

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ajda Jelenc

SODOBNO ČAROVNIŠTVO

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ajda Jelenc

Mentor: doc. dr. Aleš Črnič

SODOBNO ČAROVNIŠTVO

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

KAZALO

1. UVOD.....	1
2. ZGODOVINA EVROPSKEGA ČAROVNIŠTVA.....	3
2.1. ANTIKA IN ZGODNJE KRŠČANSKO OBDOBJE	3
2.2. OD POGODBENEGA DO DIABOLIČNEGA ČAROVNIŠTVA: POZNI SREDNJI VEK IN RENESANSA	6
2.3. LJUDSKO ČAROVNIŠTVO.....	9
2.4. ZATON V 18. STOLETJU	12
2.5. ROMANTIČNO OŽIVLJANJE.....	13
3. SODOBNO ČAROVNIŠTVO.....	17
3.1. KORENINE, INSPIRACIJE	17
3.2. FORMIRANJE RELIGIJE	21
3.3. WICCA IN JAVNOST	28
3.4. DRUGE TRADICIJE SODOBNEGA ČAROVNIŠTVA.....	32
3.4.1. Robert Cochrane in Alex Sanders	32
3.4.2. Sodobno čarovništvo v ZDA.....	36
3.4.3. Družinsko in tradicionalno čarovništvo (Hereditary & Traditional Witchcraft)	44
3.4.4. »Samotarske čarovnice« (Solitary ali Hedgewitches).....	45
3.4.5. Zeleno, zeliščno ali naravno čarovništvo	46
3.4.6. »Seax«, progresivna in eklektična Wicca	47
3.5. SPLOŠNE (SKUPNE) ZNAČILNOSTI SODOBNEGA ČAROVNIŠTVA (IN SODOBNEGA POGANSTVA)	49

4. PRIMERJAVA SODOBNEGA IN ZGODOVINSKEGA ČAROVNIŠTVA...	58
5. SODOBNO ČAROVNIŠTVO, NOVA RELIGIJSKA IN DUHOVNA GIBANJA TER NEW AGE	60
5.1. NOVA RELIGIJSKA IN DUHOVNA GIBANJA (NRDG)	60
5.2. SODOBNO ČAROVNIŠTVO V OKVIRU NRDG	62
5.3. SODOBNO ČAROVNIŠTVO V OKVIRU NOVODOBNIŠTVA	67
6. ZAKLJUČEK.....	71
7. LITERATURA IN VIRI.....	74
8. PRILOGE	80

1. UVOD

Čarovništvo in čaravnice so eden tistih pojavov, likov in besed, ki v posamezniku vzbudijo različne asociacije, med katerimi so pogoste negativne, o hudobnih, zlih čarovnicah. Dandanes različne predstave večinoma zasedajo domišljjski svet ljudskih pripovedk in pravljic, fantazijskih knjig, filmov in nadaljevank, poleg tega se lahko oznaka navezuje tudi na področje različnih »alternativnih« znanj in praks, kot so na primer astrologija, vedeževanje, alternativno zdravljenje itd., v rabo na različnih področjih pa je prešel tudi izraz »lov na čaravnice« (kot preganjanje nasprotnega mišljenja, ideologije).

Na vse različne predstave, ki se pojavljajo, je vplivalo zgodovinsko dogajanje, na primer številni pregoni in procesi proti čarovnicam v času renesanse ter kasnejše interpretacije in razlage pojava, predvsem v 19. in 20. stoletju. Nekatere od teh so vplivale tudi na področje religije in duhovnosti, kjer so se oblikovale nove interpretacije in podobe ter oblike duhovnosti.

V diplomskem delu poskušam ugotoviti, v kolikšni meri lahko tudi v sodobnih zahodnih družbah govorimo o čarovništvu, predvsem pa me zanima, kako se čarovništvo v sodobnosti pojavlja na področju religije in duhovnosti. Osrednja teza je, da je čarovništvo obstajalo v preteklosti in obstaja še danes, vendar pa se današnje, sodobno čarovništvo, pomembno razlikuje od zgodovinskega čarovništva, kakršno naj bi bilo.

V osnovi lahko ločimo tri glavne vrste oziroma predstave o čarovništvu in čarovnicah:

1. diabolično čarovništvo (zgodovinska predstava o čarovnicah, ki sodelujejo s hudičem);
2. ljudsko čarovništvo (splošno razširjena, preprosta ljudska magija, ki se izkaže za škodovalno);
3. sodobno čarovništvo (duhovnost, religija, praksa, ki se pojavi v drugi polovici 20. stoletja).

Predstave o čarovništvu in njihov razvoj obravnavam kronološko. Prvi del predstavlja zgodovina evropskega čarovništva, z začetkom v antiki, viškom v času renesanse ter upadom v 18. stoletju, pomembne pa so tudi ljudske predstave o čarovništvu. Ponoven porast zanimanja za čarovništvo se pojavi v 19. stoletju, a podoba čarovnice je korenito drugačna.

Osrednji del predstavlja poglavje o sodobnem čarovništvu, kjer obravnavam izvor, kdaj in zakaj se je pojavilo, kakšni so njegovi temelji in značilnosti. Sledi primerjava zgodovinskega in sodobnega čarovništva, v kateri se vrnem k zgodovinskim, stereotipnim predstavam in povezavam. Na koncu sledi še umestitev sodobnega čarovništva na področju sodobne duhovnosti in religije, v okvir novih religijskih in duhovnih gibanj ter novodobništva.

Pri svojem delu sem poleg knjig in člankov v publikacijah v veliki meri uporabljala tudi internet. Tu sem poleg nekaterih člankov našla tudi gradivo o sodobnem čarovništvu, ki ga v knjižnicah primanjkuje. Poleg tega internet služi kot medij za precej bolj neposreden stik s področjem sodobnega čarovništva (ne samo preko pisnih informacij, omogoča tudi komuniciranje »v živo« preko klepetalnic, forumov in pisem, ki pa ga sama nisem uporabljala), pomembno pa je tudi to, da so na internetu informacije novejše kot v mnogih publikacijah. Seveda sem se pri virih z interneta omejila na relevantne, preverjene in uradne strani.

2. ZGODOVINA EVROPSKEGA ČAROVNIŠTVA

2.1. ANTIKA IN ZGODNJE KRŠČANSKO OBDOBJE

Na predstave o evropskem čarovništvu je, tako kot na evropsko miselnost na splošno, v veliki meri vplival klasični grško-rimski svet in starodavni Bližnji vzhod.

V Grčiji in Rimu sprva še ni obstajala univerzalna definicija magije in magijskih praks ter razločevanje le-teh, saj so bile vpete v različne sfere vsakdanjega življenja, tudi v religijo in znanost (filozofijo, medicino). Magija se kot posebna kategorija mišljenja pojavi do 5. oziroma 4. stol. pr.n.št. Pri tem ni šlo za zavestno ustvarjanje kategorije, pač pa spontan in stalno razvijajoč se proces, h kateremu so pripomogli tudi konflikti med različnimi oblikami religijskih praks.

Teurgija so bili ritualistični in mehanični postopki, ki so jih nekateri filozofi uporabljali za doseganje bolj intimnega stika z božanskim. Čeprav naj bi bila blizu religiji in pozitivna, pa so mnogi teurgijo enačili z ostalo magijo. V to kategorijo naj bi ljudje uvrščali različne prakse, ki so jih poimenovali *mageia*, *goeteia*, ali *pharmakeia*, specialiste, ki so se s tem ukvarjali pa, če so bili moški *magoi* (*magos*), *goetes* (*goes*; kriki, čarovne besede) in *pharmakeis* (*pharmakeus*; uporaba rastlin, strupov) ter *pharmakides* (*pharmakis*) in *goetides* (*goetis*), če so bile ženske. V latinščini so moški čarovniki *magi* (*magus*) ali *venefici* (*veneficus*; zastrupljevalec) in *cantatrices* (*cantatrix*; petje kletev, čarovnih besed), *sagae* (*saga*; modra ženska; stara ženska, ki je znala tako zdraviti, očistiti nekoga urokov in nočnih mor, kot tudi klicati duhove) ali *veneficiae* (*venefica*), če so ženske.

Mag je beseda, ki izhaja iz Perzije in je pomenila svečenika oziroma religijskega specialista. Vendar se je magov oprijel negativen sloves; njihove prakse so veljale za nekaj tujega, nevarnega in nasprotnega grški religijski tradiciji. Magi so se tako znašli med drugimi ljudmi, ki so živeli na robu, med njimi tudi tisti, ki so se ukvarjali s splošno razširjeno magijo.

Odnos do magijskih praks je bil še ostrejši v Rimu, kjer so bili čarovniki lahko sankcionirani s strani oblasti, pa tudi s strani ljudi, ki so v človeku, ki se je ukvarjal z magijo, videli potencialno nevarnost za skupnost. Z nastopom krščanstva pa so bile magijske prakse napadane tudi s strani Cerkve, ki je včasih delovala skupaj s civilnimi oblastmi. Slednje so skrbele za javni red in mir ter varnost ljudi, zato prakse, ki niso

ogrožale teh ciljev, niso bile preganjane. Krščanstvo pa je magijo, izvajanje in uporabo, umestilo na področje zla, hudiča, ki človeka skuša ravno z uporabo magije, ki za oblasti ni bila škodljiva (na primer vedeževanje, uporaba amuletov, zaklinjanj ob boleznih, ljubezenskih napojev, sredstev za splav itd.). Rotitvene vloge magov so prevzeli duhovniki, splošno razširjena, ljudska magija pa se je postopoma izenačila s čarovništvom (*maleficium*; izraz je sprva pomenil zločin, hudodelstvo na splošno) kot škodovalno, zlo, hudičevo dejavnostjo, ki nasprotuje krščanstvu in krščanskemu Bogu. Hudič je namreč nasprotje Boga; vlada kraljestvu teme, v katerega sodijo padli angeli, zli duhovi in demoni ter druga podobna bitja, ki povzročajo zlo. V nasprotju s tem si dobrih duhov, angelov in svetnikov, ni mogoče podrežati, ampak le prositi za pomoč. Čarovnik si duhove podreja in zato so to lahko le zli duhovi. Vendar so ti tako mogočni, da človeka preslepijo in ta postane njihov ter s tem hudičev privrženec. Krščanstvo je hudiču kot nasprotniku Boga oziroma Kristusa podelilo precejšnjo vlogo. Kristus naj bi reševal pred močjo hudiča, med njima pa stalno poteka huda bitka. Kdor ni na strani dobrega, Kristusa, je posredno ali neposredno na strani hudiča. Ta torej po krščanski doktrini vlada naravnim in nadnaravnim nasprotjem Boga, vključno z demoni, neverniki (pogani), heretiki in čarovniki in čarovnicami (Dickie, 2003; Russel, 1999: 29 – 36).

Na predstave o čarovništvu in čarovnicah je vplivala tudi antična mitologija in literatura. Božanstva v antičnem svetu so bila ambivalentna, imela so dobre in slabe lastnosti, združevala so dihotomije kot dobro in zlo, lepo in grdo, luč in temo. Po zunanosti in po značaju so bili bogovi podobni človeku, antropomorfni. Ženska božanstva (tako kot ženske na splošno) so bila povezana z zemljo, rodovitnostjo, naravo, materinstvom, devištvom, luno (povezava med menstrualnim in luninim ciklusom), v skladu s tem in tremi obdobji v življenju ženske pa so bile lahko upodobljene kot mlade in deviške, kot matere in kot starke (te so bile povezane z nočjo in podzemljem). Z uveljavljanjem patriarhalne ureditve so ženska božanstva izgubljala pomen in moč, kar je v grški mitologiji ponazorjeno z bojem med starimi in novimi, olimpskimi bogovi, katerih vodja postane Zeus. Z izgubljanjem moči in ugleda naj bi v ospredje vedno bolj prihajale tudi negativne, temačne lastnosti ženskih božanstev in drugih mitoloških likov. Hekata, Diana, Artemida, Selena in Perzefona so se povezovala z luno, nočjo, podzemljem, smrtjo, magijo in čarovništvom. Pri tem

je pomembna tudi spolna ločnica, ki je ženske naredila za bolj dojemljive skrivnostnim, temačnim silam, ki pa jih niso sposobne kontrolirati tako kot moški in zato predstavljajo večjo nevarnost. Moški (magi) naj bi bili sposobni demonom ukazovati, ženske pa naj bi se jim predajale in jih častile. Zato je ženska, kot nekdo s skrivnostnimi znanji in močmi, ki pa niso jasne in obvladljive, še posebej nevarna, manjvredna in nesposobna za prakticiranje višje magije (ali kakega drugega duhovnega poklica). Poimenovanja za demone in druga podobna bitja so se uporabljala kot poimenovanja za čarovnice (te so prevzele lastnosti demonov), na primer *striga* ali *strix* (mitološka nočna ptica, ki je napadala majhne otroke in jedla njihovo meso) in *lamia* (demon, ki pobija otroke in zapeljuje moške).

Podobe čarovnic iz klasične literature so večinoma temačne: so ženske, nevarne, asocialne in škodljive. Najbolj znani sta Kirka in Medeja, nekatere druge pa so še Dipsias, Kanidija in Segana. Njihove podobe so bile grozljive (bledi in grdi obrazi, gole noge, razmršeni lasje, razpadajoča oblačila ali mrtvaški prti), srečevale naj bi se ponoči na samotnih krajih, jedle surovo meso živali in ljudi, se zaklinjale bogovom podzemlja, pripravljale napoje v velikih kotlih iz sestavin kot so divje fige, utrpane z groba, kosti iz grobov, žabja kri, drobovina ugrabljenega in obredno umorjenega otroka (Tratnik Volasko, 1995: 14 – 18).

K oblikovanju podobe čarovnice in čarovništva so prispevali tudi festivali in rituali, predvsem tisti, posvečeni grškemu Dionizu in rimskemu Bakhusu. Od tu tudi ime bakanalijske. Dioniz je bil bog vina, veselja in plodnosti, velikokrat je bil upodobljen z rogovi (simbolizirajo moč in plodnost, falični simbol). Rituali so se odvijali ponoči, pogosto v votlinah in podzemnih jamah (povezava s plodnostjo, močmi podzemlja). Častilci so bile večinoma ženske, ki so v procesiji nosile bakle, falično podobo, podobo kozla ali vodile živega, ki je predstavljal Dioniza. Obred se je zaključil s pitjem vina, ekstatičnim plesom in živalsko žrtvijo. V Rimu so bili zaradi razvratnosti festivali ukinjeni leta 186 pr.n.št. Rogata božanstva so bila tudi grški Pan, feničanski Baal, tevtonski Donar in skandinavski Thor. V kasnejših predstavah o čarovniških zborovanjih pa je bil osrednja figura hudič v rogati podobi (Russell, 1999: 31 – 32; Tratnik Volasko, 1995: 22).

Z uveljavljanjem krščanstva so se podobno kot antična božanstva, z demoni, zli duhovi, hudičem in čarovništvom, povezovala in izenačevala tudi božanstva in

mitološka bitja drugih ljudstev na področju Evrope. To je veljalo predvsem za tista, ki jih krščanski svetniki niso mogli nadomestiti, enako pa je veljalo tudi za določene prakse in običaje ljudskega izročila. Preprosta ljudska magija se je krščanstvu pokazala kot hud sovražnik in je postala predmet preganjanja. Vrh je to doseglo v času reformacije.

2.2. OD POGODBENEGA DO DIABOLIČNEGA ČAROVNIŠTVA: POZNI SREDNJI VEK IN RENESANSA

Do 12. stoletja je cerkev postopoma krepila svojo moč. Od konca stoletja pa so zanjo in za širšo družbo nastopile neugodne okoliščine. Vojne, epidemije kuge, lakota in smrt, vse to je povzročilo strah, jezo in razočaranje, tudi nad delovanjem Cerkve. V takem vzdušju so se začele pojavljati tudi herezije, krščanske ločine, med katerimi so bili najmočnejši katari in valdežani (obe sta se pojavili v južni Franciji). Reakcija Cerkve je bil poskus notranjih reform. Preprostim ljudem se je poskušala približati z ustanovitvijo dominikanskega in frančiškanskega meniškega reda, ki sta bila preprosta in sta med ljudmi širila »pravo vero«, s preprostim življenjem pa spodbijala trditve o požrešnosti in razsipnosti Cerkve. Drugi ukrep pa je bila ustanovitev inkvizicije, institucionalne kontrole pravovernosti oziroma cerkvenega razsodišča, ki pa je posegalo tudi v civilno sfero. Sprva je imela inkvizicija omejene pristojnosti, v času Gregorja IX. (1227 – 1261) pa si je pridobila samostojnost in za svoja dejanja neposredno odgovarjala le papežu. Njene funkcije so izvajali meniški redovi. Kazen za heretike je bil sežig, kasneje pa se je temu pridružilo še mučenje.

Cerkev je postajala vedno manj tolerantna tudi do ljudskih obredov. Duhovščina, ki je živela znotraj skupnosti, je gledala na čarovništvo kot na del ljudske folklore in praznoverja. Z nastopom inkvizicije pa je čarovništvo postalo večja nevarnost (sekta, ki ogroža krščanstvo) in obtožbe čarovništva so se v mnogih krajih začele šele s prihodom tujih preganjalcev. Postopoma je Cerkev izenačile heretike in čarovnice, s tem pa tudi njihove zločine. Herezije, čarovništva in čaščenja hudiča so bili v začetku 14. stoletja obtoženi tudi križarji, vitezi templjarji (Tratnik Volasko, 1995: 27 – 38).

Pomembna ideja sholastikov je bila, da čarovnica ali heretik sodelujeta s hudičem. Pri tem je pomembna vloga pogodbe, pakta. To je pomagalo razločevati čarovništvo od obsednosti. Medtem ko lahko hudič človeka obsede proti njegovi volji, čarovnica z

njim sodeluje prostovoljno, po svoji volji. Podobne ideje vsebujejo »faustovske« legende o posameznikih, ki podpišejo pogodbo s hudičem v zameno za željeno (Tratnik Volasko, 1995: 44; Russel, 1999: 55 – 58).

Glavne značilnosti predstave o pogodbenem čarovništvu so: nočno jahanje oziroma letenje, pogodba s hudičem, uradna zavrnitev krščanstva, skrivna, nočna srečanja, onečaščenje hostije in križa, orgije, obredni, žrtveni uboj otrok, kanibalizem (Russel, 1995: 55).

V 15. stoletju so se začeli pojavljati tudi opisi čarovniških zborovanj (sabatov), ki so enotno sliko dobili v 16. stoletju. S tem je čarovništvo postalo množičen pojav, preganjalci pa so govorili o sektah in čarovniških kultih.

Sabat je bila osrednja prireditev, kjer so se čaravnice sestajale s hudičem. Čaravnice naj bi se sestajale ob petkih ponoči na čudnih, srhljivih krajih (pokopališča, jame, gozd, razpotja, mesta, kjer so usmrčevali zločince). Nekajkrat letno naj bi se odvijala večja zborovanja, kongresi čaravnic (»ekumenski sabat«). Vsi so potekali izključno ponoči in se končali ob polnoči ali prvem kikirikanju. Da so lahko v kratkem času čaravnice prispele na oddaljene kraje, so morale »leteti«. To jim je uspelo z magičnimi recepti, s katerimi so začarale kakšno domačo žival (prašiča, gos, osla itd.) ali predmet (metlo, palico, lopato itd.), ko so možje zaspali pa so se izmuznile in skozi dimnik ali okno odletele na zborovanje. Na sabatu je imel glavno vlogo hudič, črn, porasel z dlako, z rogovi in kopiti, še najbolj naj bi bil podoben kozlu. Čaravnice in čarovniki so najprej pokleknili, molili k hudiču in se odrekli krščanski veri. Sledili je »poljub pokorščine« (»osculum infame«; udeleženci so hudiča poljubili na spolne organe ali na levo stopalo). Morali so se tudi izpovedati svojih grehov (udeležbe pri krščanski maši), kazni je bilo bičanje. Nato je bil na vrsti obred, »črna maša«, parodija krščanskega bogoslužja. Po obredu je prišla na vrsto pojedina (jedli naj bi ribe z okusom po razpadajočem mesu, pili vino z okusom gnojnice, sladica je bilo meso novorojenčkov), ples in na koncu seksualne orgije (tudi incest, sodomija, hudič pa je občeval z vsemi udeleženci).

Na sabatu naj bi kuhali tudi mazilo, ki ga čaravnice potrebujejo za letenje. Njegove osnovne sestavine so bile ukradene, preklete, poteptane in prebodene hostije, srca, roke in noge otrok, kravji mozeg, zelišča itd. Lahko so povzročale škodo pridelku, neurja in kuhale točo (Tratnik Volasko, 1995: 57 – 59, 157).

Velik vpliv pa so imele ženske čarovnice (babice) tudi na področju spolnosti, čemur so sholastiki namenili veliko pozornosti. Poleg ideje o ritualnem koitusu med čarovnicami in hudičem, so trdili in dokazovali tudi, zakaj so čarovnice bolj verjetno ženske kot moški. Ženska je kot nosilka spolnosti (Eva je zapeljala Adama v izvirni greh, ki je spolni greh) postala nosilka zla in sodelavka hudiča, česar se mora sama zavedati (kazen za njeno grešnost je materinstvo, bolečine in trpljenje med rojevanjem). Tomaž Akvinski naj bi spolnim odnosom poleg oznake izvirnega greha dodal še demonične razsežnosti in utrdil idejo o povzročanju impotence po uroku (»ex maleficio«). Pri slednjem naj bi čarovnice (oziroma hudič) z uroki zakonce onеспособile za spolne odnose, moškim preprečil zaplojevanje, ženskam pa zanositev. Zaradi »nekonzumiranja« zakonske zveze pa je lahko prišlo do zelo težko možne ločitve in razveljavitve zakona s strani Cerkve (Ranke-Heinemann, 1992: 230 – 233; Tratnik Volasko, 1999: 47 – 48).

Demoni, povezani s spolnostjo so inkubi (moški) in sukubi (ženske), spreminjajo lahko obliko in tudi iz odnosa demona z žensko se lahko rodi otrok. V 16. stoletju naj bi mnogi katoliški teologi trdili, da je Martin Luther, »največji heretik«, nastal s spolno združitvijo njegove matere s hudičem (Tratnik Volasko, 1995: 47). Predstava o ljubimkanju s hudičem je imela grozne posledice tudi za mnoge otroke (ne samo čarovnice), predvsem telesno ali duševno prizadete. To so bili »podtaknjeni otroci«, »zmeneta«, ki niso ljudje in so brez duše (Ranke-Heinemann, 1992: 243 – 245).

Dokazovanje manjvrednosti žensk in njihovih predispozicij za zlo, čarovništvo, sodelovanje s hudičem, je prisotno tudi v enem najbolj znanih inkvizitorskih priročnikov, delu *Malleus Maleficarum* iz leta 1486 (Čarovniško kladivo, Kladivo, ki ubija čarovnice). Napisala sta ga nemška inkvizitorja Heinrich Kramer Institoris (1430 – 1505) in Jakob Sprenger (1436 – 1495). Priročnik in njuno inkvizitorsko delo je s »Čarovniško bulo« leta 1484 podprl tudi papež Inocenc VIII. Knjiga je bila do leta 1520 štirinajstkrat ponatisnjena, tudi v žepnem formatu, da so jo inkvizitorji in sodniki lahko imeli pri sebi tudi med procesi. V njej tudi ni več prostora za dvome o sposobnostih čarovnic ali da gre le za proizvode domišljije.

Pri opisovanju, razlaganju in dokazovanju čarovništva (poudarek je na področju spolnosti), zakaj so ženske bolj verjetno čarovnice kot moški in zakaj so babice najnevarnejša vrsta čarovnic, se sklicujeta na krščanske avtorje, tudi Tomaža

Akvinskega. Ženskam očitata veliko stvari (so bolj neumne, nestanovitne, muhaste, šibkejšje, zmedene, nepotešljivo pohotne itd.)¹, njihovo manjvrednost pa poskušata dokazati tudi etimološko². Ženske so manj verne, po naravi sumničave in se veri hitreje odrečejo, to pa je temelj čarovništva. Po Malleusu so bile štiri glavne značilnosti čarovništva (poleg spreminjanja podobe, letanja po zraku, mešanja napojev itd.) naslednje: zavrnitev krščanske vere, predaja telesa in duše za zle namene, žrtvovanje nekrščenih otrok hudiču in sodelovanje v orgijah, ki vključujejo tudi spolni odnos s hudičem. (Ranke-Heinemann, 1992: 232 – 243; Russell, 1999: 79; Tratnik Volasko, 1995: 49 – 56)

Tovrstni priročniki so se pojavljali in uporabljali v času renesanse in reformacije oziroma protireformacije, ko so čarovniški procesi dosegli svoj višek (največ med leti 1560 in 1660; Russell, 1999), strah pred čarovnicami pa se je sprevrgel v fobijo, »čarovniško blaznost«, pred množično zaroto čarovništva. Prevladala so prepričanja in predstave višjih slojev, znotraj in zunaj Cerkve, katolikov in protestantov (škofov, inkvizitorjev, sodnikov, pravnikov, zdravnikov), o diaboličnem čarovništvu in sektah, skrivnih združbah. To je sprožilo množične pregone, mučenja in usmrtitve (v kontinentalni Evropi sežig na grmadi).

2.3. LJUDSKO ČAROVNIŠTVO

V predstave o čarovnicah, ki sodelujejo s hudičem, so vstopale tudi ljudske predstave o čarovništvu, ki pa so bile drugotnega pomena. Tradicionalno, ljudsko čarovništvo je bilo preprosto hudodelstvo, škodljivo čaranje oziroma magija, ki se je izkazala kot škodljiva za ljudi, živali in pridelek. Ljudske čaravnice so se ukvarjale z zdravljenjem, zeliščarstvom, babištvom, vedeževanjem, bile so neke vrste svetovalke, h katerim so ljudje prihajali po nasvete in pomoč, ali pa preprosto ženske, ki se z magijo niso ukvarjale. Negativno podobo čaravnice so te ženske dobile, ko so se zamerile posameznikom ali okolju, v katerem so živele, ob nesrečah in težavah, ki si jih ljudje

¹ Telesno poželjenje žensk naj bi bilo nenastino, to pa jih sili v sodelovanje s hudičem. »Sumljiva je celo pobožna nuna, saj zlodej skuša zapeljati prav takšno sveto devico. Vendar se skušnjavec ne brani niti radoživih punc, a še posebno zlahka opravi z dekletom, ki ga je zapustil ljubček. Ženska, ki poredkoma zahaja v cerkev, je sumljiva, a ženska, ki pogosto obiskuje službo božjo, je še toliko bolj sumljiva, saj se gotovo pretvarja« (v Tratnik Volasko, 1995: 54).

² »Beseda femina prihaja namreč od fe in minus. Fe=fides, vera, minus=manj, femina pomeni torej: ta, ki ima manjšo vero...« (v Ranke-Heinemann, 1992: 241).

niso znali pojasniti in so zanje krivili čaranje. Čarovništvo oziroma znanje in prakticiranje preproste magije naj bi se kot ostali poklici, obrti in znanja, dogajalo znotraj družin in se prenašalo iz roda v rod. Razumelo se je tudi kot posel ali manj pomemben poklic. Ljudem so te »magijske« specialistke (in specialisti) pomagale pri različnih težavah, svojo vlogo in sloves pa so si ustvarjale tudi same.

Podoba ljudske čarovnice je najti v mnogih ljudskih pripovedkah in pravljicah. V njih je izražen strah pred čarovnico in njenimi močmi, ki so velikokrat povezane z naravo a tako močne, da se »navaden« človek ne more braniti. Te moči niso nujno zle, ampak tuje in drugačne. Pri ljudskem čarovništvu se slabi nameni čarovnice, uroki, pogosto odvijajo preko stika ali zamenjave predmetov in hrane. Čarovnica je močno povezana z vsakdanjimi opravili žensk, predvsem gospodinjstvom in materinstvom. Predstavlja nekakšno »antigospodinjjo« in »antimamo«, uteleša in simbolizira strahove žensk pred napakami in posledično dvomom v njihove sposobnosti in avtoriteto. Čarovnica je lahko vplivala na pripravo hrane (povzročila nered, pokvarila zaloge hrane), škodovala živalim ali na splošno povzročila zlo v gospodinjstvu, če je prestopila prag hiše, kaj pustila v njej ali vzela kak predmet.

Preko hrane je čarovnica lahko vplivala tudi na otroke, predvsem starejše, ki so po prejetju in zaužitju darila (jabolka, kruh, lešniki itd.) hudo zboleli ali se čudno obnašali. Izmenjava predmeta, pogleda, dotika daje čarovnicam moč nad otrokovim življenjem, čarovnica stopi na materino mesto, predstavlja grožnjo, da bodo matere izgubile avtoriteto nad svojimi otroci. Sumljivo je bilo tudi preveliko zanimanje za otroka s strani drugih žensk. Čarovnice naj bi vplivale tudi na še nerojene otroke in dojenčke, ki jih matere še dojijo. Ker je žensko telo veljalo za bolj »odprto« in problematično kot moško, predvsem zaradi nosečnosti in materinstva, ko med telesom otroka in telesom matere ni meje, sta mati in otrok lahko ranljiva za uroke. Nekatere ženske pa so menile, da lahko čarovnice škodujejo tudi med samim porodom, posledica česar je bila bolezen matere in otroka, rojstvo mrtvega otroka ali kasnejša smrt. (Purkiss, 1996: 91 – 118)

Zanimive so tudi predstave o izgledu, telesu čarovnice. Ker je bila ženska, je bilo njeno telo bolj sprejemljivo za zunanje vplive, bolj prepustno, manj avtonomno in manj zamejeno. Sposobna naj bi se bila polastiti gospodinjstev in teles drugih ljudi, njena magija jo je predstavljala kot brezoblično, tako da je lahko prehajala skozi tisto, kar naj bi bilo zaprto ali zamejeno. Vendar pa je ravno njena brezobličnost omogočala

ljudem, da so se branili³. Čarovničina hiša je veljala za podaljšek njenega telesa in če je požgana, je ranjena tudi čarovnica. Čarovnica lahko tudi spreminja svojo podobo (spremeni se v psa, volka, konja, mačko itd.).

Nasprotno predstavi o brezobličnosti, mehkosti čarovnice pa je mišljenje, da je čarovničino telo (skladno z veliko starostjo) nenaravno trdo in suho, da se njenih las ne da striči in da se od nje odbijajo tudi krogle, izstreljene iz puške. Taka čarovnica je grda, zgubana starka, z iznakaženim, zlobnim obrazom, polnim bradavic. Kot taka ni več sposobna materinstva, zato pa ima namesto otrok hišne demone (ang. »familiar«). Ti demoni naj bi pri čarovnicah pili kri preko izrastkov, podobnim bradavicam, ki so se nahajali na »nečistih« delih telesa (genitalije, anus). Ta predstava je povezana s strahom pred slabim dojenjem (da mati ne bi imela dovolj mleka za otroka). V zgodnji moderni medicini so namreč trdili, da je materino mleko kri, ki je hranila fetus v maternici, nato pa se je dvignila v prsi in se prečistila v mleko. Nečista kri je potovala na spodnji del telesa. Tako čarovnica svojim demonom daje nečisto, strupeno kri namesto mleka. Mleko pa krade tudi živalim in doječim materam ter ga spreminja v kri.

Čarovničini demoni so imeli oblike različnih pravljicnih bitij ali živali, na primer črnih mačk in psov, imeli pa so tudi svoja imena, ki jih ilustrirajo kot majhne in imajo ljubkovalen prizvok. Med čarovnico in demonom naj bi šlo za odnos deformiranega materinstva, razumeli pa so jih tudi kot spolne partnerje, prijatelje, celo sovražnike čarovnice, saj so lahko postali zelo zlobni in preganjali tudi njo. (Purkiss, 1996: 119 – 144)

Taka podoba čarovništva se je ohranila predvsem v Angliji, kjer v času čarovniških procesov ni bilo predstave o diabolčnem čarovništvu, torej čarovnicah, ki sodelujejo s hudičem (pogodba, orgije, čaščenje). Angleško čarovništvo je ostalo bliže ljudski magiji, s poudarkom na čaranju in urokih, ki škodijo v konkretnih situacijah in določenim ljudem. Kazenske ukrepe proti čarovnicam so izvajala civilna sodišča, ker je bilo čarovništvo posvetni zločin in ne zločin zoper Boga. Obtoženi čarovništva so bili obešani, njihovo škodovanje pa so jim na sodišču morali tudi dokazati.

³ Ljudje so se pred zli uroki branili s »kontra magijo«, odčaranjem, preprosto, splošno razširjeno magijo, na primer segrevanjem začaranih predmetov. Mnoge take ukrepe so poznali sami, drugače pa so se obrnili na specialiste (v angleščini »cunning folk« ali »cunning women«, »wise-woman« in »wise-man«; zvite, spretni, modre ženske, neke vrste vračarke in vrači, vešče in veščji), ki so znali odpravljati uroke, včasih pa so tudi razkrivali čarovnice. To so bile lahko iste osebe, ki niso bile označene za čarovnice, dokler se niso izkazale za škodljive.

Doba relativne tolerance se je končala z nastopom vladavine škotskega kralja Jamesa VI. (James I. v Angliji). Ta se je čarovnic zelo bal in leta 1597 izdal delo *Demonologie*, kjer je napadal skeptike, kot je bil na primer Reginald Scot (delo *Discoverie of Witchcraft*, Razkritje čarovništva, 1584), predstavil kontinentalne ideje in zaostрил ukrepe. V štiridesetih letih 17. stoletja je bil znan preganjalec Matthew Hopkins (oprijel se ga je vzdevek »witch-finder general«, lovec čarovnic), ki naj bi v nekaj letih mučil, obsodil in obesil več ljudi kot jih je umrlo v prejšnjem stoletju. Kmalu so se pojavili njegovi nasprotniki in moral se je upokojiti. Število procesov je zatem hitro upadlo, saj ljudje niso verjeli kontinentalnim idejam in so se jim upirali (Russell, 1999: 96 – 100; Tratnik Volasko, 1995: 75 – 78).

2.4. ZATON V 18. STOLETJU

Do začetka 18. stoletja je število čarovniških procesov postopoma začelo upadati, najkasneje na bolj oddaljenih področjih (v Ameriki in Skandinaviji je čarovništvo doseglo višek precej pozno, najbolj znan čarovniški proces na Švedskem se je odvijal leta 1669 v mestu Mora, v Ameriki pa leta 1692 v mestu Salem). Spreminjal se je tudi nazor ljudi, predvsem kulturnih in političnih voditeljev, tako da niso več podpirali preganjanj. V Angliji je bila zadnja žrtev usmrčena leta 1684, kasneje obtoženi (leta 1712 in 1717) pa oproščeni oziroma obtožbi razveljavljeni. Leta 1736 je nov zakon odpravil »protičarovniške« zakone Marije Škotske (1562), Elizabete I. (1563) in Jamesa I. oziroma VI. (1604) ter prepovedal preganjanje, obtožbe in procese zaradi čarovništva in uporabe magije. Zakon zanika resničnost teh moči, še vedno pa določa preganjanje tistih, ki se pretvarjajo, da imajo magične moči. V veljavi je (skupaj z zakonom iz leta 1824, ki je prepovedoval potepušstvo) ostal do leta 1951. Podobni zakoni v drugih državah so zaznamovali uraden konec čarovniških procesov.

Upadanje prepričanj o obstoju (diaboličnega) čarovništva se je začelo pri višjih slojih, ko so jih zavrnile vladajoče elite pa so začela izginjati tudi med ostalimi ljudmi (predstave so se ohranile v legendah, literaturi, šalah itd., še vedno pa se je ohranjalo verovanje v preprosto ljudsko magijo). K zatonu je prispevala tudi razsvetljenska miselnost z racionalizmom, ki je čarovništvo proglasila za praznoverje, zmoto in nesmisel (Russell, 1999: 122 – 131).

Magija je bila v 18. stoletju potisnjena v ozadje. Sumljive pa so postale številne skrivne združbe in klubi. Člani so bili vanje sprejeti s prisego o zaupnosti in molčečnosti glede postopkov in dogajanj, ki so vsebovala močan ceremonialni element. Vir in tradicija teh združb, iz katere so črpali je bilo prostozidarstvo⁴.

Zaprte so bile za nečlane, se sklicevale na starodaven izvor in prenašanje starodavnega, skrivnostnega znanja, mnoge pa naj bi se posluževale orodij, simbolov, konceptov, praks, prevzetih iz tradicije visoke, naučene magije, kar je značilno predvsem za kasnejše združbe iz 19. stoletja (na primer Red zlate zore) (Hutton, 2001: 52 – 66).

2.5. ROMANTIČNO OŽIVLJANJE

V 19. stoletju se je začelo ponovno zanimanje za čarovništvo, pa tudi mistično, magijsko, nenavadno. Na to je predvsem vplivala najprej nemška (začela se je konec 18. stoletja) in nato še angleška romantika (začetek v prvih desetletjih 19. stoletja). V skladu z značilnostmi tega obdobja (subjektivnost, čustvenost, strast, domišljija, iracionalno, panteistično doživljanje narave, vračanje v preteklost, smisel za nacionalno in ljudsko, eksotičnost, kult lepote, slikovitost, utopičnost), so ustvarjalci poskušali na različne načine analizirati zgodovino čarovništva, iskali so vzroke za ta verovanja, zbirali in analizirali ljudsko izročilo.

Pod vplivom umetnosti, predvsem poezije, se je spremenila tudi podoba čarovnice; iz temačne in zlobne (tudi stare) se je prelevila v muzo, lepo in privlačno čarodejko, katere seksualnost je še vedno vzbujala strah, hkrati pa je bila vabljiva, saj je pesnik

⁴ Prostozidarstvo (Freemasonry) kot neke vrste gibanje, združenje, naj bi se začelo na Škotskem konec 16. stoletja. Naslanja se na srednjeveške zidarske cehe, ki so tako kot druga združenja obrtnikov in rokodelcev poznala ohranjanje skrivnosti poklica, obrede vstopa v poklic, tajna gesla, znake, simbole, (selektivno) sklicevanje na zgodovinske osebnosti in besedila kot njihove začetke, posebna praznovanja, oblačila. V devetdesetih letih 16. stoletja pa je prišlo do novosti, ki zaznamujejo neke vrste nov začetek: ustanovitev okrajnih lož, vzdrževanje evidenc, sprejemanje članov, ki niso delali kot zidarji in kamnoseki, iniciacija skozi več stopenj, poudarek na etičnih idejah zidarskega izročila, idealu plemenitega človeštva. Prva Velika loža je bila ustanovljena leta 1717 v Londonu. V nadaljnjem razvoju so postali simboli in prostozidarski obredi še bolj dodelani, še posebej obredi iniciacije. Osnovni simboli so postali pentagram (peterokraka zvezda, simbol najbolj svetih principov), heksagram (šesterokraka zvezda, znana tudi kot Salomonov pečat), trikotnik (simbol prve stopnje), kvadrat (simbol druge stopnje) in kompasi (simbol tretje stopnje). Prostozidarske lože so imele izključno moško članstvo, člani med seboj veljajo za brate. Kot moško pa je bilo pojmovano tudi Vrhovno Bitje, povezano z nebom, soncem, geometrijo, očetovstvom; namesto izključno krščanskega Boga so uporabljali ta izraz, tako da je bilo ozračje glede religije sproščeno. Dejansko je bil religijski element v teh združbah vedno površinski, njihovi rituali so bili bolj dejanja vključevanja in družabnosti kot pa čaščenja (Hutton, 2001: 52 – 66).

skozi žensko telo segal v divjo in neukročeno naravo ter tudi magično moč nad naravo. Take so pesmi pesnikov kot sta na primer Percy Bysshe Shelley (*The Witch Of Atlas*) in John Keats (*La Belle Dame Sans Merci*; glej priloge). Podobo čarovnice pa so povezovali tudi z »izgubljenim« svetom vitezov in legend. Predstave romantikov so vplivale tudi na ustvarjanje v drugi polovici stoletja in še kasneje (Purkiss, 1996: 35, 38).

Na zanimanje za čarovništvo je v veliki meri vplivalo tudi delo *Zapisi o demonologiji in čarovništvu* (*Letters on Demonology and Witchcraft*), ki ga je leta 1830 objavil Sir Walter Scott. Scott niti kateri od drugih piscev ni trdil, da je bilo čarovništvo diabolni kult ali da bi morali znova uvesti čarovniške procese. Nasprotno so verjeli, da so bile domnevne čarovnice narobe razumljene in zlorabljene. Pojavljale so se različne ideje, kaj je čarovništvo v resnici bilo, na primer starodavna religija germanskih ljudstev, ki jo je zatrla krščanstvo (Karl Ernst Järcke, 1828), degenerirana verzija tajnega predkrščanskega kulta grško-rimskega sveta (Franz Josef Mone, 1839) ali zgodnja oblika demokratičnega duha, ki se je pojavil med zatiranimi nižjimi sloji v srednjem veku, kot prevzeti ostanki starodavnega kulta plodnosti v znak protesta proti zatiranju fevdalcev in Cerkve (Jules Michelet, 1862, *Le sorciere*, Čarovnica). Te ideje so vplivale tudi na antropologe s konca 19. in začetka 20. stoletja. Sir James Frazer je v svojem najbolj popularnem delu *Zlata veja* (*The Golden Bough*; prvič izdana 1890, 1922 jo je izdal četrtič) opisoval starodavne običaje, povezane s kultom plodnosti in duha vegetacije (boga, ki umira in se ponovno rojeva) in njihove prežitke (Hutton, 2001; Purkiss, 1996: 34 – 35; Russell, 1999: 133).

Na splošno se je v poznem 19. stoletju zopet okrepilo zanimanje za magijo, skrivnosti, nenavadno in se nadaljevalo v 20. stoletju. Vedno bolj znane in privlačne so postajale razne magijske in spritualistične organizacije, med katerimi je bil vodilni angleški Red zlate zore (*Golden Dawn*, s polnim imenom *The Hermetic Order Of The Golden Dawn*). Pomemben vodja tega reda je bil Samuel Lidell Mathers (nekaj časa je bil član tudi znani okultist v dvajsetem stoletju, Aleister Crowley, pa tudi pisatelj in pesniki kot na primer W.B. Yeats). Red je nastal leta 1888, nanj pa so vplivale tudi nekatere druge združbe in duhovni, religijski nauk teozofija (začetnica, ustanoviteljica

Madame Helena Blavatsky, 1831 – 1891; eno od načel je, da človek skozi vse religije poskuša dognati »Božansko«, zato je v vseh del resnice). Člani Zlate zore so se ukvarjali z raziskovanjem različnih starih tekstov, magijskih knjig, reinterpretirali in dodajali so simbole, rituale. Na vseh področjih je šlo za eklektičnost, črpanje iz različnih virov. Poudarjali so univerzalnost duhovnosti in bistva vseh religij, tako da so črpali iz krščanstva kot tudi drugih religij oziroma poganstva (priljubljeni božanstvi sta bila Izida in Pan), v skladu z imaginacijo 19. stoletja. Red je bil odprt za ženske in moške. Zaradi različnih interesov je v začetku 20. stoletja razpadel v več skupin, iz katerih so izšle nove. V njih so se ohranile in prenašale naprej osnovne metode in strukture Zlate zore, kot posebna vrsta ritualne magije.

Še prej kot v Veliki Britaniji je naučena, ceremonialna magija vzbudila ponovno zanimanje v Franciji, kjer je bil v petdesetih letih najbolj znan Eliphas Zahed Levi (1810 – 1875), ki je »prenovljeni« magiji tudi podelil poimenovanje okultizem (odkritje skritega znanja). Tudi on je na novo interpretiral simbole, na primer pentagram⁵, spajal različne srednjeveške in zgodnje novoveške magijske ter alkimistične tekste s filozofi 18. stoletja, da je nastal konceptualni okvir kot tudi vrsta praktičnih priročnikov.

Koncept magije je v 19. stoletju s tem doživel spremembe, prišlo je do oblikovanja moderne predstave o magiji. Tradicionalno je bila magija pojmovana kot proces, ki se je ukvarjal z določenimi problemi in nameni ter pri tem uporabljal sredstva, s katerimi naj bi bilo mogoče manipulirati z naravnim svetom. Pri naučeni ritualni magiji je dobil izvajalec nadzor oziroma bil postavljen v partnerstvo s silami, ki presegajo ta svet, na voljo pa so mu dane nadčloveške moči demonov, angelov, skritih aspektov Boga. Še vedno pa gre za uporabo za praktične namene in potrebe. To je bilo značilno za srednjeveško in zgodnjenovoveško naučeno evropsko magijo. Spremembe, ki jih je vnesel Levi ter nadalje Mathers in drugi, so to tradicijo spojile z idejo mistične

⁵ Pentagram po Leviju predstavlja mikrokozmos, heksagram pa makrokozmos. Pentagram kontrolira demone in duhove, prikliče demone štirih elementov oziroma prvin z ustreznih strani neba posvečenega kroga. Z določenim vzorcem risanja pentagrama v zraku se prikliče, v nasprotni smeri pa prežene te duhove (»invoking« in »banishing« pentagram). Najbolj znana inovacija glede pentagrama pa je, da pravilno obrnjen (z dvema krakoma navzdol) simboliziral Boga, torej dobro, narobe (z enim vrhom navzdol) pa hudiča, zlo (Hutton, 2001: 71). Svoj prispevek je dodal tudi Mathers (ibid., 77 – 78).

združitve z božanskim, optimizmom ter vero v napredek in izboljšanje človeka. Levi je temu podelil ime »visoka magija« (haute magie, high magic).⁶

Okultisti 19. stoletja so tako poskušali razviti ali zbuditi latentne duhovne in mentalne sposobnosti ljudi (človeštvo je te »polbožanske« moči izgubilo, do njih je možno priti z učenjem in prakso) z uporabo ritualne magije. »Objekt in središče vsake operacije je bil zdaj čarovnik, cilj pa je bil približati njega ali njo bliže duhovni zrelosti in moči, z razvnemanjem domišljije, omogočanja dostopa do spremenjenih stanj zavesti, krepljenja in osredotočanja na moč volje... za omogočanje razvoja ljudi naprej v božanstva ali za odkrivanje božanskosti, ki je že znotraj« (Hutton, 2001: 82, 83).

V skladu s tem božanstva v ritualih niso bila poklicana, čaščena v tradicionalnem, religijskem (prošnje) in magijskem smislu (izpolnjevanje volje maga). Predstavljala so določene zaželenje kvalitete ali bila poklicana kot pomoč pri duhovnem napredovanju, da je izvajalec rituala občutil povezovanje z božanskimi silami in postal njihov del. Pri tem ni bilo pomembno, ali te resnično obstajajo, dokler je izvajalec čutil, kot da tako je. Do neke mere je to predstavljalo obnovitev antične teurgije, ki je bila na nejasni meji med religijo in magijo, ljudje pa so preko nje poskušali komunicirati z božanstvi na načine, da bi si pridobili nekaj njihovih lastnosti. Po drugi strani pa je povsem nekaj modernega, eden od duhovnih odzivov ljudi Zahodnega sveta 19. stoletja na pridobivanje vedno večje politične in ekonomske moči, kontrole ter obvladovanja okolja (Hutton, 2001: 66 – 83).

⁶ Izraz »nizka magija« pa so okultisti uvedli za označevanje vseh tistih praks znotraj širše kategorije magije, ki niso bile del zavestno naučene magije; za splošno razširjeno, praktično, ljudsko magijo, del popularnih prepričanj in običajev, ki se večinoma ukvarja s praktičnimi sredstvi, rešitvami specifičnih problemov in ne skrivnostmi veselja (Hutton, 2001: 84). S tem so se ukvarjali različni ljudje, moški in ženske, imeli so določeno izobrazbo (posedovanje knjig in lastnih zapiskov), njihove tehnike so obsegale astrologijo, zeliščarstvo, preproste uroke, izdelovanje amuletov, napitkov, vedeževanje, horoskope. Večinoma so delali sami ali v parih znotraj družine (mož – žena). Te spretnosti so bile stransko delo, ne redna služba ali vir zaslužka, niti niso bile v nasprotju z njihovo veroizpovedjo (veliko elementov krščanstva je bilo tudi v samih tehnikah, postopkih). Z uvedbo policije, zavarovalnic in zakonskih ureditev, magijske storitve na takih področjih niso bile več potrebne, ljudje so se v boljših socialnih in ekonomskih razmerah manj bali, da bi bili začarani. Prepričanje, da čarovnic ni, je prodrlo tudi na popularno raven. Ostali pa so astrologija, branje kart, zeliščarstvo, duhovno zdravljenje, torej tudi to, kar danes predstavlja področje naravnega zdravljenja, homeopatije, aromaterapije itd. (Hutton, 2001: 84 – 111).

3. SODOBNO ČAROVNIŠTVO

3.1. KORENINE, INSPIRACIJE

Na oblikovanje sodobnega čarovništva kot religije sredi 20. stoletja je s svojimi omenjenimi značilnostmi in dogajanjem vplivalo že prejšnje, 19. stoletje⁷, pomembno pa je bilo tudi raziskovanje, pisanje in ustvarjanje v prvi polovici 20. stoletja. Še posebej so bila vplivna dela Charlesa Lelanda, Margaret Murray in Roberta Gravesa.

Prvič izdano še v zadnjem letu 19. stoletja (1899) je delo amaterskega folklorista Charlesa Lelanda, *Aradia ali Čarovniški evangelij* (*Aradia, or the Gospel of the Witches*). Leland je pri svojem delu v Italiji spoznal žensko po imenu Maddalena, ki naj bi poznala preprosto magijo, uroke in molitve za zdravljenje, odpravljanje zlih urokov, bila pa je tudi njegova asistentka in informatorka. Ona naj bi mu priskrbela kopijo rokopisa *Vangel*, osrednje in edine knjige skrivne religije, starodavnega poganškega kulta čarovnic, ki je bil prvič objavljen v Aradii. Kljub temu, da za obstoj take knjige in takega kulta ni dokazov, pa je bila ideja o starodavni religiji, katere glavno božanstvo je Diana, precej vplivna (Hutton, 2001: 141 – 148; Purkiss, 1996: 36).

Antropologinja Margaret Murray (1862 – 1963) je v delu *Čarovniški kult v zahodni Evropi* (*The Witch Cult in Western Europe*, 1921, nadaljevanje pa predstavlja *Bog čarovnic, The God of the Witches* iz leta 1933) razvila teorijo o »religiji čarovnic«. Žrtve čarovniških procesov naj bi bili v resnici člani preživele poganške religije, natančneje kulta plodnosti rogatega boga, ki je v zahodni Evropi preživel do 17. stoletja. Rogati bog je predstavljal plodne sile narave, v ritualih pa ga je poosebljal moški. Kult naj bi bil organiziran v skupinah, zborih s po trinajstimi člani, ki so jih vodili moški ali ženske (te so se imenovala *Kraljice sabata*, »Queens of the Sabbat«),

⁷ Struktura in značilnosti organizacij kot je bil *Red zlate zore*, prenovljen koncept naučene magije, raziskave ljudskega izročila (običaji in prazniki, povezani z letnimi časi) in nekatere značilnosti preproste ljudske magije, različne ideje o čarovništvu, romantični diskurz z zanimanjem za antični, poganški svet, ki simbolizira veselje, svobodo, starodavno znanje, življenje, globoko povezanost z (divjo) naravo, tudi na področju religije (narava je prostor stare religije). Največkrat omenjena so božanstva povezana z njo, na primer *Venera/Afrodit*a, *Diana/Artemida*, *Demetra*, *Perzefona* ali posplošeno žensko božanstvo, povezano z luno in naravnim svetom, poimenovano *Mati Zemlja* ali *Mati Narava* (*Mother Earth, Mother Nature*), med moškimi božanstvi pa *Pan*. Nasproti temu je krščanstvo (temačno, odtujilo človeka od narave in samega sebe) in moderna družba (vedno večja industrializacija, urbanizacija) kritizirana, obstaja dvom. Močna je želja po ponovni enotnosti človeka, kulture, narave.

odgovarjali pa so Velikemu gospodarju (»Grand Master«), ki je nadziral več skupin. Ljudje so v religijo vstopali kot otroci ali bili iniciirani kot odrasli. Glede tekočih zadev so se skupine sestajale na »esbatih«, štirikrat letno ob začetku sezon pa na »sabatih«. Ritualni oziroma festivali, ki se jih je udeleževalo tudi ostalo prebivalstvo, so vsebovali pojedine, ples v krogu in procesiji (za spodbujanje rodovitnosti), magijo, žrtvovanje živali in otrok, ritualno spolno občevanje za večjo človeško plodnost ter počastitev tistega, ki je predstavljal boga. V Bogu čarovnic Murrayjeva »staro religijo« predstavlja kot veselo in v življenje naravnano, nasproti temačnemu krščanstvu. Več pozornosti nameni tudi rogatemu bogu, ki je po njenem kot bog zelenega gozda najstarejše moško božanstvo, poznano ljudem (univerzalna podoba, arhetip). Pri svojem pisanju je Murrayjeva zelo malo raziskala arhive čarovniških procesov, bolj je uporabljala zapise o sojenjih iz 19. stoletja, različne pamflete in dela o demonologiji. S kombinacijo tega ter ignoriranjem virov, ki niso podpirali njene teorije, je ustvarila vis o dokaj enotni poganski religiji. Akademiki, ki so poznali zapise o procesih, so njeno teorijo takoj zavrgli. Sprejeli so jo tisti, ki s področjem niso bili seznanjeni in tisti, ki jim je bila taka predstava o čarovništvu bolj všeč kot predstava o kolektivni norosti. Kljub temu sta obe deli postali popularni v 40. in 50. letih 20. stoletja. Teorija je tako prišla v širšo javnost, Margaret Murray pa je v enciklopedijo Britannica pod geslo »čarovništvo« prispevala svoje ideje kot neizpodbitno dejstvo, ki so bile ponatisnjene vse do 60. let (Hutton, 2001: 194 – 201).

Robert Graves (1895 – 1985), znan britanski pesnik in pisatelj, je leta 1948 izdal delo Bela boginja (The White Goddess). V tem delu je še posebej pomembna njegova interpretacija univerzalne starodavne Boginje, ideja »trojne boginje«. Graves je tri aspekte ene Boginje povezal z luninimi menami (rastočo, polno in pojemajočo luno), ki predstavljajo Boginjo kot prinašalko življenja in smrti, v podobah device (dekleta), matere in starke (Maiden, Mother, Crone). Moškega spremljevalca Boginje je Graves razdelil na dve nasprotni obliki, na boga rastočega in pojemajočega leta, ki se med seboj bojujeta (Hutton, 2001: 41 – 42, 188 – 194).

Za omenjena in mnoga druga dela ter mišljenje nasploh, so bile pomembne tudi ideje in pogledi, ki predstavljajo kontinuiteto z dogajanjem v 19. stoletju. Za mnoge je bila pomembna in sprejeta kot dejstvo ideja o matriarhatu, ki se sklada z idejo o prazgodovinski Veliki Boginji, pa tudi njenem moškem spremljevalcu. Skupaj sta (na

primer na področju literature) simbolizirala naravo, gozd in noč ter kontrakulturo – izziv, nasprotovanje dominantnim vrednotam (moderne družbe in krščanstva). Ker je poganstvo povezano z naravo, postane večvredno podeželje (ne le lepše in bolj zdravo kot urbana, industrializirana mesta, pač pa tudi bolj stabilno, trdno, brezčasno, povezano s tradicijo), ljudski, sezonski običaji pa so velikokrat videni kot kulturni ostanki (prežitki) poganstva preteklosti. Na področju religije je za mnoge krščanstvo postalo »prazna vera«, zavreči, prilagoditi ali odpraviti pomanjkljivosti pa je možno tudi z oživitvijo poganstva, njegovih mističnih religij (v njih so brezčasne resnice, ki v krščanstvu manjkajo, še posebej izkušnja božanskega kot imanentnega v naravi, skozi lepoto in veselje). Mnogi so tako raziskovali, ali cerkve stojijo na nekdanjih poganskih svetiščih, Jezusa videli kot enega od umirajočih in ponovno oživiljenih bogov, Marijo pa kot sorodnico drugih boginj in aspekta univerzalne Boginje ter krščansko božanstvo enakovredno ostalim, vsa pa predstavljajo svoj aspekt enega Boga. Po drugi strani pa so nekateri želeli samostojno oživitev poganstva (Hutton, 2001).

Vplivno je bilo tudi področje okultizma in magijskih organizacij, kjer je bila vidna voditeljica v prvi polovici 20. stoletja Violet Firth oziroma Dion Fortune (1890 – 1946)⁸. Osebnost, ki je (predvsem posmrtno) pridobila mednarodno prepoznavnost pa je bil Aleister Crowley (1875 – 1947). Tudi on je bil član različnih organizacij (omenjen že pri Zlati zori, ustanovil A.: A.:, Argentinum Astrum), nekaj časa je vodil O.T.O., Red vzhodnega templja (Ordo Templi Orientis). S svojim načinom življenja in pisanja je postal tudi precej kontroverzna osebnost. Tako kot drugi je tudi on raziskoval, interpretiral in spajal različne magijske sisteme, predvsem Zahodne magijske tradicije, ki jim je dodajal vzhodnjaške mistične prakse (tudi zanj je bila zibelka magije Egipt; mistična in magijska tradicija, filozofija, ki jo je oblikoval se imenuje Thelema). Osrednjega pomena je bila zanj človeška volja, odkrivanje in izražanje pravega jaza, veliko pozornosti pa je v teoriji in praksi namenil tudi spolnosti, seksualni magiji. Njegov odnos do religije je bil precej kompleksen, preziral pa je konvencionalno krščanstvo in se iz njega tudi norčeval. Zato se je poimenoval Zver 666 (Beast 666) in se identificiral s satanističnimi idolom

⁸ V njenem pisanju in delovanju so se prepletale tradicije naučene ritualne magije, poganstva in mističnega krščanstva, zanimanje za Atlantido, meditacijo, teozofijo, bila je članica različnih organizacij, tudi ene od naslednic Zlate zore ter učenka okultista Theodorea Moriartyja.

Baphometom, pošiljal »protibožične voščilnice«, pisal o krvavih žrtvovanjih itd. Zaradi tega se ga je oprijel sloves krutega satanista, čeprav to ni bil (ni verjel v satana, zavračal je tradicionalni krščanski nazor dobrega nasproti zlu). Figure, ki so v krščanstvu zle, je skušal predelati v bolj pozitivne (Zver 666 mu je simbolizirala božanski, človeški in živalski jaz, združene v harmoniji). Eno njegovih največjih del je Magija v teoriji in praksi (Magic in Theory and Practice) iz leta 1929. Že v pravilih za O.T.O. je zapisal, da obstaja le en Bog, Sonce. Bistvo vseh magijskih ritualov pa mora biti združenje z Bogom, bitjem, ki presega spol in ga ni možno predstaviti v človeški podobi. Nekatere njegove inovacije glede teorije in prakse magije so naslednje: koncept ženske božanskosti v obliki ene velike boginje, povezane z zemljo in močjo, je pri njem predvsem darovalka strasti in ekstaze; k ritualnim orodjem (prevzel jih je od Zlate zore: palica, kelih, pentagram v krogu – »pentacle«, bodalo, meč) je dodal še druge, na primer bič, posodo s posvečenim oljem, zvonec (za klicanje udeležencev obreda in včasih nadnaravnih bitij), posodo s kadilom, knjigo urokov in formul ter evidence dela. Zopet je začel uporabljati tudi obrnjeni pentagram (Zlata zora se ga je izogibala), ki zanj pomeni spust duha v snov. Čeprav je nekje pisal tudi o naravni religiji in uporabljal besedo poganstvo (bolj v smislu za tip osebnosti; močna in spretna, duhovna in čutna), to ni bilo v povezavi z religijo oziroma ga »ustanovitev« take religije ni zanimala v primerjavi s področjem okultizma, torej magije in magijskih redov. Tega se je v sredini stoletja lotil nekdo drug. Crowleyjev vpliv na področje magije in nato sodobnega čarovništva je bil tudi njegov sloves, ki ga je utrdila biografija Velika zver (The Great Beast), izdana leta 1951. Bila je sovražna in senzacionalna, to pa je pomenilo komercialni uspeh in Crowley je v očeh javnosti postal najbolj razvpita in zanimiva figura na področju Zahodne ritualne magije v začetku 20. stoletja, tudi v naslednjih desetletjih (ob povečanju zanimanja za okultno), ko so posthumno izšli še številni njegovi rokopisi (Hutton, 2001: 171 – 180).

3.2. FORMIRANJE RELIGIJE

Religija sodobnih čarovnic, sodobno pogansko čarovništvo ali Wicca, je nastala nekaj let po drugi svetovni vojni. Za njenega ustanovitelja in začetnika velja Gerald Brosseau Gardner (1884 – 1964). Večino svojega življenja je Gardner preživel na Šrilanki in Malaji, kot plantažnik in carinski uslužbenec. Močno se je zanimal za nadnaravno, kar ga je usmerilo k branju o religijah in okultnem ter osebnim izkušnjam prostozidarstva, budizma, spiritualizma in nekaterih magijskih praks. Veliko se je ukvarjal tudi z malajsko arheologijo, numizmatiko in folkloro. Leta 1936 se je preselil v London, dve leti kasneje pa v New Forest, kjer se je začela zgodba njegovega sodobnega čarovništva.

Tam naj bi spoznal bogato gospo, znano pod imenom »Old Dorothy«, voditeljico preživelega čarovniškega zbora starodavne religije. Dorothy naj bi Gardnerja leta 1939 iniciirala in sprejela v svoj zbor, kjer naj bi deloval do poznih štiridesetih let. Leta 1946 naj bi spoznal znanega Aleisterja Crowleyja, takrat vodjo magijske in spiritualistične organizacije O.T.O. (Ordo Templi Orientis, Red vzhodnega templja), ki ga v red tudi iniciira. Po smrti Crowleyja naj bi Gardner prevzel vodenje reda, a se raje posveti seznanjanju javnosti s preživelo starodavno religijo čarovnic. Z dovoljenjem čarovnic je nekaj njihovih ritualov in verovanj predstavil v romanu *Pomoč visoke magije (High Magic's Aid)*⁹, ki je izšel 1949. Ko sta bila v Veliki Britaniji leta 1951 ukinjena že prej omenjena zakona, ki sta prepovedovala pretvarjanje ali reklamiranje magijskih praks in potepuštvu (Witchcraft Act, Vagrancy Act), pa je Gardner lahko predstavil obstoj čarovništva brez bojazni pred kaznijo, kar je storil z dajanjem intervjujev medijem in tri leta kasneje z izdajo knjige *Čarovništvo danes (Witchcraft Today)*. V njej je »zavzel držo nepristranskega antropologa, ki je imel srečo, da je odkril njegov obstoj kot skrivnega in iniciacijskega sistema poganske religije« (Hutton, 2001: 206).

⁹ V romanu je prvič, skozi izmišljeno zgodbo objavil domnevne rituale religije čarovnic. V pustolovski zgodbi o junaku, ki za dosego svojih ciljev sodeluje s čarovnico, se najdejo nekateri elementi Gardnerjeve religije. Predstavljena religija je enaka tisti, ki jo v delu *Bog čarovnic* opisuje Margaret Murray, čarovnicam je pripisan ritual, kjer žensko telo tvori oltar po Crowleyjevi interpretaciji mita o črni maši iz 17. stoletja, poudarjen je radosten in pozitiven značaj religije čarovnic, ki se odraža v mističnem smislu harmonije z naravnim svetom, ter magična in religiozna moč lepote golega ženskega telesa. Slednja ni bila v romanih nič posebnega, saj se je v angleški literaturi pojavljala že v zgodnjem 20. stoletju. Visoka, naučena ritualna magija v romanu pa prihaja iz srednjeveškega dela o magiji Salomonov ključ (Key Of Solomon), Mathersove izdaje (Hutton, 2001: 223 – 226).

Namesto Dorothy naj bi z Gardnerjem v resnici sodelovala ženska, ki jo je imenoval Dafo. Bila je voditeljica in direktorica Gledališča rožnih križarjev (Rosicrucian Theatre) v kraju Christchurch, Hampshire, ter soustanoviteljica mistične organizacije Bratovščina rožnih križarjev iz Krotone (Rosicrucian Fellowship of Crotona). Leta 1939 se jim je pridružil tudi Gardner. 1947 sta z Dafo ustanovila družbo Ancient Crafts Ltd, ki je v Hertfordshireu dobila v last zemljo v bližini nudističnega oziroma naturističnega kluba, katerega član je bil tudi Gardner. Tu je družba postavila rekonstrukcijo čarovniške kočice iz 16. stoletja, ki je služila kot del muzeja iz bližnjega kraja. Muzej je lastnik leta 1945 zaprl in kočico ob klubu prepustil v skrb Gardnerjevi družbi. Pod vodstvom Dafo in Gardnerja se je tukaj do začetka petdesetih let hitro oblikovala magijska skupina, ki je nekaj članov pridobila tudi iz nudističnega kluba. Zaradi Gardnerjeve odločnosti, da v javnosti predstavi prakse skupine, se je Dafo zbal za svoj ugled in se umaknila iz zbora ter opustila tovrstne prakse. Skupina, ki sta jo skupaj z Gardnerjem zasnovala v Hertfordshiru pa je, glede na dokumentacijo, najbolj verjeten kraj rojstva sodobnega čarovništva (Hutton, 2001: 212 – 214; Lamond, 1998).

Tudi glede Gardnerjevih stikov z Aleisterjem Crowleyjem obstaja več različnih zgodb, ki se dotikajo predvsem časa, kdaj naj bi se spoznala in zakaj, ter kasneje še koliko je Crowley prispeval h Gardnerjevi religiji. Spoznala sta se leta 1946 ali 1947 in Gardner je dobil »nalogo« oživitve O.T.O. v Veliki Britaniji. V ZDA in drugod po Evropi je red aktivno deloval, v Veliki Britaniji pa je skoraj prenehal delovati. Gardner je skušal to situacijo popraviti. Ko je Crowley konec leta 1947 umrl, naj bi Gardner postal vodja reda v Evropi. Vendar pa je Gardner načrt oživitve O.T.O. kmalu opustil in se raje posvetil čarovništvu (Hutton, 2001: 216 – 223).

Delo trajnega pomena, ki se ga je lotil Gardner in nikoli ni bilo mišljeno za izdajo je t.i. Knjiga senc (Book Of Shadows), katere ključna verzija za Gardnerjevo tradicijo je iz leta 1953. Gre za zbirko navodil in ritualov, ki je predstavljala sveti tekst njegove religije. Predhodni rokopis, najzgodnejša poznana verzija čarovniške liturgije pa je »Ye Bok of ye Art Magical«. Gre za rokopis, knjigo, ki jo je avtor sestavljal sam tako, da je med usnjene platnice vstavljaj prazne strani. Na te strani so bili prepisani izbrani odlomki iz različnih virov o ritualni magiji, sestavljeni iz biblijskih verzov,

Mathersove izdaje Salomonovega ključa in knjige o magiji iz zgodnjega novega veka Goetia, dela o kabali, treh različnih Crowleyjevih knjig in še ene ali dveh starih knjig o magiji. Vmes so bili vstavljeni rituali, ki nimajo nobene neposredne zveze z religijo čarovnic. Vpisi v knjigo so nastajali skozi daljši čas, med njimi pa so bile spuščene prazne strani za kasnejše pisanje. Tako je knjiga služila kot neke vrste beležnica. Po vsebini in izgledu naj bi delovala podobno kot srednjeveške ali zgodnje novoveške knjige o magiji (»grimoire«). To je bilo bistvo usnjenih platnic, veliko slovničnih napak ter bogato okrašenih pisav, ki so morda bile del poskusa vdahnuti delu arhaičnost. Nastalo naj bi pred romanom Pomoč visoke magije, saj so v njem predstavljeni iniciacijski rituali na osnovi prostozidarstva in Crowleyja, ki se nahajajo v »Ye Bok«. Večina rokopisa naj bi tako nastala od sredine 1947 do konca 1948, ko je Gardner opustil oživitev O.T.O. Možno je tudi, da je bil rokopis namenjen za uporabo v skupini, ki sta jo oblikovala Gardner in Dafo (Hutton, 2001: 226 – 228).

Do konca 1948 se je oblikovala osnova nove religije, do 1952 pa je Gardner stvari še bolj dodelal. Zbirki ritualov, ki jo je še dopolnil in prenesel v nov tekst, je nadel romantično ime Knjiga senc, namesto tradicionalnega poimenovanja za stare knjige o magiji, »grimoire«. Bil je prvi, ki je ta pojem uporabil, sposodil pa si ga je iz članka o starodavnem sanskrtskem priročniku, ki je učil, kako prerokovati iz dolžine človekove sence (ibid.: 233). Poimenovanje se je do danes ohranilo kot splošen pojem za osebne zapiske, knjige, kamor pripadniki sodobnega čarovništva zapisujejo svoje znanje, uroke, rituale, pesmi itd. ali za tovrstne tiskane knjige.

Novejši rokopis pa v primerjavi z »Ye Bok« ne vsebuje skoraj ničesar iz obstoječih del o ritualni magiji, ampak iniciacijske in druge obrede, izrecno povezane z religijo čarovnic, v okviru novega materiala. Ta naj bi obrede umestil v zgodovinski okvir z dodajanjem razlag, ki naj bi podprle trditev o starodavni in skrivni religiji, ki se je ponovno pokazala (ibid.: 237).

Knjiga senc je bila v naslednjih letih deležna novih dodatkov in revizije. Med najpomembnejše sodijo prispevki Gardnerjeve učenke in naslednice Dafo, Doreen Valiente (1922 – 1999), ki jo je iniciiral leta 1953. Gardner je njeno privlačno zunanost in znanje uporabil tudi za promocijo religije v javnosti, saj je »močno verjel, da se bo javnost najbolj ugodno odzvala na Wicco, če jo bodo predstavljale

mlade, privlačne in očarljive ženske« (ibid.: 246). Najpomembnejši pa so prispevki in spremembe ritualov v Knjigi senc. Mednje sodijo pesem Kraljica lune, kraljica zvezd (Queen of the Moon, Queen of the Stars), ki se je uveljavila kot stalen del ritualov ob zimskem solsticiju. Skupaj z Gardnerjem sta napisala standarden napev Stih čarovnic (The Witches' Rune; glej priloge), ki se uporablja za zbiranje energije s plesanjem v krogu. Valiente je napisala tudi veliko poezije za poletni solsticij in enakonočja, ki so se začeli uveljavljati poleg glavnih štirih sabatov. Najpomembnejši prispevek pa so njene spremembe teksta »Leviter Veslis« (dviganje tančice), govora svečenice, ki pooseblja boginjo (boginja je priklicana v telo svečenice). Po njenem mnenju je bilo v tekstu preveč materiala, ki je očitno prihajal od Crowleyja in Gardner jo je pozval, da tekst napiše na novo. Valiente je ohranila material iz Lelandove Aradie kot bolj »tradicionalen«, Crowleyjevega pa je zamenjala s svojimi lastnimi besedami, najprej v verzih in kasneje še v prozi. Besedilo z novim imenom Zapoved boginje (Charge Of The Goddess ali samo The Charge; glej priloge) se je uveljavilo kot glavni izraz duhovnosti Wicce.

Na splošno je Gardner vztrajal pri načelu, da vsi člani Wicce ne samo prepisujejo obstoječe rituale v svojo lastno knjigo, pač pa jih spreminjajo in dodajajo glede na svoj okus, želje in sposobnosti. Na ta način je leta 1958 nastal tudi standardni, ciklični koledar Wicce oziroma sodobnega poganstva, ko je eden od zborov želel tudi solsticije in enakonočja praznovati enakovredno z glavnimi sabati, na koledarsko določene datume in ne glede na polno luno, kar je Gardner odobril. Do zgodnjih šestdesetih let se kopije Knjige senc prvih članov Wicce med seboj verjetno pomembno razlikujejo, še bolj pa se vsebina spreminja z nastankom novih skupin (ibid.: 246 – 248). Celotna Knjiga senc je kot »piratska« izdaja prvič izšla 1964.

Leta 1954 je Gardner izdal delo Čarovništvo danes (Witchcraft Today), kjer je nova religija dobila splošno ime »Wica«. Poimenovanje je do šestdesetih let prevzelo obliko »Wicca« in se od takrat trajno uporablja. Slednje poimenovanje izhaja iz anglosaksonske besede »wicca«, ki označuje čarovnika (»wicce« ženska oblika). Tudi izraz »the Craft of the Wise« (»spretnost modrih«) je označeval sodobno čarovništvo, Gardner pa si ga je sposodil iz romana o čarovniškem kultu iz 17. stoletja. V kombinaciji s slovarjem škotske angleščine, kjer »wica« pomeni »moder, pameten«, je Gardner razglasil, da »Wica« pomeni »modri ljudje« (Hutton, 2001: 241). Glede

izvora in osnovnih pomenov besede obstaja več razlag (Russell, 1999: 177, Hutton, 2001: 241). Sodobne konotacije besede čarovnica, čarovnik so med petdesetimi in sedemdesetimi leti označevale nekoga, ki poseduje skrivno znanje, v osemdesetih letih pa je beseda postala bolj povezana z osebo, ki oblikuje ali preoblikuje stvari (Hutton, 2001: 241).

Knjiga je Wicco predstavila kot samostojno religijo, katere korenine segajo globoko v preteklost in z njej lastnimi značilnostmi, ki niso prevzete od drugod. Gardner jo je predstavil kot družinsko tradicijo, ki se na člane prenese zelo zgodaj, skupaj s prisego o absolutni molčečnosti. Tako naj bi se religija »nevidno« prenašala naprej v sedanost. V knjigi Gardner ni razkril imen božanstev in podrobnosti ritualov, podal pa je veliko informacij o prepričanjih in praksah. Prvič je opisal proces klicanja boginje, da se utelesi v svečenici imenovan Potegniti luno z neba (Drawing Down the Moon). Ideja je vzeta iz antične Grčije, a je imela drugačen pomen: moči zlih čarovnic naj bi bile tako velike, da je najmogočnejša med njimi lahko odtrgala luno z neba. V sodobnem čarovništvu pa je združena z moderno povezavo boginje, ženske in lune ter označuje povezanost človeške in božanske ženskosti. Pomemben je tudi prvi opis rituala pod imenom Mit Boginje (The Myth of the Goddess, kasneje The Legend of the Goddess ali The Descent of the Goddess), kjer gre za eno od različic nauka o reinkarnaciji. Močno je bila poudarjena tudi pomembnost mistične izkušnje religije, stika z božanstvi in urjenja posameznikovih magijskih sposobnosti. Na prvi pogled nadnaravne sposobnosti kot jasnovidnost in prerokovanje so namreč prisotne v vseh ljudeh, razvije pa se jih lahko z učenjem in vajo (ibid.: 244 – 246).

Rituali, ki jih je Gardner zapisoval v »Ye Bok« oziroma Knjigo senc ter svoja ostala dela, se še danes izvajajo, večinoma v spremenjenih in prirejenih oblikah, kar je Gardner sam dopuščal in poudarjal.

Poudarki glede ritualov in magije v »Ye Bok« so: moč in pomembnost magije, priprava orodij, oblačil in prostora za rituale, invokacija duhov, svetost celotnega človeškega telesa ter učinkovitost golote, vezanja in bičanja pri magijskih operacijah (Hutton, 2001: 228).

Osnovni rituali so obredi iniciacije, ki imajo tri stopnje in teoretično je možno takojšnje napredovanje v naslednjo stopnjo. Prva stopnja zajema zavezanje oči in rok

kandidata, ki stoji ob robu posvečenega prostora in mora povedati geslo, nakar lahko vstopi in se obrne k vsaki od glavnih strani neba. Sledi odločitev o sprejemu kandidata, prisega molčečnosti in predstavitev ter razlaga uporabe orodij. Druga stopnja poteka podobno, kandidat nima zavezanih oči, mora pa pokazati znanje o simbolih in delovanju posameznega orodja. Obe stopnji sta v osnovi prostozidarski, kar pa je značilno za večino iniciacijskih ritualov v angleških skrivnih združbah od 18. stoletja dalje. Tretja stopnja zajema seksualno magijo in se imenuje Veliki obred (Great Rite). Praviloma naj bi iniciacija potekala med moškim in žensko in če sta moški in ženska tudi v vsakdanjem življenju par, ta stopnja iniciacije lahko vsebuje resnični spolni akt, medtem ko se ostali člani skupine umaknejo. V drugih primerih pa je akt le simboličen, ponazorjen s spuščanjem ritualnega noža »athame« v kelih. Tako poteka tudi blagoslov vina. Tretja stopnja iniciacije pomeni dovoljenje oziroma usposobljenost za ustanovitev lastnega zbora (Hutton, 2001: 229; Jennings, 2002: 64 – 71).

Predelan prostozidarski obred oziroma obredni objem je tudi t.i. petkratni poljub (Fivefold Kiss) stopal, kolen, genitalij ali trebuha, prsi in ustnic, simboliziral pa naj bi spoštovanje celotnega telesa in njegovo svetost (Hutton, 2001; Jennings, 2002). Nekateri pripadniki sodobnega čarovništva ga imenujejo tudi blagoslov (Fivefold Blessing in tudi Sevenfold Blessing), od katerega naj bi prišel znan pozdrav »Bodi blagoslovljen« (»Blessed be«). Oblike blagoslova oziroma obrednega objema se med različnimi tradicijami in pripadniki razlikujejo (Moura, 1996: 81).

Za iniciacijo pa tudi druge obrede je pomemben ritual priprave in risanja (»casting«) posvečenega, magičnega kroga. Pri tem se uporablja »athame« in posvečena voda, sveče in vrisovanje pentagramov na strani neba ter izgovarjanje določenih besed.

Za razliko od kroga ceremonialne magije, ki služi za zaščito maga pred silami zunaj kroga (mag stoji v krogu), je čarovniški krog posvečen prostor, stikališče dveh realnosti, človeškega in sveta bogov. Krog se uporablja za zbiranje energije, ki je potrebna za stik ljudi z božanstvi in njihovimi močmi. V krogu so določene glavne strani neba in povezane z osnovnimi elementi, zemljo, ognjem, vodo in zrakom (povezave med elementi in stranmi neba se med skupinami oziroma tradicijami razlikujejo). Krog je lahko tudi samo zamišljen, predstavljan v mislih, strani neba in elementi pa predstavljeni z različnimi predmeti (svečami, peresi, kamni itd.) (Hume, 1998; Moura, 1996; Russell, 1999; Tempest, 2001).

Poleg omenjenih je Gardner v Knjigi senc opisal tudi nekatere sezonske rituale za glavne praznike sodobnega čarovništva (sprva štirje, kasneje osem), ples v posvečenem krogu, načela vzdrževanja discipline v skupini, recept za parfum, pesmi, nasvete za hipnotično tehniko zdravljenja itd. Nepogrešljiv del Gardnerjeve tradicije pa so tudi že prej opisani prispevki Doreen Valiente in njegovi lastni dodatki.

Pri izvajanju ritualov sodobno čarovništvo uporablja več različnih orodij. Gardner jih je nekaj prevzel od Crowleyja: meč, bodalo, palica, posoda za kadilo, »pentacle« (pravilno oziroma z enim krakom navzgor obrnjen pentagram v krogu, kot obesek ali ornament na kakšni posodi) in bič. Ostali so še kelih, spletena vrv z vozli in dve bodali oziroma noža, z belim in črnim ročajem. Slednji, »athame«, je najpomembnejši, je glavno in osnovno orodje ter Gardnerjeva inovacija. Pri vseh magijskih operacijah lahko nadomesti bolj tradicionalni meč, uporablja se za risanje, oblikovanje posvečenega kroga, pri že omenjeni iniciaciji in blagoslovu vina ter mnogih drugih obredih. Vsa orodja je treba pred uporabo posvetiti in napolniti z energijo, nato pa očistiti (Hutton, 2001: 229 – 237).

Praviloma naj bi bili udeleženci ritualov pri njihovem izvajanju goli (»skyclad«), kar je povezano s pojmovanjem človeškega telesa in seksualnosti kot nečesa svetega, kar so poudarjali že Crowley in drugi okultisti, ne pa s kakršnimi koli orgijami. Golota je bila tudi del predstav čarovniških zborovanj v preteklosti in je na splošno povezana z ritualno magijo, v zgodovini religije pa je bila doslej verjetno neznana (Hutton, 2001: 231).

Gardner je poudarjal tudi uporabo vezanja in bičanja, pri tem pa naj bi šlo za način doseganja ekstatičnega transa, kar je razloženo tudi v kasnejši verziji Knjige senc. Vrv in vozli nekoliko zaustavijo cirkulacijo krvi, kar povzroči omotičnost, bičanje pa je minimalno in ne močno, da povzroči ritmičen zbadajoč občutek (mravljinca). Povzročanje bolečine in poškodb kože ni dovoljeno. To je ena od osmih metod za doseganje transa, opisanih v Knjigi senc in naj bi Gardnerju najbolj ustrezala (zaradi težke astme se ni mogel poslužiti drugih tehnik kot so ples ali tek v krogu) (Hutton, 2001: 235).

Danes Gardnerjeva tradicija uporablja uravnoteženo kombinacijo svečanih ritualov in bolj sproščenih oblik praznovanja, kot je na primer ples. Popularna je tudi meditacija z vizualizacijo za doseg transa. Rituali se največkrat končajo s »pojedino«, ki jo

imenujejo »cakes and ale« (doma narejeno pecivo in kruh ter rdeče vino ali kakšna druga pijača). Kljub nekaterim določenim ritualom, jih skupine spreminjajo in oblikujejo svoje lastne rituale ter razvijajo tudi področja, ki jih Gardner ni omenjal.

Za vstop v enega od zborov je ponavadi določeno obdobje čakanja (včasih leto in dan), v katerem se kandidat posveti učenju o tradiciji in pokaže tudi, kako zavzet je kandidat. Starostna meja je ponavadi 18 let, pri nekaterih skupinah tudi višja. Po prvi iniciaciji napredovanje do naslednjih stopenj ni časovno določeno in je prilagojeno vsakemu posamezniku, ni pa obvezno. Prevzemanje odgovornosti, nalog in učenje je postopno. Hierarhije v običajnem pomenu besede ni, svečenica in svečenik sta v vlogi starešin in mentorjev in nimata absolutne moči. Tudi glede ritualne golote in seksualne simbolike so skupine zelo moralne in etične (Jennings, 2002: 64 – 71).

3.3. WICCA IN JAVNOST

Gardnerjeva religija je bila javnosti prvič predstavljena junija 1951, po odpravi zakonov o čarovništvu, s člankom v popularnem tedniku (The Sunday Pictorial). Sledilo je še več člankov in intervjujev v različnih medijih, ki pa niso bili vsi objektivni. Mnogi so senzacionalno pisali o skrivnih združbah, ki se ukvarjajo s črno magijo in čaščenjem hudiča, seksualnimi rituali in žrtvovanji. Gardnerjeva promocijska kampanja (in kasneje tudi posameznih svečenikov in svečenic) nove religije v javnosti se je skozi naslednja leta pokazala za dvorezen meč, tako pri odzivih javnosti kot bralcev. Segali so od ekstremnih obsodb, preganjanja in poskusov razkrinkanja satanističnih in podobnih »hudodelskih« skupin, do objektivnega poročanja in predstavljanja religije ter navdušenja, predvsem s strani bralcev, iz vrst katerih so prišli mnogi novi člani ter tudi pomembnejše osebnosti v razvoju Wicce.

Pod medijskim pritiskom je kmalu prišlo tudi do delitve v skupini iz Hertfordshirea. Starejši člani skupaj z Doreen Valiente so bili prepričani, da bi morala njihova religija ostati čim bolj skrita pred množičnimi mediji in se oglašati preko lastnih publikacij, v skupinah pa bi morala veljati določena pravila. Od matične skupine so se ločili leta 1957. Ta je kmalu postala premajhna za vse, ki so se želeli iniciirati. Tako je Gardner do leta 1963 sam iniciiral nekaj posameznic, ki so kot visoke svečenice osnovale lastne, neodvisne zборе, njihovi člani pa nato nove. Leta 1959 je izdal zadnjo knjigo,

Pomen čarovništva (*The Meaning of Witchcraft*), v kateri je okrepil zgodovinsko ozadje Wicce in branil religijo pred medijskimi obsodbami (ibid.: 248 – 252).

Te so se začele že na začetku stoletja, z napadi na skupine in posameznike, ki so se ukvarjali s ceremonialno magijo, še posebej Aleistera Crowleyja. K obsodbam so v veliki meri prispevala stara, stereotipna pojmovanja figure čarovnice kot zlobne, v ljudskih in popularnih fantazijskih zgodbah. V slednjih so poleg čarovnic nastopale tudi skrivne magijske združbe zlih čarovnikov. T.i. zvrst gotskih romanov in zgodb je torej čarovnice in čarovnike, mage, predstavljala kot hudodelce, ki se ukvarjajo s škodljivo magijo, žrtvovanji in različnimi orgijami ter, seveda, častijo hudiča oziroma so satanisti. Od teh domišljjskih podob je bil le še korak do ideje, da take skupine res obstajajo. Med obema vojnama je izšlo nekaj literarnih del, ki so svarila pred resničnim zlom teh in drugih sekt, kultov. Avtorji so pomešali različne prakse kot animizem, ceremonialno magijo, ljudsko zdravilstvo, plemenske obrede in satanizem ter trdili, da po vsem svetu obstajajo združbe »črnih čarovnikov«. Do sredine šestdesetih let je ideja, da Anglijo ogrožajo skrivne združbe čarovnic in satanistov, ki so bili ponavadi vrženi v isti koš, postala vsakdanja literarna tematika, mnogi pa so jo vzeli tudi za resnično dejstvo, kar je marsikdaj povzročilo napačne interpretacije »skrivnostnih« dogodkov, ki so se pojavljale predvsem v medijih.

K slabemu ugledu Wicce v javnosti je poleg omenjenega delno prispevala tudi religija sama. Gardner je v mnogih intervjujih pojasnjeval, da njegovo čarovništvo ni le sistem simbolov čaščenja narave in določenih božanstev, pač pa tudi učinkovit sistem magijskega delovanja. Želel je prepričati javnost, da čarovništvo res deluje ter da je v rokah zanesljivih ljudi, ki ga uporabljajo izključno v dobre namene, predvsem za zdravljenje. Bralci in poslušalci so mu verjeli, da čarovništvo deluje, ne pa tudi, da vedno v dobre namene (ibid.: 253 – 271).

Po drugi strani so tudi na dobre odzive, sprejemanje med nečlani in okrepitev nove religije vplivali avtorji različnih popularnih in strokovnih knjig. Najbolj so k temu pripomogle osebe, katerih ideje so vplivale na samo oblikovanje religije.

Robert Graves je svojo idejo o trojni lunarni boginji sredi petdesetih let predstavil širši javnosti v dveh delih o grških mitih, ter napisal kratko zgodbo, kjer humorno in naklonjeno prikaže zbor iz Londona, in esej o Wicci.

Še vedno je bila aktivna tudi Margaret Murray, ki je leta 1954 izdala tretjo knjigo o domnevni srednjeveški religiji čarovnic, Božanski kralj v Angliji (*The Divine King in England*) ter leta 1963 delo Nastanek religije (*The Genesis of Religion*), v kateri je zagovarjala idejo, da je starodavna Evropa častila eno žensko božanstvo. Ob istem času je njena prvotna teorija o čarovništvu dobivala vedno več pripadnikov, delno na račun njene lastne promocije v popularnih medijih, ki so jo imeli za vodilno strokovnjakinjo na tem področju. Skozi šestdeseta in sedemdeseta leta pa so številne popularne knjige o čarovništvu sprejele ideje Murrayjeve kot neizpodbitno resnico.

V akademskih krogih je v petdesetih in začetku šestdesetih vrhunec dosegla ideja, da je Evropa v obdobju neolitika častila eno, z zemljo in naravo povezano vrhovno boginjo. Koncept univerzalne boginje, čaščenje Boginje Matere, je postalo dejstvo v mnogih disciplinah znanosti. Ko je sredi šestdesetih nekaj pomembnih znanstvenikov idejo postavilo pod vprašaj, se je navdušenje v akademskih krogih umirilo in povzročilo obravnavanje tematike z več distance, skepticizma in dopuščanje večih možnih razlag. Spremenjen pogled akademikov pa še do devetdesetih let ni dosegel mnogih članov širše javnosti in prepad med njimi se je še povečal. V teh letih so najbolj popularna dela o ljudskem izročilu tradicionalne običaje namreč še vedno obravnavala kot ostanke poganskih, čaščenj različnih, predvsem ženskih božanstev plodnosti, narave, zemlje. Vse te ideje so uporabljali tudi avtorji popularnih romanov, preko katerih jih je spoznala širša javnost. Knjige so tako stalno utrjevale tisto skupino idej, ki so vplivale na oblikovanje Wicce. V prvi polovici šestdesetih let so Wicco uspešno, brez negativnih komentarjev, v medijih zastopale tudi svečenice nekaterih skupin.

V takratnem času pa so se v (britanski) družbi še okrepili emocionalni tokovi, ki so se kazali tudi v knjigah, teorijah in pogledih, ki so vplivali na Wicco. Mnogi avtorji so preko poudarjanja ponovne enotnosti, sožitja z naravno, ki je poosebljena v Boginji, izražali sum in strah, svojo nenaklonjenost sodobnemu urbanemu življenju in industrializaciji, tehničnemu in znanstvenemu razvoju. Na račun modernega življenja so razpadale tradicionalne skupnosti in cerkve ter druge verske ustanove niso bile več centri druženja. Vedno bolj, še posebej pa v šestdesetih letih, se je kazala in poskušala uresničiti potreba po za(o)sebni duhovnosti, hrepenenje po sožitju z naravo in samim seboj, svobodni duhovnosti, ki daje možnost samoizražanja in samouresničevanja ter po večji enakopravnosti in partnerstvu med spoloma, še posebej v religiji. Ljudje so

vedno bolj začeli raziskovati sami sebe, svoj notranjost. »Novo čarovništvo, ki je združilo religijo in magijo, je nekaterim zagotovilo še posebej zanimiv način vstopanja v te notranje pokrajine« (ibid.: 272 – 286).

V Gardnerjevo trditev, da je odkril in ponovno oživil obstoječo, starodavno in skrivno religijo, ki je skoraj izumrla, je vključena tudi domneva, da so morda preživeli tudi drugi pripadniki ali skupine in so se sedaj lahko pokazale. Gardnerjevemu modelu bi morale biti vsaj približno podobne, ali pa bi ga morale spodbijati. Glede na raznolikost virov, iz katerih je črpala Wicca bi bilo mogoče, da bi na osnovi iste skupine idej nastale skupine, neodvisne od Gardnerjeve tradicije. Deležne pa bi lahko bile tudi pristnega znanja preproste magije, ki je bila pred dvajsetim stoletjem še posebej močno razširjena. Znanje urokov je posedoval širši segment družbe kot specialisti, ki so se z njimi ukvarjali (na primer ljudski zdravilci in vrači), še posebej so to obvladovale ženske. Vendar o obstoju drugih skupin ne obstaja noben pisen dokaz in Gardnerjevo čarovništvo je tako prvo, ki se je pojavilo in prvo, ki je zagotovo dokumentirano.

Vseeno so se pojavljale trditve o obstoju drugih in drugačnih skupin pred Wicco, o katerih pa pričajo le trditve posameznikov za nazaj, na primer E.W. Lidella in Michaela Howarda¹⁰ ter Sybill Leek¹¹.

Poleg tega so se predvsem v devetdesetih letih pojavljale trditve glede »tradicionalnega« ali »starega« čarovništva, s čimer bi se razlikovale od Wicce.

¹⁰ E.W. Lidell in Michael Howard sta uredila in leta 1994 izdala zbirko materiala pod imenom Pickingillove listine (The Pickingill Papers). pred tem pa so bili različni deli skozi sedemdeseta leta objavljeni v revijah. Celotna zbirka materiala je nastajala več kot dvajset let, članek za člankom. Osnova te alternativne zgodovine je tradicija Georgea Pickingilla iz poznega 19. stoletja, ki je bil zelo znan »vaški čarodej«, poleg tega pa sta vira tudi družinska tradicija čarovništva in Lidellove izkušnje iz otroštva v čarovniški družini ter znanje in praksa preproste magije. Po navodilu starešin naj bi zapisoval njihove poglede, kasneje, ko so mu prenehali svetovati, pa svoje. Zgodnejše trditve se od kasnejših razlikujejo, mnenje avtorja se je velikokrat spremenilo. Točnost in izvor materiala je za mnoge vprašljiv in ostaja predmet polemik, nekatere pa je vseeno navdušil. Na osnovi te različice zgodovine čarovništva se je v Avstraliji in ZDA razvila ena od tradicij sodobnega čarovništva (Hutton, 2001: 287 – 298; Jennings, 2002: 53 – 55).

¹¹ Sybil Leek si je sredi šestdesetih za kratek čas »prislužila« naziv prve britanske čarovnice (»Britain's Number One Witch«), leta 1962 se je razglasila za čarovnico in vodjo lokalne skupine. Izhajala naj bi iz čarovniške družine, katere začetek sega v leto 1663 in od svoje prababice podedovala ritualni nož, »athame«. V sodobno čarovništvo je bila iniciirana kot najstnica, se učila tudi od ciganov in Aleisterja Crowleyja, z magijo pa je zdravila in prerokovala. V medijih je postala znana z nasprotovanjem in posmehovanjem akademiku, ki je dvomil o tezi Margaret Murray, na splošno pa je bila zelo uspešna pri samopromociji. 1964 je ustanovila Witchcraft Research Association in jo sprva tudi vodila. Zaradi slabega ugleda, ki si ga je pridobila predvsem med pripadniki Wicce je morala s tega položaja še isto leto odstopiti in emigrirala je v ZDA (Hutton, 2001: 300 – 301, 311 – 312).

Religija posameznikov, ki se s tema oznakama identificirajo, naj bi izhajala iz njihove družine ali od drugih starejših ljudi iz njihove mladosti. Ti predhodniki naj ne bi uporabljali oznak »poganski« ali »čarovnik/ca«, imeli pa so enaka prepričanja. Ta so ponavadi sestavljena iz ene ali večih komponent, iz katerih se je razvilo sodobno čarovništvo, največkrat splošno razširjeni uroki in zdravilstvo, prerokovanje, ritualna magija, svetost narave in povezanost z njo ali predkrščanskimi spomeniki in književnostjo. Sodobne čaravnice so se v devetdesetih letih tudi začele zavedati pomanjkanja dokumentirane zgodovine pred pojavom Wicce in želje po iskanju le-te. Vendar so o obstoju dokazov krožile le govorice. Nedvomno pa so v šestdesetih letih v Britaniji nastajali zbori, ki so se smatrali za neodvisne od Gardnerjevih skupin. Med njimi so se začele oblikovati različne smeri sodobnega poganskega čarovništva (Hutton, 2001: 287 – 308).

3.4. DRUGE TRADICIJE SODOBNEGA ČAROVNIŠTVA

3.4.1. Robert Cochrane in Alex Sanders

Okoli leta 1963/64 sta se v Britaniji pojavili prvi dve tradiciji, neodvisni od Gardnerianstva.

Prvo je predstavljal Robert Cochrane (1936 – 1966), s katerim je sodelovala tudi Doreen Valiente in se tudi vključila v njegovo skupino (Clan of the Tubal Cain, poimenovano po kovaču iz hebrejske legende oziroma biblijske zgodovine). Cochrane je trdil, da gre za družinsko tradicijo, v katero je bil tudi sam iniciiran pri petih letih. Osnova ritualov je bila enaka kot v Gardnerjevi tradiciji (posvečen krog, strani neba povezane z elementi, čaščenje boginje narave in rogatega boga, vodenje moškega in ženske, pomembnost orodij), a z razlikami: člani so bili oblečeni v črne halje (ni zapovedana golota), ni bilo uporabe biča, obredi so se čim večkrat izvajali na prostem, elementi so bili na straneh neba drugače razporejeni. Zbor je vodil »Magister«, skupaj z žensko (»Maid«), ob sebi pa je imel še moškega namestnika (»Summoner«). Bolj je bila poudarjena vloga boga, razlikovala pa so se tudi orodja: nož, vrvi, kelih (v obliki roga), kamen in viličasta palica znana kot »stang«, ki je predstavljala boginjo ali

enega od bogov, odvisno od njenega položaja in okrasja. Nekoliko drugačni so bili tudi obredi.

Predvsem zaradi pomanjkanja dokumentacije, Cochranovih trditev o nasledstvu ni bilo možno preveriti, sumljive pa so bile tudi Doreen Valiente in drugim tesnim sodelavcem. Sam o praksah svoje tradicije ni zapisal ničesar razen redkih komentarjev, vse njegove osebne zapiske pa je po njegovi smrti (že leta 1966 je naredil samomor) uničila njegova žena. Možno je, da je osnovne ideje Wicce priredil svojim lastnim pogledom ter to propagiral kot podedovano tradicijo. Kot oseba pa naj bi bil izredno karizmatičen ter odličen voditelj in izvajalec ritualov (Hutton, 2001: 309 – 318).

Kljub vsemu je vplival na nastanek novih zborov in smeri sodobnega čarovništva, tako v Britaniji kot v ZDA vse do danes. Ena od večjih tradicij v ZDA, katere osnove so poleg drugih virov tudi Cochranovo delo, je tradicija »1734« (1734 Tradition). Ustanovil jo je John Wilson, ki je bil s Cochranom v pisnih stikih pol leta pred njegovo smrtjo. Število v imenu se ne nanaša na letnico, pač pa ima numerološki pomen. »Uradna verzija« te smeri ne obstaja, saj se je že na začetku razvila in razvejala v številne različice. Cochranova pisma niso opisovala izvedbe ritualov, organizacije v skupinah ipd., pač pa bolj mističen nauk sodobnega poganstva. Skupine v ZDA so si manjkajoče komponente sposodile iz širšega področja sodobnega čarovništva, v začetku največ Gardnerjevega. Kljub številnim razlikam skupine še vedno ohranjajo osnovne elemente »1734«, na primer večji poudarek na mističnosti religije, za razliko od religije plodnosti v drugih različicah Wicce, in izvajanje ritualov na prostem, v gozdovih, jamah in na vzpetinah, poudarjajo pa tudi »družinski občutek« med vsem različnimi skupinami, ki se smatrajo za del tradicije »1734« (Clifton, 2001).¹²

¹² Voditelja enega od zborov oziroma na začetku eksperimentalne skupine, t.i. Tradicije srnjaka (The Roebuck Tradition), sta leta 1982 stopila v stik z enim od Cochranovih tesnih sodelavcev, saj sta se želela približati njegovim naukom. Po dveh letih učenja sta lahko nauke prve Cochranove skupine (Clan of the Tubal Cain) prenesla v ZDA. Tradicija srnjaka se je leta 1989 nato v Kaliforniji uradno registrirala in deluje kot cerkev, »Ancient Keltic Church«, s temelji tudi v starodavnem keltskem izročilu in verovanju ter učenju le-tega. Skupine Tradicije srnjaka so organizirane kot keltski klani, cerkev pa ima svojo lastno duhovščino (žensko in moško), ki poučuje in vodi krožke ter legalno izvaja poroke, pogrebe in druge obrede ter ima dostop do vseh ustanov, enako kot predstavnik katerekoli druge duhovščine. Kljub določenim pravilom obnašanja in kompleksni liturgiji, tradicija ni rigidna pač pa odprta za spremembe in inovacije ter improvizacijo, še posebej pri načinih čaščenja, izvajanja ritualov in drugih praksah (Finnin, 2001).

Začetnik druge tradicije je Alex Sanders (1926 – 1988), ki je v začetku šestdesetih let želel postati pripadnik Gardnerianstva, a mu ni uspelo najti pravega človeka, ki bi ga iniciiral. Veliko je k tej nenaklonjenosti prispeval Alexov intervju in članek, ki je sodobno čarovništvo označil za črno magijo, proti čemur so se pripadniki Wicce ravno borili. Kljub vsemu naj bi nato našel svečenico, ki ga je iniciirala, nekako pa je prišel tudi do gardnerianske Knjige senc. Svoje začetke med letoma 1963 in 1965 je Sanders »izbrisal« iz uradne zgodbe o svoji tradiciji, kot osnovno legendo pa je v javnosti navajal izmišljeno zgodbo, da ga je v Wicco iniciirala njegova babica ter da je Knjigo senc dobil od nje. Leta 1964 sta se mu pridružila Maxine Morris (kasneje Sanders) in Paul King in skupaj so ustanovili prvi zbor, ki se je javnosti predstavil poleti 1965 preko odmevnega članka, s fotografijami in opisom ritualov, ki pa je skupino predstavil objektivno. Sledilo je še več intervjujev in člankov, ki so navdušili dovolj ljudi, da je Sanders kmalu ustanovil vsaj še dve skupini. Preko medijske pozornosti, ki sta jo dobro izkoristila, sta se Alex in Maxine Sanders do druge polovice šestdesetih let uveljavila kot ena najbolj znanih predstavnikov sodobnega čarovništva v javnosti. S preselitvijo v London pa sta ljudi na pogovore, iskalce pomoči, še posebej zdravljenja, sprejemala kar v svoji hiši. Zaradi močne javne podobe jima niso škodovali tudi ponovni medijski napadi na sodobno čarovništvo, ki so se zopet začeli konec šestdesetih in v začetku sedemdesetih let, ko so se pojavljale prve filmske grozljivke in množična razdejanja pokopališč. V sedemdesetih so mediji sodobno čarovništvo obravnavali nekoliko bolj ostro kot prej, z malo govora o njem kot sistemu čaščenja določenih božanstev in narave ter menjav letnih časov, pač pa bolj kot o sredstvu za pridobivanje posameznikove moči preko nadnaravnih sil. Vendar so se pripadniki izrekli za delovanje na strani dobrega, Alex in Maxine sta se velikokrat predstavljala kot neke vrste svetnika z izjemnimi močmi, ki se borita proti zli magiji.

Z novinarsko pomočjo sta nastali tudi dve knjigi o Alexu, za kateri je poiskal dva novinarja. Prva je bila June Johns, ki je napisala njegovo biografijo, na osnovi Alexovih lastnih trditev v intervjuju in njegove Knjige senc. Izšla je leta 1969 pod naslovom Kralj čarovnic (King of the Witches). Podobno delo je opravil Stewart Farrar v Kaj delajo čaravnice (What Witches Do), v kateri je opisal Sandersove prakse in rituale. Stewart Farrar je bil nad religijo močno navdušen in je postal njen član, na ta način pa spoznal tudi svojo ženo Janet. Skupaj sta leta 1970 ustanovila

svojo skupino in napisala veliko knjig o sodobnem čarovništvu. Stewart je Alexovi tradiciji podelil tudi danes uveljavljeno ime »Alexandrian« (Hutton, 2001).

Alex si je nadel tudi naziv kralja britanskih čarovnic, kar je seveda motilo mnoge druge pripadnike sodobnega čarovništva, saj ne priznavajo hierarhije v običajnem pomenu besede. V nekaterih drugih smereh obstaja poimenovanje kralj ali kraljica, ki pa se nanaša na status starešine in večjih izkušenj v primerjavi z ostalimi člani zbora. Svečenica ali svečenik si ta naziv lahko pridobita, če člani iz njune matične skupine ustanovijo tri hčerinske zbore (Jennings, 2002: 74).

Poleg stalnega naraščanja števila članov nove tradicije, je bilo nekaj novega veliko število mladih. Medtem ko Gardner ni iniciiral nikogar, ki je bil mlajši od 21 let, je Sanders starostno mejo spustil na 18 let. Mladi v teh letih so postajali v javnem življenju v takratnem času vedno bolj aktivni, po drugi strani pa je Sanders s tem pridobil veliko število privlačnih mladih čarovnic za fotografije v medijih. Fotografije njegovih skupin med opravljanjem ritualov, tako oblečene kot gole, so postale v javnosti standarden prikaz aktivnosti sodobnega čarovništva.

Enako kot Gardner je tudi Sanders spreminjal in izboljševal svoje rituale, tako da so se ti od Gardnerjevih v določenih stvareh razlikovali, čeprav so bile osnove enake. Aleksandrianci so v svoje obredje vnesli več visoke ritualne magije, na primer osem različnih pentagramov in kabalistični križ, pri poučevanju je Alex uporabljal dela Eliphasa Levija, bolj kot drugi pripadniki sodobnega čarovništva v tistem času pa je poudarjal tudi praktične magijske tehnike (jasnovidnost, astralna projekcija, prenos misli), uporabo amuletov in talismanov ter komplementarnih barv, predmetov in vzorcev. Medtem ko je Gardner svoje čarovništvo opisoval kot ločen in avtonomen religijski sistem, je Alex zabrisal meje svojega čarovništva do krščanstva, saj naj bi bili kristjani dobrodošli v njegovih zborih, če so njegovega boga spoznali tudi za svojega, čarovništvo pa naj bi bilo drugačna oblika molitve.

V poznih letih svojega življenja je Alex pozval vse britanske čarovnice in čarovnike k enotnosti, ne glede na to, kateri tradiciji pripadajo. Prav tako je razvil oblike svojega čarovništva, ki so bolj dostopne homoseksualcem in biseksualcem ter s tem na nek način odpravil homofobijo, ki je bila prisotna pri Gardnerianstvu in splošnem poudarku na polarnosti ženska – moški. Učil je tudi ljudi, ki so njegovo tradicijo prenesli v države ostale Evrope.

Med njegove inovacije nekateri štejejo tudi samoiniciacijo in ker ni jasno, kdo in kako ga je vpeljal v čarovništvo, jo je Sanders verjetno izvedel. Tudi če to ni bila njegova ideja, pa se je v takratnem času velikokrat pojavila in v svojem pisanju jo je poudarila tudi Doreen Valiente. V eni od knjig je izdala svojo lastno Knjigo senc, vključno z ritualom za samoiniciacijo za vse, ki bi želeli postati pripadniki čarovništva. Poudarek na osebnem raziskovanju in samostojnih praksah, brez iniciacijske tradicije, predpisanih praks in avtoritete drugih oseb, kar so začeli poudarjati tudi drugi avtorji, je bil delno tudi reakcija na pojav samooklicanih vodij in avtoritet, ki so se začele pojavljati v množičnih medijih. Skladalo pa se je tudi z že omenjeno značilnostjo in potrebo tedanje družbe po spoznavanju notranjosti posameznika skozi osebno duhovnost.

Proces se je nadaljeval s sodelovanjem Valiente in zakoncev Farrar, ki so v osemdesetih letih skupaj analizirali in izdali glavne verzije Knjige senc, potrdili Wicco kot posebno pogansko religijo, tesno povezano z naravnim svetom in čaščenjem boginje in boga. Dokazali so tudi, da je Sandersova tradicija nedvomno osnovana na Gardnerjevi (Hutton, 2001: 319 – 339; Jennings, 2002: 73 – 75).

3.4.2. Sodobno čarovništvo v ZDA

Glavne veje angleškega sodobnega čarovništva so prišle v ZDA v šestdesetih in sedemdesetih letih, na splošno pa so od sedemdesetih let naprej center razvoja sodobnega poganstva, tudi z verjetno največjim številom pripadnikov ter prvo sodobno pogansko religijo, Church of Aphrodite, ustanovljeno leta 1938 (Hutton, 2001: 340).

V istem obdobju kot s sodobnim čarovništvom so ameriški bralci prišli v stik tudi z deli Margaret Murray, Roberta Gravesa in Geralda Gardnerja. V kombinaciji z znanjem preproste, evropske ljudske magije, ki so ga prinesli imigranti, je nastala množica različnih smeri sodobnega čarovništva (ibid.: 341). Najpomembnejši oziroma najbolj prepoznaven prispevek ZDA pa je povezava čarovništva z ženskim (duhovnim) gibanjem, feminizmom. Lik čarovnice je ena od redkih podob močne, samostojne, od tradicionalnih vlog neodvisne ženske in preko njega je feminizem na prepričljiv način izražal svoje ideje ter v zgodovini žensk, čarovnicah, »odkril« neke

vrste predhodnice, resnične ženske z enakimi značaji in problemi kot v sodobnosti. Lik čarovnice ponuja tako možnost identifikacije kot tudi fantazije in je v zadnjih desetletjih centralnega pomena pri oživljanju, ponovnem odkrivanju zgodovine žensk (Purkiss, 1996: 7 – 58).

Prva povezava feminizma s čarovništvom je bila leta 1968 ustanovljena organizacija WITCH (Women's International Terrorist Conspiracy From Hell). Skupina je že po enem letu nehala delovati, trdila pa je, da je bilo čarovništvo religija celotne Evrope pred prihodom krščanstva ter tudi kasneje, čarovniški procesi in preganjanja pa zatiranje alternativne religije in feminizma, saj so bile v njej aktivne najbolj pogumne, agresivne, in samostojne ženske, ubitih pa naj bi jih bilo devet milijonov. Da bi si sodobne ženske pridobile svobodo, se morajo identificirati s čarovnicami, tako da so enostavno ženske, neukrotljive, izražajo jezo, radost in nesmrtnost (Hutton, 2001: 341).

Te ideje so se v feministično gibanje trdno naselile v sedemdesetih letih, predvsem z deli dveh znanih feministik, Mary Daly in Andree Dworkin. Njuna povezava feminizma in čarovništva je bila nereligiozne narave, saj sta čarovništvo videli bolj kot oviro in nasprotovanje patriarhatu, ne toliko kot religijo. Čarovniški procesi so bili poimenovani »ginocid« (»gynocide«), čarovnice pa so bile ženske, ki so ostale zveste same sebi in se niso hotele pokoriti ponižujočim in omejujočim vlogam, tudi za ceno svojega življenja. Barbara Ehenreich in Deirdre English sta v svojem pisanju preganjane čarovnice predstavili kot tradicionalne zdravilke in babice, njihovo uničenje pa je naredilo ogromno škode tudi naravni medicini. Čarovniški procesi so bili zmaga patriarhata in hkrati pomanjkljive moderne znanosti (medicine), v kateri prevladujejo moški. Merlin Stone pa je na novo formulirala že dolgo uveljavljeno teorijo o čaščenju ene Velike Boginje v starodavni Evropi. S temi idejami se je do leta 1978 oblikoval radikalni feministični koncept o čarovniških procesih: prvi udarec patriarhata je bilo uničenje prvotne matriarhalne ureditve in religioznega prvenstva Boginje. Čarovništvo naj bi ohranilo ostanke te religije in prejšnjega častnega položaja žensk, tudi po prevladi krščanstva. Čarovniški procesi pa predstavljajo drugi val moške agresije, da bi uničili še te ostanke.

Koncept je nastal z združevanjem obstoječih informacij in interpretacij (Murray, Graves, Malleus Maleficarum itd.) ter odzivom na širša dogajanje v kulturi, kot je bilo

v sedemdesetih letih ozaveščanje Američanov o holokavstu. V skladu s tem je tudi število devet milijonov žrtev čarovniških procesov. Čarovništvo je v tem konceptu in feministični misli delovalo kot simbol (ibid.: 341 – 344).

»Feministična religija« se je oblikovala s povezavo Wicce in feminističnih idej, ki jo je v Kaliforniji začela leta 1940 na Madžarskem rojena Zsuzsanna Budapest, ki je 1959 emigrirala v ZDA. Leta 1971 je ustanovila skupino Susan B. Anthony Coven No.1 (poimenovano po najbolj prizadevni ameriški aktivistki za volilno pravico žensk), prvo skupino feminističnega čarovništva. Sprva je svojo tradicijo preprosto označevala kot Wicca, kmalu pa se je zanjo uveljavilo poimenovanje Dianina Wicca (Dianic Wicca), ki se nanaša na rimsko boginjo Diano. Ime izraža centralnost čaščenja izključno Boginje v vseh njenih aspektih, v podobah različnih ženskih božanstev. V skladu s tem se v religijo lahko vključijo samo ženske, kljub temu pa danes obstajajo skupine, ki sprejemajo tudi moške. Glavna načela tradicije je Zsuzsanna Budapest prvič objavila v delu Sveta knjiga ženskih skrivnosti (The Holy Book of Women's Mysteries) leta 1980, o različnih aspektih ženske kulture in duhovnosti pa je pisala v mnogih drugih knjigah, ki jih objavlja še danes.

Po njenih besedah gre za »zgodovinski fenomen (pri tem uporabi besedo »herstorical«, namesto »historical« – »her« kot njeno, žensko zgodovino, zgodbo) ponovnega pojavljanja svete Ženske podobe boga. Ženske smo odkrile, da smo močnejše in srečnejše, če vidimo, da je Božansko znotraj nas. Praznina, ki so jo ženske poskušale pojesti, izjokati in pregnati z jezo, se je napolnila z blagoslovljeno duhovnostjo Boginje« (Budapest na Dianic University Online: Sample Lesson: <http://www.zbudapest.com/du/sample.shtml>).

Boginja je vseobsegajoča, izvor vsega, drevo življenja, v njej kot Materi so združene ženske (enake kot ona, hčere) in moški (drugačni od nje, sinovi). Je konec in začetek, je večna in samoustvarjena, krog v krogu, njen simbol pa je spirala kot človeška DNA. Poudarjena je univerzalnost ženskega druženja in duhovnosti v vseh različnih etničnih tradicijah in da je tudi danes pomembno, da imajo ženske »nekaj svojega, svojo lastno duhovnost, lastno kulturo, svojo vrednost, ki prihaja iz notranjosti. Dianina tradicija goji v ženskah moč in njihovo samopodobo božanskih in celotnih/popolnih človeških bitij« (ibid.).

Pozitivni in v življenje naravnani rituali so namenjeni celjenju, zdravljenju, pomiritvi posledic in kljubovanju učinkom patriarhata, ta pa je definiran kot »uporaba mišljenja, ideje o nadmoči in takšnih dejanj za zatiranje drugih ljudi, tako institucionalno kot tudi znotraj zasebnih sfer« (Temple Of Diana na: <http://www.womensriteswomensmysteries.com/>).

Najočitnejši razliki med Dianino in tradicionalno Wicco sta osrednjost čaščenja samo Boginje ter ženske skupine. Za razliko od tradicionalnega zbora, ki ga vodita svečenik in svečenica z največ izkušnjami, skupina nima nujno stalne svečenice, ki bi jo vodila, pač pa se v tej vlogi izmenjujejo vse članice, tako da vsaka dobi priložnost vodenja rituala. V nekaterih skupinah tudi ni iniciacije, v ritualu klicanja boginje v svečenico pa ženska to stori sama na sebi (v tradicionalni Wicci boginjo v svečenico prikličje svečenik). Dianina tradicija je tudi veliko bolj odprta nečlanom in poznana javnosti, saj so ženske že ob ustanovitvi prve skupine aktivno delovale tudi na javnih zborovanjih in protestih, Zsuzsanna Budapest pa je prispevala tudi k odpravi zakona o prepovedi vedeževanja (Wikipedia: Dianic Wicca na: http://en.wikipedia.org/wiki/Dianic_Wicca; Zsuzsanna Budapest na: <http://www.zbudapest.com/>).

S širjenjem tradicije, nastajanjem novih skupin in novih oziroma ponovno oživiljenih različic »ženskih kultur, religij in skrivnosti«, je ženska duhovnost in Wicca vedno bolj postajala del vsakdanje kulture in religije. Nastale so tudi skupine, ki niso nujno oblike sodobnega čarovništva, vse skupaj pa so bolj splošno označene tudi kot ženske mistične religije ali ženska oziroma feministična duhovnost (Women's Mystery Religions ali Women's oziroma Feminist Spirituality). Veliko je organizacij, ki na temo ženske duhovnosti in/ali čarovništva prirejajo konference, festivale in javne rituale, tečaje, potovanja, izdajajo knjige itd. Taka neprofitna organizacija, ki jo že 30 let vodi Zsuzsanna Budapest je Forum ženske duhovnosti (The Women's Spirituality Forum), preko spleta pa pod njenim vodstvom deluje tudi šola, izobraževalni program, Dianina univerza (Dianic University Online). Obstaja in deluje še veliko drugih organizacij, na primer Dianin tempelj (Temple Of Diana), Aradiin krog (Circle Of Aradia; obe učita Dianino Wicco), prva na zvezni ravni v ZDA priznana organizacija oziroma religija, ki združuje več različnih tradicij pa je Reformirana kongregacija Boginje, Re-formed Congregation of the Goddess, International (RCG-I). Preko nje deluje tudi teološki oziroma teološki inštitut, Women's Theological

Institute (tealogija – veda o boginji; gr. thea – boginja, logos – znanje, veda), ki vsem zainteresiranim ženskam ponuja poglobljen študij njihove duhovnosti.

V Kaliforniji se je oblikovala tudi tretja povezava feminizma, aktivizma in sodobnega poganstva oziroma Wicce. Leta 1979 je pisateljica, feministka, izučena v gardnerianski Wicci ter ameriški veji sodobnega čarovništva, »Faery« tradiciji (oblikovala se je v začetku sedemdesetih pod vodstvom Victorja in Core Anderson), Miriam Simos, znana pod psevdonimom Starhawk, izdala knjigo *Spiralni ples* (The Spiral Dance), v kateri je predstavila svoje poglede, kakšno naj bi bilo čarovništvo. Postala je najbolje prodajano delo na to temo in z opisom ritualov, tudi iniciacije, neke vrste vodnik za bodoče čarovnice in čarovnike. Na njeni osnovi naj bi nastalo veliko število skupin v ZDA in Evropi.

Pomembna lastnost njenega pisanja, tudi v naslednjih dveh delih, *Sanjati v temi* (Dreaming in the Dark, 1982) in *Resnica ali izziv* (Truth or Dare, 1987) je, da je čarovništvu dala čisto nov pomen in ga približala sodobnim bralcem. Čarovništvo je predstavila kot sistem osebnega in skupinskega razvoja, samospoznavanja in osvoboditve, še posebej za ženske. »Pokazala je kako zbor lahko postane izobraževalna skupina, v kateri se ženske lahko osvobodijo, moški na novo poučijo, in raziskujejo nove oblike medčloveških odnosov, brez starih stereotipov o spolu in strukturah moči« (Hutton, 2001: 346).

V tem smislu je reinterpretirala tudi magijo. Ta je postala sredstvo za odkrivanje in sprostitve pozitivnih kvalitete ljudi, način odpravljanja negativnosti ter spravljanja ljudi v najboljše možne odnose z njimi samimi, drugimi in okoljem, planetom na splošno. Magija povezuje, je vez med zavednim in nezavednim, gre za projekcijo energije preko simbolov. Sodobno čarovništvo je postalo neke vrste terapija, umetnost in kreativno delo, »religija poezije, ne teologije« (Starhawk v Hutton, 2001: 346).

Druga pomembna značilnost, prvič izražena v omenjenih dveh knjigah, ki jih je izdala v osemdesetih, pa je povezava sodobnega čarovništva in aktivizma. Starhawk je aktivna v različnih gibanjih, mirovnem, ženskem, ekološkem in antiglobalističnem, poučuje pa tudi o nenasilnem aktivizmu in protestiranju. Prizadeva si vnesti tehnike in kreativnost duhovnosti v politični aktivizem. Čarovništvo in magija v tem smislu tako ne služita samo izboljšanju posameznika, pač pa preko tega tudi k izboljšanju razmer, k solidarnosti v družbi in svetu; s tem ko na boljše spremenimo sebe, spremenimo tudi

svet. Majhne skupine lahko s svojim delovanjem postanejo primer alternativnih načinov bivanja in na ta način poskušajo obnoviti starejše in boljše odnose s svetom (Hutton, 2001: 347 – 350).

Poleg pisanja knjig, člankov in različnih prispevkov ter aktivizma in poučevanja, je Starhawk tudi soustanoviteljica ene od bolj vplivnih vej sodobnega poganstva oziroma čarovništva, »Reclaiming«, ki se je začelo s serijo delavnic in predavanj leta 1980.

»Reclaiming je skupnost žensk in moških, ki deluje da bi združila duha in politiko. Naša vizija je ukoreninjena v religiji in magiji Boginje – Imanentne Življenjske Sile. Svoje delo vidimo kot učenje in izvajanje magije – umetnosti podeljevanja moči sebi in drug drugemu. V naših tečajih, delavnicah in javnih ritualih, urimo svoje glasove, telesa, energijo, intuicijo in mišljenje. Spretnosti, ki se jih učimo, uporabljamo za poglobitev naše moči, kot posamezniki in kot skupnost, za izražanje naše zaskrbljenosti glede sveta v katerem živimo in vizije nove kulture« (Reclaiming Home Page na: <http://www.reclaiming.org/>).

Pri tej veji sodobnega čarovništva ni hierarhije med skupinami in člani, iniciacija ni obvezna, ni določenega panteona ali liturgije (razen pri javnih ritualih). Poudarek pa je na družbeni in ekološki osveščenosti, poučevanju osnov magije in strukture ritualov ter spodbujanju kreativnosti posameznika in improvizacije, tudi pri ustvarjanju novih ritualov, uporabi tehnik kot so meditacija, dihalne tehnike, vizualizacija, gibanje, bobnanje itd. ter etični uporabi magije. Ritualni so namenjeni osebnemu razvoju, povezovanju v skupnosti ali kolektivnim spremembam (NightMare in Willow, 1999, 2000; Starhawk: A Working Definition of Reclaiming na: <http://www.reclaiming.org/about/directions/definition.html>).

Po delu Spiralni ples je dobil ime tudi (osrednji) ritual, ki ga tradicija izvaja na »Samhain« (keltsko novo leto, bolj popularno Halloween, noč čarovnic, večer pred našim dnevom mrtvih). Gre za veliko javno prireditev, svečanost z glasbo, plesom, gledališčem in velikim številom udeležencev, tudi izven tradicije.

Izraz »spiralni ples« se nanaša na Boginjo oziroma naravo, življenje na splošno. Dvojna spirala, podobna človeški DNA, je sestavljena iz energije, ki daje življenje in energije, ki uničuje, skupaj pa sta v popolnem ravnotežju.

»Skupaj druga drugo držita v harmoniji, ki vzdržuje življenje, v popolnem kroženju, ki je vidno v menjavah cikla letnih časov, ekološkem ravnovesju naravnega sveta in toku človeškega življenja od rojstva preko izpolnitve do upadanja in smrti – in potem ponovnega rojstva« (Starhawk v Albanese, 1990: 181 – 182). To spiralno gibanje je prisotno povsod, vidno v oblikah galaksij, školjk, vodnih vrelic in DNA, naravnih pojavih in družbi ter človeku samem; vse stvari so preko tega med seboj povezane, povezane z naravo, kozmosom, Boginjo.

Tovrstno gledanje na naravo, življenje in svet je deloma posledica idej in nazorov, ki so se oblikovali v širši družbi, znanih pod izrazom novodobništvo ali new age. Tako je na Starhawk (in mnoge druge) vplival panteizem, ki se je v Ameriki začel v 19. stoletju, še posebej pa prispevek kalifornijskih avtorjev k tem idejam v sedemdesetih letih 20. stoletja. Kalifornija je bila kot stikališče, mešanica različnih kultur, idealno mesto za nastanek različnih verovanj, v katerih so bile vsebovane tudi te ideje: da je vse v kozmosu nekaj svetega in medsebojno povezanega, da so ljudje v razvitem svetu usodno ločeni od kozmosa in da je ponovna povezava možna le s spremembo vedenja in odnosa ljudi. Starhawk je te ideje prevzela predvsem preko feministične avtorice Carolyn Merchant (Hutton, 2001: 350 – 351).¹³

Feministične predstave o čarovniških procesih in zgodovini, še bolj pa predstave o Veliki Boginji, ponavadi povezani s starodavnimi kulturami, v katerih so imele ženske osrednjo vlogo, so imele na splošno močan vpliv. Kot je že bilo omenjeno, je feministično čarovništvo postalo del in s svojimi idejami vplivalo na širši fenomen, gibanje za oblikovanje ali ponovno odkritje specifično ženske duhovnosti in kulture, za kar se je uveljavilo poimenovanje duhovnost Boginje (Goddess Spirituality ali

¹³ Druga različica panteistične misli, pomembna za Starhawkino miselnost pa se je v istem času oblikovala znotraj skupnosti ameriškega sodobnega poganstva, s strani mistične organizacije Cerkev vseh svetov (Church Of All Worlds, ustanovljena 1967). Njeni predstavniki so uveljavili identiteto sodobnega poganstva kot odziv na krizo planeta. Zemlja je namreč en, božanski, živeči organizem, naloga sodobnih poganov glede na ta koncept pa je njena rešitev, s spremembo vrednot Zahodne družbe.

V znanstvenih krogih se je s pogledom na Zemljo kot živo bitje ukvarjal James Lovelock. Njegova t.i. teorija o Gaji je postala znana v sedemdesetih letih, 1979 pa je na to temo izdal prvo knjigo, namenjeno širšemu krogu bralcev (Gaja: Nov pogled na življenje na Zemlji, Gaia: A New Look at Life on Earth). Sledili sta še dve knjigi, v katerih pa stvari ni razjasnil pač pa še bolj zapletel, v zadnji pa je bil celo pripravljen priznati, da se je pri svoji teoriji lahko motil. Znotraj znanstvenih krogov teorija ni bila splošno sprejeta in je bila deležna številnih kritik. Kljub vsemu je bila njegova ideja, da je Zemlja živo bitje oziroma da bi bilo z njo dobro ravnati, kot da to je, precej odmevna. Postala je splošno znanje, ki so ga še posebej navdušeno sprejeli tisti, katerih odnos do religije in narave je bil zanjo dovzeten, predvsem pripadniki sodobnega poganstva v ZDA in Evropi (Albanese, 1990: 171 – 185; Hutton, 2001: 351 – 355).

samo The Goddess), ženske mistične religije (Women's Mystery Religions) ali ženska oziroma feministična duhovnost (Women's oziroma Feminist Spirituality). Te označbe imajo več pomenov. Za nekatere predstavljajo splošno pravico žensk do ločene, svoje lastne duhovnosti, ne glede na dejansko verovanje v božanstva, tako da lahko preprosto označujejo notranjo duhovno moč žensk. Drugim oznake pomenijo starodavno Boginjo Mati, trojno lunarno boginjo ali pa živeče in božansko telo planeta. Za nekatere pa pomeni figuro, ki v sebi vključuje vsa ženska božanstva različnih kultur, njihove posamezne identitete pa sestavljajo njene različne aspekte. (Hutton, 2001: 355 – 359)

Poleg velikega števila knjig je feministično čarovništvo prineslo tudi novo sredstvo za izražanje idej in čustev, pesmi in napeve. Ti so nastali, ko so pripadniki sodobnega poganstva zaradi vedno večjega števila pripadnikov lahko začeli organizirati velika srečanja, ki se velikokrat odvijajo v obliki poletnih taborov in na tovrstnih srečanjih je vedno prisotno petje ob ognju. Zsuzsanna Budapest, Starhawk in drugi so sestavili pesmi, ki so postale splošno znane med pripadniki sodobnega čarovništva in poganstva. Za razliko od angleške Wicce, kjer je večina pomembnih osebnosti ob nastanku imela konzervativne težnje, njihovo zanimanje za drugačno duhovnost pa je bilo del splošnega odpora do modernosti, industrializacije, urbanizacije, visoke tehnologije in socializma ter del nostalgije po preteklosti in elitizmu, je ameriško čarovništvo poudarjalo potrebo po pluralizmu glede verovanja ter skupno kulturo tolerance, enakopravnosti, odločanja s konsenzom, pacifizem, neškodljivo gospodarstvo in spoštovanje do narave.

Feministično čarovništvo je prišlo tudi v Veliko Britanijo, kjer je naletelo na dober odziv. Britanski in akademiki iz drugih delov Evrope so sicer v tem času prišli do novih zaključkov o zgodovini čarovništva, ki pa so za prodor v širšo javnost potrebovali veliko več časa, delno pa je bil razlog tudi v nenaklonjenosti do znanstvenikov s strani pripadnikov Wicce. Akademiki so še naprej dvomili o konceptu čaščenja univerzalne Velike Boginje ter pokazali, da zanj ni dokazov. Obstajali so dokazi o zelo razširjenem čaščenju večih boginj, ki so bile na določenem področju pogosto obravnavane kot pomembnejše, nadrejene bogovom in povezane s pomembnimi funkcijami kot so vladanje, pravičnost, ustanavljanje mest, znanje, poljedelstvo itd. Problem ameriške feministične duhovnosti pa je bila želja po eni

Boginji, deloma kot simbolu ženske duhovne moči, deloma pa kot odgovoru na prevladujoč moški monoteizem. Prišlo je tudi do končne zrušitve teze Margaret Murray, ki sta jo spodbijala dva britanska zgodovinarja (Keith Thomas in Norman Cohn) ter pokazala, kako je antropologinja prilagodila dokaze za podporo svoji tezi. K opustitvi so prispevale tudi študije lokalnih arhivov o čarovniških procesih, ki so pokazale, da ljudje obsojeni čarovništva v novem veku niso bili pripadniki preživele poganske religije.

Največja pomanjkljivost ameriške feministične zgodovine čarovništva je bila v tem, da je svojo različico zgodovine predstavljala kot dokazano dejstvo, ne pa kot eno od možnih interpretacij. Kljub temu je koristila tudi akademikom, saj jih je opozorila na vprašanja in probleme glede spola v čarovniških procesih, čemur do takrat ni bilo posvečene veliko pozornosti.

Ameriško feministično čarovništvo je vplivalo na že obstoječe pripadnike Wicce in drugih oblik sodobnega poganstva, na podlagi temeljnih del pa so nastale tudi nove skupine in smeri čarovništva. Britanske čaravnice pa je ameriško čarovništvo rešilo tudi pred negativno javno podobo, ki so jo v največji meri ustvarili mediji. Čarovništvu je »podelilo identiteto poganske duhovnosti in etiko izboljšanja sveta, rešitve preko osvoboditve žensk in ohranitve naravnega okolja. Dalo mu je večjo in bolj jasno opredeljen krog podpore, ga privedlo z okultnega roba v mainstream mednarodne kulturne politike, in v veliki meri povečalo njegovo očitno relevantnost pri sodobnih problemih in potrebah. Skozi ta proces je tisočem Britancev dalo občutek smisla in priložnost za samouresničitev, še posebej ženskam« (Hutton, 2001: 367; 355 – 368).

3.4.3. Družinsko in tradicionalno čarovništvo (Hereditary & Traditional Witchcraft)

Trditve o tovrstnem čarovništvu so se pojavile kmalu po nastanku Wicce, kot je bilo že opisano. Z obema terminoma se običajno označujejo prakse, starejše od Wicce, katerih nastanek naj bi segal tudi v stoletja pred dvajsetim. Pri družinskem čarovništvu gre za tradicijo, kateri lahko človek pripada z rojstvom ali poroko v družino, tradicionalno čarovništvo pa te zahteve nima. Praksa obeh naj bi bila zelo preprosta in osnovna, z nekaj ritualnimi pripomočki, nimata Knjige senc ali

zapletenega koledarja običajev. Zato naj bi najverjetneje preživela v ruralnih področjih, kjer je omogočeno čaščenje zemlje. V primerjavi z modernejšimi rituali pa je večji poudarek na rogatem bogu, pri boginji pa ne izključujejo tudi njenega temnega aspekta. O teh skupinah je znanega zelo malo, tudi glede števila in obstoja, saj so zelo skrivnostne, njihovi nauki pa naj bi se velikokrat prenašali le preko ustnega izročila oziroma praktičnega učenja.

Mnogi pripadniki tovrstnega čarovništva se ne smatrajo za del sodobnega poganstva in sodobnega čarovništva, zato ločujejo med Wicco kot izrazom za sodobne smeri in svojimi praksami, ki jih poimenujejo tudi »the Craft«. Teh ne vidijo nujno kot religijo ampak bolj kot spretnost, ki ni v nasprotju s pripadnostjo kakšni drugi veroizpovedi, na primer krščanstvu.

Obstaja več različic družinskega in tradicionalnega čarovništva, ki so večinoma povezane z določenim geografskim območjem ali izročilom, na primer keltsko, valežansko, italijansko (Strega ali Stregheria), frizijsko itd. Slednje je pomembno za Kačje tradicionalno čarovništvo (Ophidian Traditional Witchcraft), ki ga danes parkticira in poučuje organizacija Ordo Anno Mundi (OAM), ustanovljena 1985, s podružnicami v Evropi in ZDA.

V ZDA je Lady Gwen Thompson (1928 – 1986) ustanovila skupino The New England Covens of Traditionalist Witches (NECTW), na osnovi družinske tradicije, o kateri jo je poučila njena babica, v povezavi s sodobnejšimi praksami. Poleg tega pa je na sodobno čarovništvo in sodobno poganstvo vplivala z objavo teksta, etičnih priporočil, Wiccanski nasvet (The Wiccan Rede) leta 1975. Njeno verzijo je prevzelo veliko smeri sodobnega čarovništva in na splošno ta zbirka nasvetov predstavlja osnovo etičnega kodeksa sodobnih čarovnic. (Jennings, 2002: 48 – 63; Mhara in Rhiannon, 2001; Steele, 2001)

3.4.4. »Samotarske čaravnice« (Solitary ali Hedgewitches)

Gre za danes precej razširjeno vejo čarovništva, značilno za posameznike, ki ne želijo ali iz različnih razlogov ne morejo delati v skupini. Idejo o samostojnem delu in poimenovanje je utrdila avtorica Rae Beth z delom Hedge Witch (1990; »hedge« kot živa meja) in Marian Green z Osamljena čaravnica (A Witch Alone, 1991) ter

Elementi naravne magije (Elements of Natural Magic, 1997). Ta vrsta čarovništva nima formalne strukture zbora in je lahko tudi manj ritualistična. Pripadniki te vrste čarovništva svojo prakso združujejo z različnimi mitologijami in kulturnimi izročili ter praksami kot je zeliščarstvo (Hutton, 2001: 384; Jennings, 2002: 80 – 82).

3.4.5. Zeleno, zeliščno ali naravno čarovništvo

Je na zelišča in ostale naravne stvari osredotočena praksa sodobnega in družinskega, tradicionalnega čarovništva, neodvisna od religije. Glede na splošno razširjenost uporabe zdravilnih zelišč in orientacijo sodobnega čarovništva v naravo, je ta praksa precej popularna in verjetno za nepripadnike tudi veliko manj nenavadna kot kakšne druge vrste sodobnega čarovništva.

Poleg zdravilnih imajo rastline in zelišča tudi magijske lastnosti, tako da so nepogrešljiv del ritualov in urokov, kot sveže, posušene rastline, eterična olja, kadila itd.

»Pleveli in divje rastline, ki krasijo mesta in divjino, okrasne rastline v vrtovih, rastline s katerimi se hranimo ter najbolj običajne rastline v domovih, prav vse imajo še vedno neverjetne moči. Rastlinsko čarovništvo pomeni uporabo teh moči. Zdravilne lastnosti rastlin so splošno znane in sprejete, tudi mnoga zdravila so sintetična različica snovi, ki jih najdemo v rastlinah. Za razliko od zdravilnih lastnosti, pa so okultne lastnosti mnogo manj znane, dostopne in še vedno skrite pod tančico molčečnosti« (Cunningham, 1996: prva stran).

»Zelena čarovnica« pri svoji magiji dela z močjo, energijo oziroma vibracijami rastlin, ki so različne in imajo različne učinke. Gre za uporabo rastlin z namenom povzročiti zelene spremembe, na primer za praktične potrebe in probleme. Pri tem je še bolj pomemben pozitiven odnos do narave, osebni odnos do rastlin kot živih bitij, ki vsebujejo moč, silo, s katero čarovnice delajo, komunicirajo z naravo (in silami kozmosa, Boginjo in Bogom). Obstajati mora sožitje, ne negativnost, dvom ali strah glede tega, kar ponuja narava in »od tu izhaja sposobnost čutiti prisotnost v vseh stvareh« (Moura, 1996: 88). V povezavi s tem se v zeleno čarovništvo vključuje tudi ljudsko izročilo, na primer vile in druga bitja, povezana z rastlinskim in na splošno naravnim svetom.

3.4.6. »Seax«, progresivna in eklektična Wicca

»Seax Wicca« je različica sodobnega čarovništva, ki temelji na saksonski mitologiji. Okoli leta 1973 jo je oblikoval Raymond Buckland (rojen 1934), pripadnik Gardnerianstva. Za razliko od mnogih drugih ustanoviteljev ni poskušal trditi, da je njegova tradicija zelo stara, pač pa je odkrito povedal, da jo je oblikoval sam. Opisal jo je v delu *Drevo: celotna knjiga saksonskega čarovništva* (*The Tree: the Complete book of Saxon Witchcraft*, 1974). Gre za mešanico elementov različnih tradicij, tako kot naj bi bila saksonska kultura mešanica različnih kulturnih vplivov. Še posebej naj bi nanje močno vplivala Skandinavija, zato sta glavni božanstvi Woden in Freya. Tradicija ima tudi svojo runsko pisavo, ki je drugačna od zgodovinskih. Pri tej tradiciji ni prisege molčečnosti, poudarja se odprtost za druge vplive in oblikovanje novih ritualov, predvsem pa učenje in študij tudi drugih virov, saj knjiga ni namenjena tistim, ki želijo samo na njeni osnovi postati pripadniki sodobnega čarovništva (»one book and I'm a Witch« miselnost), pač pa naj bi njeni bralci že bili seznanjeni z Wicco. Priznana je samoiniciacija, v skupinah ni napredovanja po stopnjah, to je odvisno le od lastnega učenja. Poleg organizacije skupin, ki so demokratične, člani v njih enakopravni ter svečenica in svečenik izvoljena, so razlike tudi v orodjih; »athame« se tako uporablja zelo pogosto, tudi za vsakdanja opravila, ostala kot vrv z vozli in bič pa niso v uporabi ali so zamenjana z drugimi. Glavni rituali, ki so zelo preprosti, so vezani na sončne cikle namesto na lunine mene, a tudi rituali ob na primer polnih lunah niso izključeni. Knjiga senc se imenuje »The Tree« (Drevo; bolj sproščeno ime, lahko pa se nanaša tudi na svetovno drevo v nordijski mitologiji, Yggdrasil). Tradicija bolj kot praktični (magija) poudarja religijski aspekt Wicce. (Jennings, 2002: 76 – 78; Daven, 2001)

»Progresivno čarovništvo« (Progressive Wicca/Witchcraft) je termin, ki označuje način dela, mišljenja oziroma poudarek na svobodi preizkušanja in vnašanja različnih elementov v sodobno čarovništvo. Ne gre za določeno tradicijo, tako da pripadniki prihajajo iz različnih drugih smeri, predvsem bolj ortodoksnih kot sta Gardnerianstvo in Aleksandrianstvo. Pomembno naj bi bilo namreč znanje ene od starejših tradicij, preden se začne eksperimentiranje z novimi oblikami.

Še bolj je individualnost in univerzalnost, prevzemanje in spajanje različnih sistemov ter pogledov poudarjeno pri tistih, ki pripadajo »eklektičnemu čarovništvu« (Eclectic Wicca) ali na splošno, »eklektičnemu poganstvu« (Eclectic Paganism). Eklekticism (tudi sinkretizem) je ena od značilnosti sodobnega čarovništva že od samega začetka, tako so se oblikovale vse različne smeri in tradicije. Pripadniki sodobnega čarovništva in poganstva, ki se kljub ogromnemu številu različnih poti ne morejo odločiti za eno ali pa pripadajo večim, tisti, ki želijo sami poiskati elemente, ki jim ustrezajo, s tem označujejo svoje prakse in pripadnost (Jennings, 2002: 113 – 116).

Vseeno obstaja uradno ustanovljena smer eklektičnega čarovništva, Universal Eclectic Wicca. Tradicija poudarja univerzalnost verovanja in evolucijo Wicce v smislu sprejemanja novih idej. Oblikovala se je v šestdesetih letih v ZDA, z namenom združiti pripadnike različnih tradicij, ki pa imajo enak izvor. Tradicijo tako tvori ogromno število podobnih prepričanj. Po drugi strani pa so ustanovitelji/ce želeli reformirati Wicco. Zdelo se jim je, da imajo moški v tradicijah kot je Gardnerianstvo preveč moči, v feminističnih skupinah pa se jim posveča premalo pozornosti. Hkrati poudarjajo, da nazivi znotraj zborov nimajo vpliva zunaj skupin, da ni pomembna povezava z matično, prvotno tradicijo ter da je najpomembnejši osebni odnos vsakega posameznika do boga. Edina pravila, ki jih je treba upoštevati je pet načel, »Five Points Of Wiccan Belief«. Zaradi tega so nekateri to tradicijo poimenovali za »protestantsko poganstvo« (Protestant Paganism). Tradicija pozna stopnje napredovanja (»circles«), pred vstopom v prvo pa je nujno znanje petih načel, ki izražajo tudi splošna načela sodobnega čarovništva: etična načela »The Wiccan Rede«, z nekoliko drugačnim poudarkom; zakon vrnitve; samoodgovornost; stalen napredek, izboljševanje; uglasitev, harmoničen odnos z Božanskim. Napredovanje je pogojeno z osvojenim znanjem in splošnim vlaganjem v posameznikovo religijo, skupnost in učenje. Kot cerkev (Church of Universal Eclectic Wicca) tradicija deluje od leta 1995, vodi pa jo združenje njene duhovščine (Association of Universal Eclectic Wiccan Clergypersons) (Molnar, 2001).

3.5. SPLOŠNE (SKUPNE) ZNAČILNOSTI SODOBNEGA ČAROVNIŠTVA (IN SODOBNEGA POGANSTVA)

Sodobno čarovništvo ima kljub veliki raznolikosti smeri, tradicij in praks nekatere skupne značilnosti. Kar nekaj elementov se je najprej uveljavilo preko Gardnerianske Wicce, ki so se v večinoma prirejenih in spremenjenih oblikah obdržali v različnih smereh (poimenovanje religije, besedil, ritualov, orodja itd.), kot je bilo že opisano. Skupne točke glede religije in prakse pa so izražene predvsem v prepričanjih ter etičnih načelih.

»The Wiccan Rede« (Wiccanski nasvet) je etični kodeks oziroma zbirka etičnih nasvetov, ki se ga držijo sodobne čaravnice. Najbolj razširjena je nekoliko predelana verzija besedila v obliki pesmi, ki ga je leta 1975 objavila Lady Gwen Thompson (glej priloge), večinoma pa je kot Wiccanski nasvet znano glavno načelo in glavno pravilo obnašanja iz zadnjega verza besedila: »An it harm none, do what ye will«. Pomeni, da lahko oseba naredi kar želi, dokler to ne škoduje drugim in njej sami. Škodovanje je razumljeno kot fizično in psihično. Načelo je povezano s prepričanjem, da je vse v naravi medsebojno povezano, da vsaka stvar in dejanje vpliva na druge, tako da je tu vsebovano tudi prevzemanje odgovornosti, ki je skupaj z načelom o karmični povrnitvi (retribuciji) še bolj poudarjeno v drugem etičnem načelu, t.i. zakonu (trojne) vrnitve (Three-fold Law, Law of Three ali Law of Return). Gre za zakon vzrok – posledica oziroma »kar seješ, to žanješ«; karkoli oseba naredi, dobro ali slabo, se ji (trikrat) povrne. V bistvu je to nekako univerzalno načelo, da ne naredi nečesa za kar ne želiš, da bi drugi naredili tebi. Sodobne čaravnice morajo tako delovati v pozitivne namene, za »dobro vseh«. Ne verjamejo v maščevanje, pač pa pravičnost, saj je v skladu z njihovimi prepričanji na osnovi svojih dejanj in vrnjenih posledic vsak deležen tega, kar si zasluži (Jennings, 2002: 59 – 60, 121 – 125; Walker, 2000).

Poleg teh osnovnih vodil, ki se jih držijo tudi pripadniki nekaterih drugih smeri sodobnega poganstva, so različne tradicije sodobnega čarovništva oblikovale tudi mnogo drugih pravil, načel, zaobljub, ki se nanašajo na religijski, praktični (magijski) aspekt ali način življenja na splošno (glej priloge: Čarovniška načela).

Za sodobno čarovništvo je poleg omenjenih etičnih načel značilno še naslednje:

- panteizem – verovanje v vseprežemajočo, naravno življenjsko silo oziroma, da je narava in vse v njej nekaj svetega, božanskega. S tem je povezana orientacija v naravo, čaščenje in spoštovanje vseh živih, naravnih stvari (zvezde, planeti, rastline, živali, ljudje itd.), saj imajo v sebi dušo, energijo oziroma duhovno komponento. Tak pogled na življenje odraža tudi odnos do božanstev, ki so povezana z naravo, njenimi posameznimi aspekti in značilnostmi ter so v njej imanentna. »Nadnaravno« je tako del narave oziroma ne obstaja (»nadnaravno« označuje namreč tiste naravne dogodke in pojave, ki jih ljudje niso zmožni dojemati in razložiti).
- specifičen odnos do božanstev – Wicca je večinoma politeistična (čaščenje večih božanstev ali večih aspektov enega božanstva, največkrat Boginje) ali duoteistična (čaščenje Boginje in njenega moškega partnerja, Boga). Nekateri pripadniki naj bi bili tudi ateisti oziroma agnostiki v smislu, da na boginje in bogove gledajo kot na simbole oziroma arhetipske mitološke predstave, verovanja drugih pa so lahko tudi animistična ali monoteistična. Odnos do božanstev je oseben. Ker je božanskost povsod prisotna, tudi v človeku samem, se do nje lahko pride preko sebe, posameznikove notranjosti. Božanstva tudi niso dojeta kot nadrejena, kot dajalci ukazov. Osrednjega pomena je stik, zveza med človekom in božanskim (v naravi, človeku samem), zato je osrednjega pomena invokacija, s katero je božanstvo povabljeno v telo posameznika. S tem se jasno pokaže ali dodatno okrepi božanska narava tega posameznika (Hutton, 2001: 391).
- enakopravnost med spoloma – je izražena tudi v odnosu do božanstev, ženski in moški princip pa sta pomembni del narave in življenja na splošno. Ženske so enakovredne ali včasih na višjem položaju kot moški. To se odraža v skupinah, kjer ima svečenica pogosto najpomembnejši položaj. Tipično je v skupinah več žensk kot moških, cilj pa je ravnotežje med spoloma.
- odnos do spolnosti – v skladu s svetostjo človeškega telesa je taka tudi spolnost. Odnos do nje mora biti spoštljiv in odgovoren, sproščen in brez manipulacij. Ni nekaj »umazanega«, sramotnega ali slabega. Na splošno se sprejemajo znane seksualne orientacije človeka, heteroseksualnost, homoseksualnost in biseksualnost.

- posmrtno življenje – pripadniki sodobnega čarovništva imajo glede tega različne poglede. Nekateri verjamejo v reinkarnacijo: duše umrlih se po smrti odpravijo v »deželo večnega poletja« (Summerlands, prevzeto iz starih, keltskih legend). Tam se srečajo z ostalimi dušami, pretresajo svoja prejšnja življenja in se sčasoma vrnejo v telesu novorojenca. Po prepričanju nekaterih naj bi po mnogih takih ciklih življenja v različnih telesih in družbenih položajih, smrti in ponovnih rojstev, posameznik dosegel drugačno stopnjo življenja, o kateri se ničesar ne ve. Kontinuiteta po smrti za nekatere ne obstaja (osebnost, spomini, sposobnosti in znanje so pri tem razumljene kot funkcije človeških možganov, ki po smrti razpadejo), drugi pa jo lahko vidijo kot vključevanje energije ali molekul človeškega telesa v druge življenjske in naravne oblike, ali kot vpliv posameznika na otroke, prijatelje in družbo na splošno, ki se nadaljuje tudi v prihodnje generacije (OCRT: Wiccan Beliefs na: http://www.religioustolerance.org/wic_beli.htm). Kljub nauku o reinkarnaciji pa se pripadniki sodobnega čarovništva osredotočajo na življenje tukaj in zdaj. Prejšnja življenja po mnenju mnogih imajo vpliv na sedanost, možno reinkarnacijo oziroma prihodnja življenja pa vidijo bolj kot preprosto, prijetno prihodnost, na katero lahko pozitivno vpliva, če iz sedanjega življenja v vseh pogledih naredijo kar se da največ. To je povezano tudi z odsotnostjo koncepta odrešitve, večnih nagrad oziroma kazni in drugačnim pojmovanjem trpljenja, bolečine. Trpljenje pojmujejo kot serijo izkušenj, iz katerih se ljudje učijo, jih ne sprejemajo pasivno ampak se z njimi poskušajo spoprijeti, jih premagati in se jim v prihodnosti izogniti, ne pa kot »božjo kazen« ali del »pokvarjenega materialnega sveta« (Hutton, 2001: 392 – 393).
- uporaba »starodavnih« koledarjev – gre za ciklične, z naravnimi spremembami povezane koledarje, ki označujejo glavne praznike oziroma festivale Wicce in na splošno sodobnega poganstva (uporabljajo se poimenovanja kot Kolo leta, Wheel of the Year, Praznični dnevi letnih časov, Seasonal days of Celebration). Festivali v koledarju se imenujejo sabati (sabbats) in jih je osem. Štirje so povezani z enakonočji in solsticiji (menjavami letnih časov), štirje pa označujejo druge praznike, ki se odvijajo med tistimi ob menjavah letnih časov. Datumi so določeni okvirno. Sabati so povezani tudi z alegoričnim mitom o življenju Boginje in Boga. Splošno znan in najbolj pogosto uporabljan je koledar z domnevno keltskimi imeni za festivale:

1. Samhain (31. oktober; keltsko novo leto, noč čarovnic ali Halloween, pri nas večer pred dnevom mrtvih, dan vseh svetih)
2. Yule – zimski solsticij (21. december)
3. Imbolc (2. februar; tudi Imbolg, pri nas svečnica – Candlemass)
4. Ostara – spomladansko enakonočje (21. marec)
5. Beltaine (1.maj, večer prej je znan kot Walpurgina noč)
6. Litha – poletni solsticij (21. junij)
7. Lughnasagh ali Lammas (1. avgust)
8. Mabon – jesensko enakonočje (21. september)

Enake ali podobne koledarje, povezane z zemljo in naravo uporabljajo tudi druge smeri sodobnega poganstva, ki lahko za posamezne praznike uporabljajo tudi drugačna imena.

- rituali – se odvijajo ob omenjenih praznikih, polnih in praznih lunah (esbats), pomembnih življenjskih dogodkih (rituali prehoda) in drugih priložnostih. Rituali so povezani z uporabo magije (v sodobnem čarovništvu in poganstvu je pojmovana kot enoten princip, od posameznika pa je odvisno, v kakšne namene jo uporablja) oziroma zbiranjem in usmerjanjem energije, volje, uporabo orodij, simbolov ter dejavnostmi kot so zdravljenje, prerokovanje, ples, glasba, razpravljanje itd. Rituali so lahko skupinski, lahko jih izvaja posameznik, lahko so bolj ali manj predpisani, vsekakor pa stvar spreminjanja, dodajanja in sprotne oblikovanja. Za rituale je pomembno oblikovanje svetega prostora, kroga, ki je lahko zares narisane ali samo zamišljen, tako da se lahko posvečeni prostor oblikuje kjerkoli. Kadar je možno, se rituali odvijajo na prostem, tudi na svetih, posvečenih krajih (»sacred sites«; najbolj znan je verjetno Stonehenge), vendar pa skupine ali posamezniki ponavadi sami v svojem okolju poiščejo zanje poseben prostor v naravi. Pomembni življenjski dogodki, ki jih z obredi označujejo tudi nekatere druge religije so: potrditev interesa za religijo in prakso (»Dedication«), (samo)inicijacija (potrditev vstopa, pripadnosti posameznika religiji, ob kateri dobi tudi novo, »čarovniško« ime – »Craft name«), »Handfasting« ali poroka, »Parting of the Ways, Handparting« ali ločitev, »Wiccaning« ob rojstvu otroka (ki pa ga ne zaveže religiji, ampak predstavi bogovom), in obred ob smrti oziroma pogrebu (na primer »Passing into Summerlands«).

- sodobno čarovništvo (in sodobno poganstvo) ni satanizem – te asociacije so se pojavile že v času čarovniških procesov, Wicca pa je tovrstne povezave, obsodbe in napade začela doživljati kmalu po svojem nastanku. Zato se mnogim pripadnikom sodobnega poganstva še danes zdi pomembno poudarjati, da njihove religije nimajo nobene povezave s satanizmom, ki se duhovno v celoti navezuje na kozmologijo krščanstva, je njegova parodija, v idealni podobi sprevača vse koncepte krščanstva. Satanizem je krščanska herezija in zunaj njega nima satanistična simbolika nobenega pomena. V nasprotju s tem je Wicca samostojna religija, neodvisna od krščanstva, prav tako pa pripadniki sodobnega poganstva ne verjamejo v princip zla oziroma njegovo personifikacijo v obliki nadnaravnega bitja. Sodobno poganstvo ne nastopa proti krščanstvu ali katerikoli drugi pozitivni religiji. Sodobno čarovništvo nekateri s satanizmom površno povezujejo zaradi uporabe pentagrama (peterokrake zvezde, ki jo satanisti obračajo navzdol, velikokrat z vrisano kozjo glavo – simbol Baphometa, pri sodobnem čarovništvu pa je obrnjen navzgor in vrisan v krog – »pentacle«, je pozitiven, zaščitni simbol, simbol življenja; pentagram je kot simbol poznan že iz babilonske kulture in mnogih religij, med drugim predstavlja zaščito, človeško telo, pet elementov itd.), upodobitev rogateh božanstev (pri sodobnem čarovništvu kot bog plodnosti in narave, pri satanizmu kot Baphomet), uporabe magije (ki pri sodobnem čarovništvu ni manipulativna) in izvajanju ritualov v krogu. Nekateri pripadniki konzervativnega krščanstva pa vse religije, ki nimajo korenin v judovsko-krščanskem izročilu (Wicca, budizem, hinduizem, islam itd.), označujejo za satanistične. Pripadniki teh religij naj bi s čaščenjem svojih bogov in boginj v resnici častili Satana in/ali njegove demone (OCRT: An Introduction to Wicca na: http://www.religioustolerance.org/wic_intr.htm).
- eklektičnost in sinkretističnost – pomembni vrednoti sodobnega čarovništva in sodobnega poganstva sta raznolikost in osebna svoboda (skupaj z osebno odgovornostjo), ki se vežeta tudi na prepričanja. Sodobno poganstvo zagovarja pravico posameznika do svobodne izbire religije. Velja načelo, da nobena religija ni edina pravilna in zato spodbuja posameznika, da sam najde tisto ali tista duhovna izročila, ki mu ustrezajo, išče nove elemente in jih dodaja svoji lastni duhovnosti. Sodobno poganstvo tako tudi ne pozna proselitizma oziroma rekrutiranja novih članov.

- nehierarhičnost – je povezana s svobodno izbiro posameznikove duhovnosti in načelom enakopravnosti med različnimi religijami, tako da je vsaka od smeri sodobnega čarovništva in sodobnega poganstva avtonomna, med njimi ni hierarhije. Hierarhije v običajnem pomenu besede ni tudi znotraj določene smeri ali pa je minimalna. V skupinah sodobnega čarovništva je tako status svečenice in svečenika satus starešine, oba pa sta ponavadi izvoljena.
- organiziranost – veliko število pripadnikov sodobnega čarovništva in sodobnega poganstva svojo duhovnost izraža in prakticira »solo«, nekateri pa stalno ali občasno delujejo v neformalnih skupinah, ki se lahko imenujejo zbori (»covens«), krogi (»circles«), gaji (»groves«) itd. Poleg tega se pripadniki neopoganskih tradicij zbirajo na občasnih ali rednih sestankih, debatah (»moots«), ki se ponavadi odvijajo na javnem mestu (pivnica, kavarna) ali na domu katerega od pripadnikov. Poleg druženja se na teh srečanjih lahko odvijajo organizirana predavanja, javni rituali in podobno, večinoma pa gre za spoznavanje in izmenjavo izkušenj ter informacij med posamezniki. Večji in formalno organizirani dogodki pa so seminarji, tečaji, konference in festivali. Ponavadi se odvijajo več dni, na primer ob koncu tedna, festivali pa se velikokrat vežejo na praznike sodobnega poganstva. Za pripadnike sodobnega čarovništva in poganstva so pomembne še številne publikacije (knjige, revije) ter kot sredstvo komuniciranja, vir informacij in prostor druženja tudi internet (preko njega je možno izvajati tudi rituale; Jennings, 2002: 155. Pripadniki sodobnega poganstva naj bi bili računalniško zelo pisмени, velik del pa se jih poklicno ukvarja z informacijskimi tehnologijami; Crowley, 1996: 42). Obstaja tudi veliko število društev, zvez in drugih organizacij, ki prirejajo tovrstne dogodke, povezujejo pripadnike, nudijo pomoč (tudi pravno) posameznikom in skupinam ter skrbijo za objektivno informiranje javnosti o različnih aspektih sodobnega poganstva, preko prireditev, publikacij in interneta. V Evropi je največja krovna organizacija Poganska federacija (Pagan Federation).

Ustanovljena je bila leta 1971, sprva pod imenom Poganska fronta (Pagan Front), ki pa so ga leta 1981 spremenili v sedanjega, ker so prejšnji izraz začele uporabljati ekstremistične, desničarske politične skupine, novo ime pa je tudi bolje izražalo značaj in poslanstvo organizacije, združevanje različnih skupin (Hutton, 2001: 371). Organizacija je nastala, da bi podajala informacije o sodobnem

poganstvu in kljubovala napačnim predstavam o religijah in se zavzemala za pravice pripadnikov sodobnega poganstva glede svobodne izbire in izražanja veroizpovedi, v skladu z določbo Deklaracije o človekovih pravicah. Cilji Poganske federacije so: skrb za prost dostop do čaščenja in omogočanje le-tega; nudenje podpore, svetovanja in duhovne skrbi pripadnikom sodobnega poganstva v skupnosti, tudi tistim v bolnišnicah, domovih za ostarele in zaporih; prevzeti vlogo posrednika med poganskimi duhovniki/svečeniki in pristojnimi oblastmi; skrb za stike med različnimi skupinami sodobnega poganstva in posameznimi pripadniki; spodbujanje stika in dialoga med različnimi vejami sodobnega poganstva in drugimi religijskimi tradicijami; vzpodbujanje stika in dialoga med različnimi vejami britanskega in evropskega sodobnega poganstva in poganskimi in drugimi etničnimi ali plemenskimi religijami po svetu; praktično in učinkovito informirati javnost, medije, javne organe in oblasti o sodobnem poganstvu.

Cilje uresničujejo preko četrtletne revije Poganska zora (Pagan Dawn, do leta 1994 pod imenom The Wiccan) in drugih publikacij, organiziranja članskih in javnih prireditev, pisnih stikov s člani in širšo pogansko skupnostjo, redne letne novembrske konference, regionalnih prireditev ter svojih spletnih strani (poleg osrednje strani organizacije, ki pokriva Veliko Britanijo, so na voljo mednarodne strani Poganske federacije v drugih državah: ZDA, Kanada, Avstralija, Nemčija, Belgija, Nizozemska, Portugalska, Brazilija). Članstvo je odprto vsem, ki so starejši od 18 let, ne glede na spol, etnično pripadnost, spolno usmerjenost ali invalidnost, in se strinjajo z glavnimi tremi načeli sodobnega poganstva ter cilji organizacije (Pagan Federation Online, 2003/2004: About the Pagan Federation; The Pagan Federation Constitution, 2003).

Na splošno je sodobno poganstvo bolj organizirano in javno začelo delovati s koncem osemdesetih let 20. stoletja. Prav tako se je predvsem v Veliki Britaniji spremenil odnos pripadnikov do akademikov in njihovega raziskovanja, in tudi v britanski skupnosti sodobnega poganstva so začela nastajati dela na višjem nivoju (v ZDA je Margot Adler v delu Potegniti luno z neba, Drawing Down The Moon, že leta 1979 sodobno čarovništvo bolj kritično opisala in ga analizirala na bolj znanstvenem nivoju ter sodobno poganstvo umestila v sklop novih religij, s tem pa so se prej kot britanski začeli ukvarjati tudi ameriški akademiki). Veliko je k temu prispevala dejavnost

Poganske federacije ter pomembnih osebnosti britanske Wicce in sodobnega poganstva, na primer Leonore James in Vivianne Crowley. Skupnost sodobnega poganstva se tudi ni več izogibala stikom z akademiki, pač pa je začela z njimi sodelovati, nove religije pa so v osemdestih letih počasi postajale predmet raziskovanja. Še posebej se je ta povezava okrepila skozi devetdeseta leta, saj so znanstveniki postajali vedno bolj pozorni na bolj prefinjeno podobo sodobnega poganstva in njegovo hitro rast. Tudi med akademiki so se začeli pojavljati tisti, ki so bili naklonjeni idejam sodobnega poganstva, ki je bilo kmalu uradno priznana skupina religij, sredi devetdesetih pa so se prvič odvile tudi znanstvene konference o sodobnem poganstvu. Pripadniki sodobnega čarovništva pa svoje zgodovine niso več pojmovali za neizpodbitno resnico, pač pa so govorili o »psevdozgodovini« in tezi Margaret Murray ter drugih domnevah kot temeljnem mitu, ki pa religije zato ne diskreditira.

Eden od razlogov za večjo pozornost je bila tudi ponovna panika zaradi domnevnih ritualnih zlorab otrok v Veliki Britaniji s strani satanistov v letih 1988 – 1993. Obtožbe so prihajale s strani fundamentalističnih krščanskih organizacij, ovrgla pa jih je raziskava Jean La Fontaine, ki jo je naročila vlada. Zaključila je, da čeprav so nekateri storilci v zlorabo vključevali ritualni element, ni nobenega dokaza o obstoju organizirane mreže satanistov, v kateri bi bila zloraba otrok del njihove religije (Barrett, 2001: 339 – 341; Hutton, 2001: 372). Pregoni v teh letih niso močno vplivali na sodobno čarovništvo, saj se je na obtožbe hitro in učinkovito odzvalo, v družbo pa je bila ta skupina tudi boljše integrirana kot nekatere druge. Ti primeri so pokazali, da je bila javnost do novih religijskih skupin ignorantska in da je znanje o njih pomanjkljivo. Zanimanje za sodobno čarovništvo in sodobno poganstvo je vplivalo tudi na raziskovanje zgodovinskega poganstva in čarovniških procesov, predvsem v Veliki Britaniji in ostalih delih Evrope.

Spremenil se je tudi odnos medijev, ki so na sodobno čarovništvo zdaj gledali kot na religijo sodobnega poganstva, osnovano na feminizmu in čaščenju narave, s pozitivno, v življenje naravnano etiko. Elementi sodobnega čarovništva in poganstva so se kazali tudi v popularni kulturi, filmih, nadaljevankah, glasbi in knjigah. Drugače pa so pripadniki sodobnega čarovništva začeli predstavljati tudi sami sebe. Nekateri so se nekoliko oddaljili od lika čarovnice ter jo zamenjali s svečenico oziroma svečenikom. V skladu s tem so se vedno manj identificirali z žrtvami čarovniških procesov in bolj

navezovali na klasično antiko ter keltsko in nordijsko izročilo in se niso več imeli toliko za dediče arhaičnega verovanja kot pa za člane pomembne skupine modernih naslednikov. V javnosti so se te spremembe začele kazati z vedno bolj pogosto uporabo termina Pogan¹⁴ (Pagan), namesto čarovnica, čarovnik (Hutton, 2001: 369 – 388).

¹⁴ Velika začetnica se v angleščini (večinoma znotraj skupnosti sodobnega poganstva) uporablja v sodobnem pomenu, torej označuje sodobno poganstvo (Paganism, Pagan), in za razlikovanje od starodavnega, zgodovinskega poganstva, ki je pisano z malo (paganism, pagan).

4. PRIMERJAVA SODOBNEGA IN ZGODOVINSKEGA ČAROVNIŠTVA

Zgodovinsko čarovništvo in sodobno čarovništvo sta dva ločena pojava in koncepta, brez zgodovinske povezave. Povezuje ju le uporaba enakega poimenovanja (čarovništvo, čarovnica) in praksa magije. Še danes pa so zelo močne tradicionalne, zgodovinske, stereotipne predstave o čarovnicah, ki so vplivale tudi na sodobno čarovništvo; večini ljudi ob tej besedi na misel verjetno še vedno pride negativna podoba stare, zgubane ženske, ki meša različne zvarke in škoduje okolici, oziroma na grmadi sežgani domnevni hudodelci. Nekatere skupne točke, ki so posledica takega stereotipnega povezovanja ter delno tudi začetnega »romantičnega« oziranja v preteklost s strani sodobnega čarovništva samega, so naslednje:

- povezave s hudičem: v zgodovinskih predstavah naj bi čarovnice sodelovale s hudičem, enako pa je bilo sodobno čarovništvo, še posebej s strani medijev, izenačeno s satanizmom. S tem je povezano tudi domnevno zlorabljanje otrok, orgije, umori itd. Takih obtožb in preganjanj je bilo deležno tudi sodobno čarovništvo, občasno pa se še pojavljajo, na primer s strani pripadnikov konzervativnega krščanstva.
- herezija: satanizem je herezija krščanstva, v zgodovinskih predstavah so čarovnice izenačevali tudi s heretiki. To za sodobno čarovništvo ne velja, saj je religija, ki se ne naslanja ali izhaja iz krščanske tradicije. Prav tako zavrača koncept zla, ki je pogoj za vero v hudiča oziroma nasprotne principe krščanskih zapovedi, satanizem.
- čarovništvo je tradicionalno zla, škodovalna dejavnost, čarovnica se s svojo magijo lahko maščuje in ima slabe namene, pri tem pa se poslužuje pomoči hudiča in zlih demonov. Sodobno čarovništvo je bilo v nekaterih primerih predstavljeno kot sredstvo, s katerim bi posameznik lahko komu škodoval ali se okoristil. Nasprotno temu pa sodobno čarovništvo ni škodovalno, pač pa poudarja delovanje za pozitivne, dobre namene vseh (kar je skupaj z osebno odgovornostjo poudarjeno v etičnih načelih), ne priznava koncepta zla in maščevanja, poudarja pozitiven odnos do življenja, pozitivna dejanja za spoznavanje samega sebe, izboljšanje svojega življenja ter boljše razumevanje sveta, preko (magijskih) praks kot so na primer meditacija in različne tehnike zdravljenja ter ritualov, v katerih je pomembno spoštovanje in stik z božanskim, pozitivnimi nadčloveškimi silami.

- orgije: te naj bi se odvijale na sabatih, kamor naj bi čarovnice »letale« ponoči. V sodobnem čarovništvu rituali nimajo ekstatičnega ali evforičnega značaja, čeprav nekateri vsebujejo tudi seksualno simboliko. Zahtevajo disciplino, koncentracijo in nadzor, povečano zavest o dogajanju, ravnotežje taki svečanosti ali formalnosti pa predstavlja veselje in tehnike sproščanja, ki udeležence na nek način vrnejo v običajno, normalno razpoloženje po intenzivni ritualni aktivnosti (Hutton, 2001: 407).
- čarovnice so večinoma ženske: to prepričanje je zelo trden del stereotipnih, zgodovinskih in tudi sodobnih predstav. Pri prvih je razlog za večjo nagnjenost žensk k čarovništvu utemeljen z diskriminatornimi dokazi, sodobno čarovništvo (predvsem feministično) pa je to obrnilo: ženskam daje tovrstna praksa, duhovnost in religija večjo moč in vlogo v življenju nasploh, še posebej pa na področju religije in duhovnosti, kjer je poudarjen ali celo dominanten ženski aspekt. Ženske se lahko znotraj sodobnega čarovništva svobodno izražajo, povezujejo in identificirajo z njim bližjimi (religijskimi) predstavami, ki vplivajo tudi na vsakdanje življenje.¹⁵ Na novo so interpretirani tudi odnosi ženske in moškega, ki sta enakovredna partnerja in se dopolnjujeta.

¹⁵ Podoba trojne boginje je v sodobnosti privlačna in pomembna, ker tri obdobja, aspekte v življenju ženske predstavlja enakovredno, ne povečuje le veselja in svobode mladosti in lepote, kot je značilno za današnjo družbo. Povezuje tudi seksualnost in materinstvo, obdobje starosti pa s ponovno neodvisnostjo od družine in notranjo modrostjo (Crowley, 1996: 61 – 62).

5. SODOBNO ČAROVNIŠTVO, NOVA RELIGIJSKA IN DUHOVNA GIBANJA TER NEW AGE

5.1. NOVA RELIGIJSKA IN DUHOVNA GIBANJA (NRDG)

Termin nova religijska in duhovna gibanja (NRDG) označuje vse tiste skupine, gibanja in verovanja, ki bi jih lahko poimenovali tudi kot alternativne, nekonvencionalne religije ali duhovnosti, kulti ali sekte. Ker pa sta termina sekta in kult v splošni rabi vrednostno obremenjena (negativno) in nejasna, se je na področju preučevanja sodobnih religij in duhovnosti uveljavil izraz nova religijska gibanja. Z njim se označuje zelo pestro in raznoliko množico gibanj, verovanj in praks. Vendar se tudi pri tem izrazu pojavljajo določene težave in kritike, ki se predvsem nanašajo na glavne komponente oziroma besede: »nova«, »religijska in duhovna« ter »gibanja«.

Pomembno je definirati, na kaj se nanaša oznaka »nova«. Po besedah Eileen Barker termin označuje skupino raznolikih gibanj, ki so se v današnji obliki pojavila po drugi svetovni vojni oziroma v drugi polovici 20. stoletja (Barker, 1989). Termin se torej ne nanaša toliko na izvor kot na to, kdaj se je določeno gibanje pojavilo na Zahodu kot organizirana skupina, kar pa ne pomeni, da mora biti uradno pravno registrirana (Chryssides, 1999: 12; Črnič, 2003: 130). Kljub temu pa nekateri avtorji razmišljajo, da je problematična tudi precej ostra meja, postavljena po drugi svetovni vojni, saj ne sovпада z našim intuitivnim prepoznavanjem novih religijskih gibanj. Zato predlagajo, da se NRDG definira kot nedaven fenomen, nedaven po začetkih oziroma zametkih in ne prihodu v katero od držav. Definicija, kaj je nedavno oziroma novo in kaj ne je še vedno relativno nejasna, vendar pa s tem upošteva tudi to, da se bodo trenutno nove religije postarale in morda v prihodnosti postale bolj uveljavljene (Chryssides, 1999: 13 – 14).

Drugi sklop različnih pogledov in definicij se nanaša na to, kaj šteje za religijo oziroma duhovnost. Religija in duhovnost sta živa družbena pojava, ki se stalno preoblikujeta in gibata, tako da nobena definicija ni popolnoma zadovoljiva, ne obstaja ena sama, univerzalna definicija, ki bi zajela vse različne religije, verovanja, prepričanja in nazore in bila stalno veljavna. To še posebej velja za tako raznoliko in dinamično področje, kot je področje sodobnih religij in duhovnosti. NRDG so tako

»religijska v tem smislu, da ponujajo religijski ali filozofski svetovni nazor, ali ponujajo načine, s katerimi se lahko doseže nek višji cilj kot transcendentalno znanje, duhovno razsvetljenje, samouresničevanje ali 'pravi' razvoj. Termin se tako uporablja za označevanje skupin, ki lahko svojim članom nudijo dokončne odgovore na osnovna vprašanja (o smislu življenja, mestu posameznika v svetu)« (Barker, 1989: 145). K temu je treba dodati še, da se nekatere skupine ne označujejo za religijske ali pa jih kot take ne vidijo drugi, vendar pa v svojih naukih in praksah poudarjajo duhovno komponento. Duhovnost se poleg tega lahko nanaša tudi na posameznike, ki se ne štejejo za pripadnike kateregakoli gibanja ali skupine (vanje niso iniciirani oziroma kako drugače »uradno« sprejeti), vendar pa imajo njihove prakse, verovanja in prepričanja ter način življenja značilnosti ene ali večih skupin, ki jih štejemo k NRDG.

Religijo je možno opredeliti tudi glede na določene značilnosti, pojavnostne razsežnosti, skozi katere se religije pojavljajo, izražajo (skozi mite, rituale, verovanja, simbole, svete tekste itd.). Ta pristop, ki ga je razdelalo več avtorjev, pozna naslednje pojavnostne razsežnosti (dimenzije) religije: praktična in ritualna, izkustvena in emocionalna, narativna ali mitska razsežnost, doktrinarna ali filozofska, etična in legalistična, socialna in institucionalna, materialna in posledična razsežnost (Črnič, 2001: 1013; Smrke, 2000: 50 – 67). Skupina ljudi tako predstavlja religijsko skupino, če funkcionalno deluje kot religija kar pomeni, da nudi načine soočanja s ključnimi dogodki, težavami in nesrečami v življenju, pri tem pa uporablja ključne značilnosti oziroma razsežnosti religijskih praks (Chryssides, 1999: 15).

Kritike glede besede gibanje se nanašajo na to, da so mnoga NRDG organizacije z določeno strukturo, vodstvom in hierarhijo, torej jasnimi mejami, kaj in kdo spada vanjo, in so v svojem razvoju že prešla fazo gibanja. Zaradi tega naj bi jih težko šteli za gibanje, ki je definirano kot bolj ohlapen, premičen tok znotraj širše organizacije ali družbe. Kljub temu pa je pomembno, da se z oznako »gibanje« opozarja na stalno dinamiko, spreminjanje, gibljivost in premikanje novih religij (ibid.: 16 – 18).

Zaradi velikega števila in raznolikosti NRDG so nastale različne klasifikacije, ki nove religije in duhovnosti razvrščajo na podlagi različnih kriterijev. Gordon Melton glede na izstopajoče značilnosti razlikuje naslednje skupine NRDG: Svetniki poslednjih dni, komunalna NRG, novo mišljenje, psihiki – duševniki, magijske skupine, vzhodnjaška

skupina, srednjevzhodna skupina, protikultna gibanja. Roy Wallis je uporabil kriterij odnosa NRDG do sveta in razložil: svetu pritrjujoča, svet zavračajoča in svetu prilagajajoča se NRDG. Gerald Parsons pa je za kriterij razvrščanja vzel odnos NRDG do tradicionalnih religij in razločuje med: NRDG, ki jasno izhajajo iz velikih verskih tradicij, NRDG, ki so manj očitno povezana z neko tradicijo in do nje gojijo negativen, sovražen odnos ter NRDG, ki so povsem nova, v smislu neopiranja na prejšnje tradicije. Zadnjo skupino razdeli še na »self-religions« in new age (Smrke, 2000: 287 – 293).

Tako kot ni popolna nobena definicija religije, tako tudi nobena klasifikacija ne more zajeti čisto vseh NRDG in njihovih značilnosti, veliko pa bi se jih morda lahko uvrstilo tudi v več kategorij in klasifikacij.

5.2. SODOBNO ČAROVNIŠTVO V OKVIRU NRDG

Sodobno čarovništvo ali Wicca se uvršča v skupino sodobnega poganstva oziroma neopoganstva. Neopoganstvo (Neo-Paganism) je krovni pojem, ki zajema različne religijske in duhovne skupine, ki pa imajo določene skupne ali podobne značilnosti (opisane že prej). Poleg Wicce, ki naj bi bila največja skupina, so to še druidizem, šamanizem, Asatru in ostale nordijske tradicije, duhovnost Boginje (Goddess spirituality), Cerkev vseh svetov (Church of All Worlds) in nekatere druge, vključno s številnimi različicami omenjenih. Navdihujejo se in črpajo iz starodavnih, prvotnih verovanj, v katerih je poudarjeno čaščenje narave. Definicijo ali značilnosti sodobnega poganstva, filozofije in načina življenja, podaja Poganska federacija v svojih treh glavnih načelih:

- »1. Ljubezen do in Sorodnost z Naravo. Spoštovanje življenjske sile in njenih stalno obnavljajočih se ciklov življenja in smrti.
2. Poganska Etika: »Če nikomur ne škoduje, delaj kar želiš.« To je pozitivno moralno načelo, ki izraža prepričanje o individualni odgovornosti za odkrivanje lastne prave narave in njeno razvijanje, v harmoniji z zunanjim svetom in skupnostjo.
3. Prepoznanje Božanskega, ki presega spol, in priznavanje obeh, ženskega in moškega aspekta Božanstva.« (The Pagan Federation Constitution, 2003: 4).

Pripadniki sodobnega poganstva so tako tisti ljudje, ki se držijo teh načel, za simbole, sorodnosti in inspiracijo pa se obračajo predvsem k predkrščanskim religijam Evrope, pa tudi Bližnjega vzhoda. Sodobne čarovnice pa se poleg tega identificirajo še s predelano, pozitivno verzijo tradicionalnega lika čarovnice (Hutton, 2001: 390).

Glede na opredelitve, sodobno čarovništvo je religija oziroma duhovnost, z določenimi osnovnimi praksami, načeli in prepričanji, kljub obstoju številnih različic in odprtosti za spremembe. Sodobno čarovništvo se kaže skozi znane pojavnostne razsežnosti religij, od katerih je precej poudarjena ritualna (prepleta se tudi z ostalimi).

Rituali so ena od glavnih značilnosti in dejavnosti v sodobnem čarovništvu. Pri njih gre za spoštovanje in delo z nadčloveškimi silami oziroma energijami ter odkrivanje in razvijanje te božanskosti znotraj človeka samega, kar je še posebej poudarjeno pri ritualu invokacije. Izpolnitev želje po enosti, zlitosti z božanskim, kozmosom in samim sabo pa je na splošno pogost element religioznosti. Bistvo religijske izkušnje leži v zbujanju ali krepitvi moči, sposobnosti znotraj udeleženca, preko stika z božanskimi oblikami, za katere se ne smatra nujno, da so objektivno resnične, vendar se z njimi tako ravna. Preko tega posameznik spoznava in izraža tudi samega sebe, s tem pa lahko doseže tudi boljše življenje ali celo boljši svet, če poskuša bolj razumeti funkcioniranje sveta kot celote, s spoznavanjem njegovih notranjih delovanj in simbolnih vzorcev. Za to pa so potrebna vsaj pozitivna in produktivna dejanja, za bolj zahtevne pa tudi razvijanje sposobnosti kot magično zdravljenje, psihokineza, prerokovanje itd. Sodobno čarovništvo tako ne more imeti »občinstva«, potrebno je aktivno sodelovanje. Poleg tega je zelo pomembno tudi kreativno izvajanje rituala in očitno ukinjanje tradicionalnega zahodnjaškega razlikovanja med religijo in magijo, po katerem imajo ljudje pri religiji opravka z nadnaravnimi silami, ki jih ni možno kontrolirati, pri magiji pa si jih skušajo podrediti in jih obvladovati. Sodobno čarovništvo bogove, duhove in druga podobna bitja, s katerimi dela, spoštuje, časti in hkrati pričakuje od njih sodelovanje, ko so povabljeni, poklicani v posvečeni prostor. Odsoten je tudi koncept žrtvovanja, daritev, saj naj bi že ritual sam nudil dovolj zadovoljstva udeležnim nadnaravnim bitjem. Združevanje religijskega in magijskega je izraženo tudi v nazivu, ki ga pogosto dobijo novinci ob iniciaciji, »svečenica (svečenik) in čarovnica (čarovnik)« (»priestess/priest and witch«). Poudarja, da

pripadnik sodobnega čarovništva ni pasivni služabnik božanskega, pač pa z njim aktivno sodeluje. Pomembno je lastno izkustvo božanskosti in osebni pomen tega izkustva, ne že v naprej dana trditev, kako bi človek moral čutiti, misliti o božanskem, ki je značilna za judovsko-krščansko tradicijo (Hutton, 2001: 391 – 399).

Ker mora človek pri sodobnem čarovništvu bolj ali manj stalno aktivno sodelovati, kar še posebej velja za tiste, ki delujejo v zborih, je to bolj zahtevna duhovna praksa. Zato naj bi bolj ustrezala tistim, ki so v življenju že našli nek cilj, hočejo pa ga še obogatiti in izpopolniti. Potrebna je precejšnja predanost, delo in učenje, pri čemer ni prostora za površnost in iskanje lažjih poti. Kljub temu, da veliko pripadnikov verjame, da ima sodobno čarovništvo pozitivne učinke na družbo ali celo ves planet vseeno niso mnjenja, da bi ga morala prakticirati večina ljudi. Zato v sodobnem čarovništvu in sodobnem poganstvu ni iskanja novih članov (zainteresirani posamezniki sami najdejo stik), odsotno pa je tudi prepričanje, da je to (ali katera druga) edino prava religija, duhovnost ali način življenja. Sodobno čarovništvo zagovarja pluralizem in svobodno izbiro religije (ibid.: 397, 402 – 404).

Kako sodobno čarovništvo ustreza drugima dvema komponentama NRDG? Sodobno čarovništvo se je pojavilo relativno nedavno, oblikovalo se je v petdesetih letih 20. stoletja in tako ustreza kriteriju (druga polovica 20. stoletja) »novosti« NRDG, in je tudi neke vrste gibanje. Kljub temu obstaja dvom, ali sodobno čarovništvo še lahko uvrščamo v to kategorijo.

Sodobno čarovništvo se v večih aspektih razlikuje od drugih NRDG: ni odvisno od enega ali večih karizmatičnih vodij, ni privlačno določeni starostni ali kulturni skupini ljudi, ne ponuja radikalnega preloma z obstoječimi družinskimi in družbenimi odnosi in širše kulture ne izziva javno, bistvo njegovega sporočila pa ni zagotovljeno sredstvo osebne odreditve. Do teh sprememb je prišlo v petdesetletnem obstoju, zaradi katerega je sodobno čarovništvo nekako težko šteti kot novo. Hkrati sebe nikoli ni pojmovalo kot popolnoma novo, saj že od začetka selektivno črpa iz starodavnih prvotnih religij. Kljub temu, da je sodobno čarovništvo na začetku predstavljalo kontrakulturno religijo, v kateri so bile v prvih dveh desetletjih vidne bolj dominantne osebnosti, pa Gerald Gardner nikoli ni veljal za karizmatičnega voditelja (tako po osebnih lastnostih kot tudi po obnašanju). Prevladujoče družbene in religijske norme sodobno čarovništvo izziva s svojim značajem, identiteta religije skrivnosti in narave

pa izključuje direkten vpliv na širšo družbo, razen morda nazora o tolerantni, pluralistični družbi, ki omogoča individualne odločitve in izražanje ter skrb za okolje. Vseeno to ni religija, ki bi od svojih pripadnikov zahtevala, da se ne vključujejo v širšo družbo, začetna kontrakulturna drža in negativen odnos okolice pa se je zaradi boljšega stika, informiranja in povezovanja že spremenil, tako da se je sodobno čarovništvo dokaj uspešno vključilo v širšo kulturo (vsaj v Veliki Britaniji, ZDA). Sodobno čarovništvo se tudi ne opira na nobeno obstoječo, večjo tradicijo, od katere bi se odcepilo. Zaradi vseh teh lastnosti je možno sodobno čarovništvo šteti za razvito, samostojno religijo (Hutton, 2001: 412 – 414).

Za opredelitev, kakšna ta religija je, obstajajo trije predlogi (ki seveda niso neproblematični):

- a) Pripadniki sodobnega poganstva včasih poskušajo svoje tradicije umestiti znotraj širše skupine »prvotnih religij« (»native religions«). V tem smislu je potem sodobno poganstvo prvotna religija Evrope, v skupini s prvotno religijo Amerike, Afrike itd. Problematično je, da je tako klasifikacijo težko uporabiti za gibanje, ki nima neposredne kontinuitete s starodavno preteklostjo in je uspelo zaradi vključevanja modernih oblik in potreb, modernih izboljšav in predelav starih načinov. Ni ga tudi možno povezati s plemenskimi religijskimi sistemi, ki so se ohranili brez prekinitev.
- b) Bolj ustrezen naj bi bil koncept »religije narave« (»nature religion«), ki je nastal v ameriških akademskih krogih, širši javnosti je postal znan preko del Catherine Albanese, razdelal pa ga je Peter Beyer. Značilnosti take religije so: upiranje institucionalizaciji in uzakonjanju v smislu prepoznavnih religijskih avtoritet in organizacij; naravo pojmuje za utelešenje božanskosti in svetosti; nezaupanje v politično usmerjeno moč in vera v individualno avtoriteto; ponovno dati vrednost fizičnemu prostoru kot pomembnemu elementu duhovnosti; poudarek na življenju tukaj in sedaj, »tu-svetnem« in osebnih izkušnjah kot merilu resnice in veljavnosti; vrednota nehierarhične skupnosti; poudarek na holističnih, celostnih pojmovanjih realnosti; pogojni optimizem z ozirom na človeške zmožnosti in prihodnost. Večina značilnosti sovpada s sodobnim čarovništvom, obstajajo pa naslednje težave: pripadniki sodobnega čarovništva niso posebej vdani holističnim pojmovanjem realnosti ali individualni avtoriteti; koncept izključuje prepričanja, ki vidijo naravo kot utelešenje svetega, nimajo pa drugih opisanih značilnosti; sodobno čarovništvo naj bi

se z naravo na splošno začelo tesno povezovati šele v sedemdesetih letih, prej pa se je deloma predstavljalo kot religija plodnosti.

c) Tretja možna klasifikacija uporablja koncept »oživljene, obnovljene religije« (»revived religion«). Ta naj bi v bistvu zajel glavno značilnost sodobnega čarovništva, da je to »v sodobnosti oblikovan pojav, ki zavestno črpa iz starodavnih predstav in idej za sodobne potrebe, kot del splošnega zavračanja veroizpovedi, ki so bile prevladujoče, odkar so bili starodavni načini čaščenja ukinjeni« (ibid.: 415). Problematičnost te klasifikacije je, da zaenkrat ustreza le Zahodnemu sodobnem poganstvu. Vseeno naj bi obstajali sorodni pojavi, na primer prvotna religija Havajev, vendar bodo morda take religije imele skupno le lastnost oživljanja oziroma obnavljanja (ibid.: 414 – 416).

Sodobno čarovništvo pa je možno umestiti tudi v okvir postmodernistične teorije religije (konec velikih, univerzalnih mitov, pripovedi in absolutnih resnic, pluralizem, raznolikost, eklekticizem, lastna, selektivna izbira verovanj in praks, religija kot osebna, privatna zadeva) (Hutton, 2001: 415, Smrke, 2000: 45 – 47).

Sodobno čarovništvo se je dokaj uspešno umestilo v obstoječo kulturo, kljub omenjenim obtožbam in stereotipom, ki so se pojavljali v širši javnosti in medijih. V primerjavi z nekaterimi drugimi NRDG ali uveljavljenimi religijami ni bilo del škandalov glede umorov in samomorov oziroma zlorabljanja svojih pripadnikov in otrok. Znanih tudi ni primerov, da bi zaradi pripadnosti sodobnemu čarovništvu ljudje doživeli psihične zlome ali se zapletli v kriminalna dejanja in bili sprejeti v psihiatrične ustanove in zapore (Hutton, 201: 409).

Kljub temu, da sodobno čarovništvo načeloma nima konfliktov s širšo družbo in se je vanjo dobro vključilo, so njegovi pripadniki občasno še vedno deležni predsodkov in stereotipov, nestrpnosti in diskriminacije, na primer v šoli, na delovnem mestu, vojski ali okolici, v kateri živijo (največ primerov je v ZDA). Zato mnogi ta aspekt svojega življenja še vedno skrivajo. Zanimivo pa je, da so bili pripadniki sodobnega poganstva nedavno deležni obtožb prav v Veliki Britaniji, kjer naj bi bila javnost o njem dobro poučena.

Jeseni leta 2002 so se v medijih na Škotskem začeli pojavljati prispevki, v katerih so sodobno poganstvo povezovali s krutimi napadi na konje. Trdili so, da se v napadih pojavljajo okultni elementi, da pripadniki sodobnega čarovništva in drugih

neopoganskih tradicij zbirajo kri in konjsko dlako kot pripravo na noč čarovnic, časovno pa naj bi se napadi skladali tudi z neopoganskim koledarjem. Kot vir teh izjav je bilo navedeno Škotsko združenje za preprečevanje krutosti do živali (The Scottish Society for the Prevention of Cruelty to Animals, SSPCA). Neopoganska skupnost in Poganska federacija sta se takoj odzvali na obtožbe. Izkazalo se je, da se predstavniki združenja za pravice živali niso zavedali sodobnega pomena izraza Pogan in obstoja te religijske skupnosti, katere mnogi pripadniki podpirajo tovrstne organizacije, tako da so ga pri teh izjavah uporabili v arhaičnem smislu (zlobna, brezverna oseba). Mediji pa so, tako kot v preteklosti, najprej pograbili senzacionalne govorice o krvavih ritualih, čaščenju hudiča in »črni magiji«. Neopogani in Poganska federacija na Škotskem so se morali zato zopet močno potruditi in javnost informirati o pravi podobi sodobnega poganstva (Pagan Federation: Scottish Pagans Refute Allegations of Involvement in Attacks on Horses, 2003).

5.3. SODOBNO ČAROVNIŠTVO V OKVIRU NOVODOBNIŠTVA

New age ali novodobništvo se včasih šteje za NRDG ali skupino NRDG, vendar gre za širše gibanje oziroma širši kulturni fenomen, ki se ne pojavlja samo v sferi religije in duhovnosti, pač pa praktično na vseh področjih življenja in je danes v veliki meri postal del »mainstreama«, predvsem kot zbir drugačnih idej, nazorov, pogledov, načinov življenja. Kot tako se je novodobništvo začelo pojavljati v šestdesetih in sedemdesetih letih 20. stoletja, ime pa je povezano s prihodom oziroma vstopom v obdobje nove zavesti in radikalnih duhovnih sprememb, ki so ga imenovali tudi doba Vodnarja (Age of Aquarius; poimenovanje izhaja iz astrologije. Vsako zodiakalno znamenje označuje določeno obdobje, ki traja približno 2000 let. Pred dobo Vodnarja je bila doba Rib; Chryssides, 1999: 315 – 316).

Novodobniške ideje zajemajo zelo različne teme in področja, na primer »alternativno« duhovnost in različne duhovne prakse (kjer močno črpa iz vzhodnjaških tradicij; eno najbolj razširjenih prepričanj naj bi bila vera v reinkarnacijo), alternativno oziroma komplementarno, holistično in naravno zdravljenje, optimizem, pozitivno samopodobo in poudarek na osebnem (duhovnem) razvoju in transformaciji, skrb za okolje in ekološko ozaveščenje itd. Novodobništvo ni enoten pojav, je zelo raznoliko

in eklektično, nima formalne, institucionalizirane strukture, zavrača institucionalizirano religijo, nima določenih svetih knjig, nauk, mitov in avtoritet, poudarja intuicijo, kreativnost, domišljijo in praktične izkušnje. Zato je osrednjega pomena posameznikovo iskanje njegove lastne resnice, duhovne poti, načina življenja, v ogromni množici raznolikih možnosti. V povezavi z religijskim področjem novodobniške ideje niso omejene na eno samo religijo, pač pa jih je možno najti v mnogih, tudi bolj uveljavljenih religijskih tradicijah. To se sklada tudi s prepričanjem novodobnikov, da imajo vse religije v svojih prepričanjih in praksah podobno, skupno bistvo.

Čeprav novodobništvo zajema tudi religijsko področje in nekatere NRDG, pa so glede sodobnega čarovništva in sodobnega poganstva mnenja deljena. Za nekatere sodobno čarovništvo oziroma sodobno poganstvo predstavlja vidik novodobništva (akademike, ki so preučevali novodobništvo in novodobnike), za druge pa sodobno čarovništvo ni del new agea (preučevalce sodobnega poganstva in njegove pripadnike). Razlog za slednji pogled je, da je sodobno čarovništvo nastalo in se oblikovalo v Veliki Britaniji v petdesetih letih, novodobništvo pa se je razmahnilo kasneje, v šestdesetih in sedemdesetih letih v ZDA. Tako vsaj britanska Wicca ni del ali produkt novodobništva, pač pa je to do neke mere prevzemalo in črpalo tudi iz sodobnega čarovništva in sodobnega poganstva (Hutton, 2001).

Nedvomno pa obstajajo med obema podobnosti in skupni interesi, saj so se novodobniki začeli zanimati tudi za sodobno čarovništvo kot eno od drugačnih religij, enako pa tudi pripadniki sodobnega čarovništva za njim simpatične novodobniške ideje in prakse. To je še posebej očitno pri sodobnem čarovništvu v ZDA, ki se je začelo pojavljati sočasno z novodobništvom in ženskim gibanjem in je bilo očitno pod močnejšim vplivom novodobniških idej (predvsem Starhawk: panteizem, teorija o Gaji itd.).

Novodobništvo naj bi prispevalo tudi k drugačni, pozitivni podobi oziroma dojetju »okultnih« praks kot so astrologija, tarot, psihično zdravljenje, meditacija itd. To niso več orodja za napovedovanje prihodnosti, pač pa sredstva, koristna pri osebni transformaciji. Niso več »skrita« (okultna), pač pa takoj na voljo vsem zainteresiranim

ljudem, ki jim, da na primer meditirajo ali se ukvarjajo z jogo, ni treba prevzeti tudi budističnih oziroma hinduističnih nauk (Melton, 1998).

Skupne točke sodobnega čarovništva in novodobništva, poleg zanimanja za okolje, naravo, različne metode zdravljenja, meditacijo in druge prakse, so eklekticizem, izvor iz modernih kontrakultur, oba se vidita kot obogatitev življenjskega sloga, ki lahko vodi k boljšemu osebnemu razvoju in samoizražanju. Razlika pri slednjem je, da je sodobno čarovništvo bolj očitno religiozno in definirano kot novodobništvo, v procesu posameznikovega duhovnega iskanja pa bolj kot del tega iskanja predstavlja njegov rezultat. Sodobno čarovništvo poudarja pluralizem različnih verovanj in svojo posebno naravo ter ustreznost te religije le za nekatere ljudi, medtem ko novodobništvo poudarja skupno bistvo vseh religij ter poskuša s črpanjem iz različnih tradicij ustvariti neko idealno duhovnost. Nekatere druge razlike so še naslednje:

Novodobništvo bolj eksplicitno črpa iz vzhodnjaških in Zahodnih konceptov, sodobno poganstvo pa je Zahodna tradicija, v katero ideje Vzhodnih religij vstopajo v manjši meri in samo v nekaterih skupinah. Novodobniki se veliko bolj zbirajo okoli gurudev in tečajev, medtem ko pripadniki sodobnega čarovništva bolj cenijo skupinsko dinamiko in se manj verjetno sklicujejo na duhovne učitelje in voditelje. Razpoloženje v sodobnem čarovništvu je bolj praktično in prizemljeno, z močnejšim vplivom zgodovine ter šibkejšim vplivom univerzalnosti in utopičnih idealov, ne zavračajo sedanjosti (sodobnosti), pač pa poskušajo poudarjati in obogatiti njene pozitivne aspekte. Poudarjajo naravne cikle, novodobniki pa zakone karme. Ženski aspekt je božanska sila, v novodobništvu pa predstavlja del posameznikove notranjosti. Pripadniki sodobnega čarovništva naj se ne bi strinjali tudi z novodobniško trditvijo, da si ljudje sami ustvarjajo lastno realnost (Hutton, 2001: 411 – 412).

Sodobno čarovništvo in novodobništvo nedvomno imata skupne točke in interese, v katerih se tudi prekrivata. Morda je v današnjem času že nekoliko nenavadno izpostavljati novodobniške ideje in mišljenja kot nekaj posebnega, ker je v določeni meri večinoma postalo bolj ali manj vsakdanji del življenja, sodobno čarovništvo pa tudi poudarja odprtost vplivom širšega in drugih okolij. Zato ni nenavadno, da imajo pripadniki sodobnega čarovništva (in tudi ljudje, ki ne pripadajo tej ali katerikoli drugi religijski skupini) nazore, prepričanja in prakse, ki naj bi bile novodobniške, a jih kot

take ne vidijo. Novodobniki pa tako kot iz drugih religij in duhovnosti, črpajo tudi iz sodobnega čarovništva in neopoganstva, in se, še posebej če prevzamejo le nekatere elemente, ne vidijo za pripadnike te religije oziroma je z njihovega vidika to del novodobništva. Prepletanje obeh je praktično vidno v »novodobniških«, »ezoteričnih«, »indijskih«, »čarovniških«, »naravnih« in podobnih trgovinah, na sejnih in prireditvah, kjer je mogoče srečati pripadnike obeh, pa tudi drugih, »običajnih« religij, mišljenj, nazorov, življenjskih stilov. Tako sta sodobno čarovništvo in novodobništvo, odvisno od zornega kota, lahko pojmovana tudi kot del drug drugega.

6. ZAKLJUČEK

Sodobno čarovništvo ali Wicca je ena od religij ali duhovnosti, ki se uvrščajo v skupino neopoganstva. Pri tem gre za skupino prepričanj, ki poskušajo rekonstruirati in se zgledujejo ter navdihujejo pri prepričanjih, božanstvih, simbolih, praksah in ostalih elementih starodavnih predkrščanskih religij, poganstva (na primer stari keltski, grški, egipčanski in drugih tradicijah). Osrednjega pomena pri tem je tesna povezava in čaščenje narave, zato so nepoganske tradicije označene tudi kot v naravo naravnane tradicije (»nature-based« ali »earth-based«). Pri rekonstruiranju starih tradicij in izročil pa ne gre za slepo prevzemanje ali »beg« v preteklost, pač pa prilagajanje in kombiniranje starih in sodobnih konceptov, prilagajanje potrebam človeka v današnji družbi (na primer skrb za okolje). To je lepo ponazorjeno s prisotnostjo pripadnikov, skupnosti neopoganstva in sodobnega čarovništva na internetu. Število različnih strani organizacij, društev, skupin in posameznikov je ogromno¹⁶, prav tako pa spletnih klepetalnic, debat, forumov in dopisnih seznamov (mailing list).

Sodobno čarovništvo in sodobno poganstvo so zaznamovale tudi stereotipne, zgodovinske predstave, a takšno čarovništvo je nekaj drugega kot sodobno. Na podobo čarovnice je nedvomno najbolj vplivala predstava o diabolni čarovnici, ki se je oblikovala v času čarovniških procesov in se je do danes ohranila v številnih knjigah pesnikov, pisateljev, v pravljicah, risankah in filmih, akademiki pa so v raziskavah te predstave in čarovniške procese analizirali z različnih vidikov. Tovrstna predstava je nedvomno v veliki meri plod človeške domišljije, a te fantastične in neverjetne prakse naj bi bile v takratnem času zločin domnevnih čarovnic, ki so bile med procesi mučene in sežgane na grmadi. Čarovniški procesi so ponekod prešli v skrajnosti in splošno obtoževanje, kar je začelo upadati z vedno manjšo podporo preganjanj in zanikanjem obstoja čarovnic ter magičnih moči s strani vladajočih slojev in se končalo v 18. stoletju.

Preprosti ljudje so ohranjali tradicionalne ljudske predstave, ki so se prenašale z ustnim in pisnim izročilom. Ljudske čarovnice niso povezane s kakšno nadnaravno silo, pač pa bolj predstavljajo grožnjo vsakdanjemu redu in kulturi, na primer

¹⁶ V iskalniku Google se pod geslom »wicca« najde 1.050.000 zadetkov, »paganism« 432.000 in »neopaganism« 14.700 zadetkov (18.5.2004, <http://www.google.com/>).

materinstvu in gospodinjstvu, strah pred pomanjkanjem, slabo vzgojenimi otroci itd. V pripovedkah lik čarovnice velikokrat služi kot svarilo, predvsem otrokom. Čarovnica je lahko v otroških očeh na primer stara ženska, ki se do njih vede sovražno, ali pa tujka, skrivnostna ženska, ki je do njih prijazna, a sem jim vseeno zdi sumljiva.

Od takih predstav je obrat do pozitivne podobe sodobne čarovnice velik. Na to je najprej vplival romantični diskurz z zanimanjem za pretekli, z naravo, svobodo in veseljem povezani poganski svet, kjer so čarovnice postale mlade, lepe, skrivnostne ženske, a hkrati nekoliko divje, strastne, nekonvencionalne in zato potencialno nevarne. Lik čarovnice je uporabljan kot pravljичna figura, motiv ali prisposoda. Pomembno je na spremembe vplivalo tudi raziskovanje ljudskega izročila, čarovniških procesov in različne interpretacije pojava. Predvsem sta bili za sodobno čarovništvo pomembni ideji o univerzalni Boginji, ki naj bi jo častili na področju starodavne Evrope in da naj bi bile žrtve čarovniških procesov pripadniki kulta plodnosti oziroma narave. Vplivalo je tudi živahno področje okultizma, različnih magijskih in spiritualističnih organizacij. Vse to pestro dogajanje je do petdesetih let dvajsetega stoletja vplivalo na oblikovanje (in postalo del temeljnih mitov) sodobnega čarovništva, kot pozitivne, etične, v naravo in določena božanstva usmerjene religije.

Čeprav je na začetku sodobno čarovništvo predstavljalo kontrakulturno religijo, nasprotovanje uveljavljenim družbenim normam in religiji (krščanstvu), pa se je v petdesetletni zgodovini stalno spreminjalo in preoblikovalo. Tako danes obstaja ogromno število različnih smeri in tradicij, poleg tega pa mnogi svoje duhovnosti, religije ali prakse ne potrjujejo v skupinah z iniciacijo, pač pa se ji posvetijo sami. Tako je že samo področje sodobnega čarovništva zelo raznoliko, enako kot širše področje neopoganstva, kamor se uvršča.

Kot del tega je sodobno čarovništvo legitimna religija in duhovnost ter način življenja, enako kot mnoge druge nudi načine soočanja in spopadanja s pomembnimi dogodki, problemi in vprašanji v življenju. Pri tem je pomembna aktivnost, sodelovanje in ne pasiven odnos, do življenja nasploh. Zato je poudarjena svobodna izbira ter osebna odgovornost posameznika za njegove odločitve in dejanja. Pomembno je stalno prilagajanje spremembam v svetu in družbi ter poudarjanje pozitivnih aspektov in pozitivno, etično delovanje.

V današnji družbi, ki jo zaznamuje pluralnost mišljenj, nazorov, je sodobno čarovništvo in sodobno poganstvo eden oziroma skupina večih izrazov religije, duhovnosti, načinov življenja in mišljenja, poleg drugih ustaljenih ali relativno nedavno uveljavljenih. Kljub temu, da so nekatere od slednjih ali njihovi posamezni elementi skoraj v celoti vključeni v življenjske stile in niso nič posebnega, pa sodobno čarovništvo in neopoganstvo verjetno pri mnogih ljudeh vzbudita vsaj začudenje, če ne asociacije na nekaj slabega, negativnega in sumljivega. To je do neke mere tudi »dediščina« krščanstva, ki je močno vplivalo na mišljenje in nazore zahodne družbe, predvsem kar se tiče področja religije. Za nekatere je tako sodobno čarovništvo in sodobno poganstvo lahko še vedno pojmovano kot »neverno«, »divje«, »primitivno«, »manjvredno« ali pravljično in izmišljeno, ne pa kot pozitivna, v življenje naravnana, v sodobnosti nastala in rekonstruirana duhovnost mnogih ljudstev pred nastopom krščanstva na področju Evrope.

Tak pogled je pristranski in posledica neznanja ali napačnih informacij. Dejstvo je, da v današnji družbi ljudje vedno bolj raziskujejo in posedujejo raznolike ideje in načine življenja, od katerih noben ne more biti »edino pravi«. S pojavom novodobništva je takšno naziranje doseglo širšo družbo, posledica tega pa je eklekticizem in sinkretizem na različnih področjih življenja ter pojavljanje različnih religij in duhovnih praks, h katerim so se zaradi razočaranja nad krščanstvom (ali katero drugo religijo) obrnili mnogi ljudje. Novodobništvo in sodobno čarovništvo sta vplivala drug na drugega, pri čemer so najbolj očitni poudarki na ekološki ozaveščenosti, posamezniku in njegovih osebnih izkušnjah ter, skupaj z ženskim gibanjem, izpostavljanje pomembnosti vloge ženske, ženskega principa, ki se je v prevladujočem moškem monoteizmu skoraj izgubil.

V sodobnih zahodnih družbah tako lahko tudi danes govorimo o čarovništvu, pri tem pa se je treba zavedati obstoja religije in duhovnosti, ki uporablja to poimenovanje in jo razlikovati od tradicionalnih, stereotipnih, zgodovinskih ali popolnoma fantazijskih predstav o čarovnicah in njihovih praksah, ki se pogosto pojavljajo predvsem na področju popularne kulture.

7. LITERATURA IN VIRI

Albanese, Catherine L. (1990): Nature Religion in America: From the Algonkian Indians to the New Age. The University of Chicago Press.

Barker, Eileen (1989): New Religious Movements: A Practical Introduction. HMSO, London.

Barrett, David V. (2001): The New Believers: Sects, 'Cults' and Alternative Religions. Cassell, London.

Bevk, France (1958): Čarovnica Čirimbara. Mladinska knjiga, Ljubljana.

Bohinc, Pavle (1992): Koren lečen, koren strupen: kulturna zgodovina naravnih učinkovin. DZS, Ljubljana.

Chryssides, George D. (1999): Exploring New Religions. Cassell, London.

Clifton, Chas. S. (2001): Everywhere and Nowhere: The »1734« Tradition in North America. The Witches' Voice: http://www.witchvox.com/trads/trad_1734.html

Crowley, Vivianne (1996): Principles of Paganism. Thorsons, London.

Cunningham, Scott (1996): Enciklopedija čarovnih rastlin. Iskanja, Ljubljana.

Črnič, Aleš (2001): Teorija in praksa definiranja religije. Teorija in praksa, 38 (6), str. 1004 – 1016.

Črnič, Aleš (2003): Odnos sodobnih družb do novih religijskih gibanj. Teorija in praksa, 40 (1), str. 117 – 135.

Daven (2001): Seax Wica. The Witches' Voice:
http://www.witchvox.com/trads/trad_seaxwica.html

Dickie, Matthew W. (2003): Magic And Magicians in the Greco-Roman World. Routledge, London.

Finnin, Ann in Dave (2001): The Roebuck Tradition. The Witches' Voice: http://www.witchvox.com/trads/trad_roebuck.html

Hume, Lynne (1998): Creating Sacred Space: Outer Expressions of Inner Worlds in Modern Wicca. Journal of Contemporary Religion, 13 (3), str. 309 – 319.

Hutton, Ronald (2001): The Triumph Of The Moon: A History of Modern Pagan Witchcraft. Oxford University Press.

Jennings, Pete (2002): Pagan Paths: A Guide to Wicca, Druidry, Asatru, Shamanism and Other Pagan Practices. Rider, London.

Keats, John, Andrej Arko (ur., prev.) (1987): John Keats. Mladinska knjiga, Ljubljana.

Lamond, Frederic (1998): Notes on Gardnerian Witchcraft in England. <http://web.archive.org/web/20000520004634/http://www.geocities.com/SoHo/5756/bgrdtrad.html>

Melton, Gordon J.: New Age: An Introduction. V James R. Lewis (ur.) (1998): The Encyclopedia of Cults, Sects, and New Religions. Dostopno na Religious Movements Homepage: http://religiousmovements.lib.virginia.edu/nrms/newage_intro.html

Mhara, Tuan Cu in Rhianonn (2001): The New England Covens of Traditionalist Witches (NECTW). The Witches' Voice: http://www.witchvox.com/trads/trad_nectw.html/

Molnar, Melissa (2001): Universal Eclectic Wicca Tradition. The Withces' Voice: http://www.witchvox.com/trads/trad_uew.html

Moura, Ann (Aoumiel) (1996): Green Witchcraft: Folk Magic, Fairy Lore & Herb Craft. Llewellyn Publications. U.S.A.

NightMare, M. Macha, Vibra Willow (1999, 2000): Reclaiming Tradition Witchcraft.
<http://www.reclaiming.org/about/origins/rectrad-craft.html>

Pagan Federation Online (2003/2004):

a) About The Pagan Federation: <http://www.paganfed.demon.co.uk/about.html>

b) Scottish Pagans Refute Allegations of Involvement in Attacks on Horses (2003):
<http://www.paganfed.demon.co.uk/news/horseattacks.html>

c) The Pagan Federation Constitution (2003):
<http://www.paganfed.demon.co.uk/about/constitution.html>

Purkiss, Diane (1996): The Witch in History: Early Modern and Twentieth-century Representations. Routledge, London.

Ranke-Heinemann, Uta (1992): Katoliška cerkev in spolnost. DZS, Ljubljana.

Russell, Jefferey B. (1999): A History of Witchcraft: Sorcerers, Heretics and Pagans. Thames and Hudson, London.

Schultze, Jürgen (1971): Devetnajsto stoletje. Umetnost v slikah. DZS, Ljubljana.

Smrke, Marjan (2000): Svetovne religije. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Steele, Tony (2001): Ophidian Traditional Witchcraft. The Witches' Voice:
http://www.witchvox.com/trads/trad_ophidian.html/

Sutcliffe, Steven J. (2003): Children of the New Age: A History of Spiritual Practices. Routledge, London.

Tempest, Raven (2001): How To Bewitch: A Manual of Modern Witchcraft. Cassell & Co, London.

Tratnik Volasko, Marjeta, Matevž Košir (1995): Čarovnice: predstave, procesi, pregoni v evropskih in slovenskih deželah. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.

Walker, Wren (2000):

a) The Wiccan Rede. The Witches' Voice: <http://www.witchvox.com/basics/rede.html>

b) The Law Of Three. The Witches' Voice: <http://www.witchvox.com/basics/three.html>

Ostalo:

Art Magick:

Edward Frederick Brewtnall: Obisk pri čarovnici (detajl):

<http://www.artmagick.com/paintings/painting2112.aspx>

John William Waterhouse: Kirka / Čarodejka:

<http://www.artmagick.com/paintings/painting1413.aspx>

John William Waterhouse: Magični krog:

<http://www.artmagick.com/paintings/painting1351.aspx>

Lucien Lévy-Dhurmer: Čarodejka: <http://www.artmagick.com/paintings/painting2117.aspx>

Art Renewal Center:

Albrecht Dürer: Štiri čarovnice:

<http://www.artrenewal.org/asp/database/art.asp?aid=122&page=2>

Francisco de Goya : Čarovniški sabat:

<http://www.artrenewal.org/asp/database/art.asp?aid=239&page=4>

Circle Of Aradia: <http://www.circleofaradia.org/>

Dianic University Online: Sample Lesson: <http://www.zbudapest.com/du/sample.shtml>

Fotografija Doreen Valiente: <http://www.earthspirit.org/uimages/earthspirit/Doreen1lg.jpg>

Internet Sacred Texts Archive: Gardnerian Book of Shadows:

<http://www.sacred-texts.com/pag/gbos/index.htm>

Ontario Consultants on Religious Tolerance (OCRT) – Religious Tolerance.org:

An Introduction to Wicca: http://www.religioustolerance.org/wic_intr.htm

Wiccan Beliefs: http://www.religioustolerance.org/wic_beli.htm

Wicca an hErin – The Janet and Stewart Farrar, and Gavin Bone Web Pages: The Art: Photography of People and Places Pagan/Wiccan Personalities:

<http://www.wicca.utvinternet.com/person.htm>)

Pagan Educational Network (PEN): Modern Paganism (2001):

<http://www.bloomington.in.us/~pen/mpagan.html>

Reclaiming Home Page: <http://www.reclaiming.org/>

Re-formed Congregation of the Goddess International: <http://www.rcgi.org/>

Starhawk: A Working Definition of Reclaiming.

<http://www.reclaiming.org/about/directions/definition.html>

Starhawk's Home Page: <http://www.starhawk.org/>

Temple Of Diana: <http://www.womensriteswomensmysteries.com/>

The Delaware Art Museum:

Dante Gabriel Rossetti: Lady Lilith: http://www.delart.org/collection/preraph/pr_ross_lilith.html

The Rossetti Archive: Ballads And Sonnets (1881), first edition:

Body's Beauty:

[http://jefferson.village.virginia.edu:8090/styler/servlet/SaxonServlet?source=http://jefferson.village.virginia.edu:2020/tamino/files/2-](http://jefferson.village.virginia.edu:8090/styler/servlet/SaxonServlet?source=http://jefferson.village.virginia.edu:2020/tamino/files/2-1881.1stedn.rad.xml&style=http://jefferson.village.virginia.edu:2020/tamino/rossetti.xsl#240)

[1881.1stedn.rad.xml&style=http://jefferson.village.virginia.edu:2020/tamino/rossetti.xsl#240](http://jefferson.village.virginia.edu:2020/tamino/rossetti.xsl#240)

Astarte Syriaca:

[http://jefferson.village.virginia.edu:8090/styler/servlet/SaxonServlet?source=http://jefferson.village.virginia.edu:2020/tamino/files/2-](http://jefferson.village.virginia.edu:8090/styler/servlet/SaxonServlet?source=http://jefferson.village.virginia.edu:2020/tamino/files/2-1881.1stedn.rad.xml&style=http://jefferson.village.virginia.edu:2020/tamino/rossetti.xsl#331)

[1881.1stedn.rad.xml&style=http://jefferson.village.virginia.edu:2020/tamino/rossetti.xsl#331](http://jefferson.village.virginia.edu:2020/tamino/rossetti.xsl#331)

The Wiccan Rede Project, The 'Common' Rede:

<http://draknetfree.com/sheathomas/common.html>

Wiccan Symbols: <http://altreligion.about.com/library/glossary/symbols/bldefswiccasymbols.htm>

Wikipedia: Dianic Wicca: http://en.wikipedia.org/wiki/Dianic_Wicca

Women's Theological Institute: <http://www.rcgi.org/wti/wti.asp>

Zsuzsanna Budapest: <http://www.zbudapest.com/>

8. PRILOGE

Čarovnice v živalskih oblikah na letu	81
Osculum Infame ali poljub pokorščine	82
Kresna noč čarovnic.....	83
Malleus Maleficarum, naslovna stran izdaje iz leta 1669	84
Usmrtitev čarovnic leta 1589 v Chelmsfordu, Essex, Anglija.....	85
Albrecht Dürer: Štiri čarovnice (1497)	86
Francisco de Goya: Čarovniški sabat (1798)	87
Odlomek iz pravlјice Čarovnica Čirimbara.	88
Ilustracija iz pravlјice Čarovnica Čirimbara	89
Edward Frederick Brewtnall: Obisk pri čarovnici (detajl)	90
John Keats: La belle dame sans merci	91
Dante Gabriel Rossetti: Lady Lilith (1868)	92
Dante Gabriel Rossetti: Body's Beauty (pesem).....	93
Dante Gabriel Rossetti: Astarte Syriaca (1877).....	94
Dante Gabriel Rossetti: Astarte Syriaca (pesem).....	95
John William Waterhouse: Kirka / Čarodejka (1911)	96
Lucien Lévy-Dhurmer: Čarodejka.....	97
Fotografije: Gerald Gardner, Maxine in Alex Sanders, Doreen Valiente.....	97
John William Waterhouse: Magični krog (1886)	99
The Witches' Chant or Rune	100
The Prose Charge.....	101
Primeri ritualnih orodij, oltarja, knjige senc	102
The Wiccan Rede.....	103
Čarovniška načela	104
Koledar praznovanj v treh neopoganskih tradicijah (Wicca, Asatru, druidizem), nekateri simboli Wicce in neopoganstva.....	105



Čarovnice v živalskih oblikah na letu

(Ulrich Molitor, De Lamiis, 1489. V Tratnik-Volasko, 1995: 24)



Osculum Infame ali poljub pokorščine

(Francesco Mario Guazzo, *Compendium Maleficarum*, 1608. V Russel, 1999: 63)



Kresna noč čarovnic

(J. Praetorius, Leipzig, 1669. V Bohinc, 1992: 79)

MALLEVS MALEFICARVM, MALEFICAS ET EARVM

hærefim frameâ conterens ,
EX VARIIS AVCTORIBVS COMPILATVS,
& in quatuor Tomos iustè distributus ,

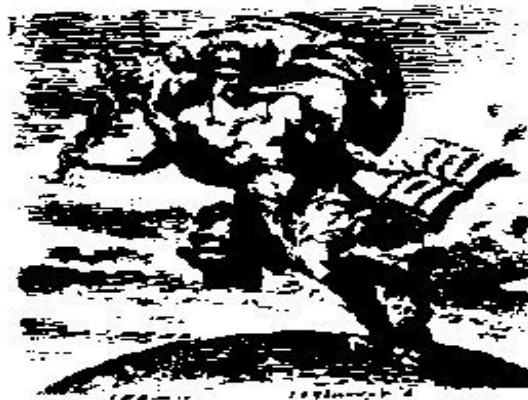
*QVORVM DVO PRIORES VANAS DÆMONVM
versutias , prestigiosas eorum delusiones , supersticiosas Strigimagarum
ceremonias , horrendos etiam cum illis congressus ; exaltam denique
tam pestifera secta disquisitionem , & punitionem complectuntur.
Tertius praxim Exorcistarum ad Dæmonum , & Strigimagarum male-
ficia de Christi fidelibus pellenda ; Quartus verò Artem Delirantem ,
Benedictionalem , & Exorcismalem continet.*

TOMVS PRIMVS.

Judices Auctorum , capitum , rerûmq; non desunt.

*Editio nouissima , infinitis penè mendis expurgata ; cuique accessit Fuga
Dæmonum & Complementum artis exorcisticæ.*

*Vir siue mulier, in quibus Pythonicus, vel diuinationis fuerit spiritus, morte moriatur
Leuitici cap. 10.*



L P B D V N I ,
Sumptibus CLAVDII BOVRGEAT, sub signo Mercurij Galli.

M. DC. LXIX.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

Malleus Maleficarum, naslovna stran izdaje iz leta 1669

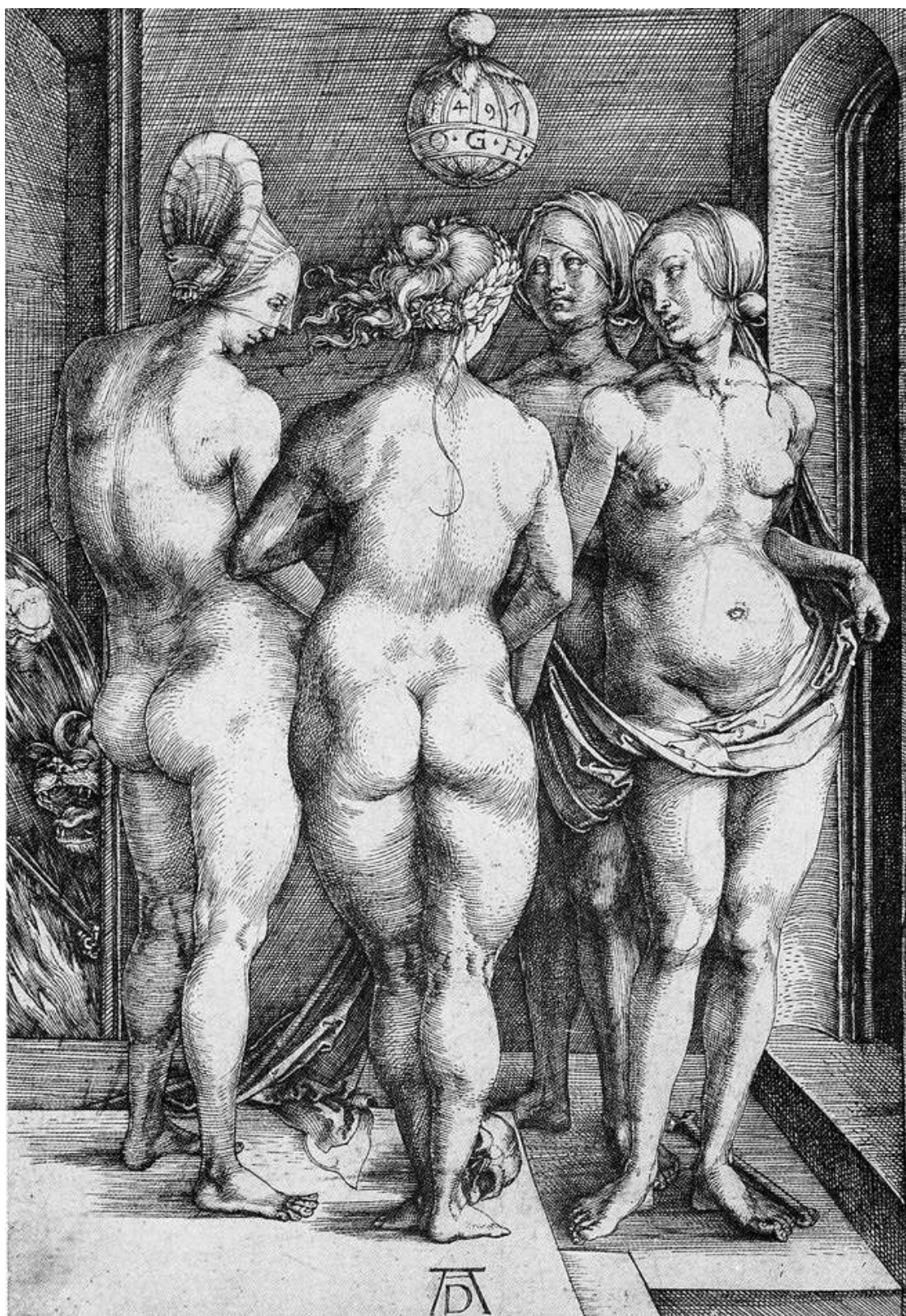
(Russell, 1999: 117)

¶ The Apprehension and confession
of three notorious Witches.
Arreigned and by Iustice condemned and
executed at Chelms-forde, in the Countye of
Essex, the 1. day of Iulyc, last past.
1589.
¶ With the manner of their diuelish practises and keeping of their
spirits, whose fourmes are heerein truely
proportioned.



*Usmrnitev čarovnic leta 1589 v Chelmsfordu, Essex, Anglija.
Ena od žrtev, Joan Prentice, je prikazana s svojimi hišnimi demoni.*

(Russell, 1999: 95)



Štiri čarovnice (1497)

Albrecht Dürer (1471 – 1528), bakrorez

(Muzej lepih umetnosti, Budimpešta. Art Renewal Center:
<http://www.artrenewal.org/asp/database/art.asp?aid=122&page=2>)



Čarovniški sabat (1798)

Francisco de Goya (1746 – 1828), olje na platnu

(Museo Lazaro, Madrid. Art Renewal Center:
<http://www.artrenewal.org/asp/database/art.asp?aid=239&page=4>)

»Bilo je včeraj ali pred sto leti, saj to nič ne ukaže: živela je huda čarovnica Čirimbara. Bila je zelo stara in vsa zgrbljena, imela je oster nos in kljukasto brado, kakor pač vse čarovnice.

Prebivala je sredi velikega gozda, v katerega se nihče ni upal razen volkov in razbojnikov; če je kdo stopil vanj, je bilo več kot gotovo, da se ne bo več vrnil.

Bila pa je Čirimbara tudi šepava na eno nogo – pazite, tudi vrag šepa – zato se je morala pri hoji opirati na palico s kljuko. Ta palica pa ni bila navadna palica, kar si lahko mislite, zakaj z njo je čarala, zato pa je tudi bila čarovnica.

In, verjemite, s tisto palico si je vsega pričarala, česar si je poželela. Pričarana je bila njena vegasta koča, v kateri je kuhala in spala. Pričarana je bila žabja mlaka, ki je stala v bližini koče. Če je pogledala v njo, je kakor je v zrcalu videla vse, kar se godi po svetu. Pričarana je bila tudi metla, na kateri je jezdila – vššš – po zraku, v tuje kraje, kadar se ji je zahotelo. In tudi njen vrt je bil pričaran.

Ta vrt pa je bil pravo čudo. Pravzaprav ga nihče ni videl, le pripovedovali so o njem. Da leži sredi gozda, so govorili, na najbolj skritem mestu, tako skritem, da še zveri težko najdejo do njega. V njem pa so rasla drevesa, ki so zelenela in cvetela vse leto, hruške so pozimi še zorele. O novem letu, ko je zemljo pokrival debel sneg, so se z vej ponujala rdeča jabolka. Na tratah so dišale pisane cvetice, na gredah so se priklanjale zrele jagode. To pa še ni vse. Čudo vseh čud: v vrtu je raslo grmovje kot pri nas leska, pa to ni bilo leščevje, zakaj mesto zelenega listja so na vejah viseli suhi cekini. Čez dan so se lesketali v soncu, ko pa je zvečer potegnil vetrc, so sladko zacingljali in cingljali vso noč do jutra.

O, čudo vseh čud! Ko so ljudje govorili o teh cekinih, so se jim od poželjivosti svetile oči. Če bi si jih kdo natrgal le za prgišče, bi imel dovolj za vse življenje. Kje je ta vrt? No, sredi gozda. Toda varuje ga hudobna čarovnica Čirimbara. Gorje mu, kdor se mu približa!

Marsikdo se je odpravil na pot, da poišče vrt in si natrga cekinov. Nihče več se ni vrnil. Izgubil se je v gozdu in umrl od lakote in žeje. Ali pa so ga ubili razbojniki in požrli volkovi. Če je kdo imel tisoč sreč, je res došel do čarovničinega vrta. Toda imeti bi moral milijon sreč, da bi se vrnil. Milijon sreč pa nihče nima. Zalotila ga je čarovnica Čirimbara in ga spremenila v žival. Tako so pripovedovali in izvedeli boste, da je resnica...«

(France Bevk, 1958: Čarovnica Čirimbara, str. 5 – 7)



Čarovnica Čirimbara

(Karel Hrovati v France Bevk: Čarovnica Čirimbara, 1958, str. 61)



Obisk pri čarovnici (detajl)

Edward Frederick Burntall (1846 – 1902)

(Harrogate Museums and Art Galleries. Art Magick:
<http://www.artmagick.com/paintings/painting2112.aspx>)

John Keats: La Belle Dame Sans Merci

Oh, kaj te tare, Vitez moj,
da sam tu blodiš, bledih lic?
Trs spustil se je nad Vodó,
zastal spev ptic.

Oh, kaj te tare, Vitez moj,
nesrečen, ves izžet?
Hram veveričin je že poln
in klas požet.

Na čelu lilijo pokrili
sta z roso žalost in vročica
in vrtnica ti prav tako že zginja z lica.

Na Polju srečal sem Dekle
prelépo, kot da je hči vile,
lasje so se ji razpustili,
oči iskriale.

Ovenčal s cvetjem sem ji glavo,
okitil ji zapestje, Pas;
kot da me ljubi, ji drhtel
je sladek glas.

Na vranca sem posadil jo,
ves dan tako ob njej sedel,
ko je oprta name pela
vilinski spev.

Nosila sladkih korenik je,
medu in rosnega napoja
in čudno strastno šepetala:
»Ljubezen moja!«

Odšla sva k njej v vilinsko špiljo,
kjer v joku ji je dih zastal,
jaz pa sem strastne ji oči poljuboval.

Potem me je uspavala;
Gorje, kaj sanjal sem, ko zadnjim
sem sanjam se predajal tam
pod hribom hladnim.

Zrl vitezom sem, Knezom, Kraljem
v obličja prav mrtvaško bela;
»La belle dame sans merci,« so vpili,
»te je ujela!«
Strmel sem v ustnice mrtvaške,
ki so me z vriščem nenavadnim
zbudile, da sem znašel se pod hribom
hladnim.

Tako zdaj blodim tu okrog
samoten, obledelih lic,
a trs je klonil nad Vodó,
zastal spev ptic.

28.april 1819

(John Keats, 1987: 40)



Lady Lilith (1868)

Dante Gabriel Rossetti (1828-1882), olje na platnu

(zbirka Samuela and Mary R. Bancroft, 1935; The Delaware Art Museum:
http://www.delart.org/collection/preraph/pr_ross_lilith.html)

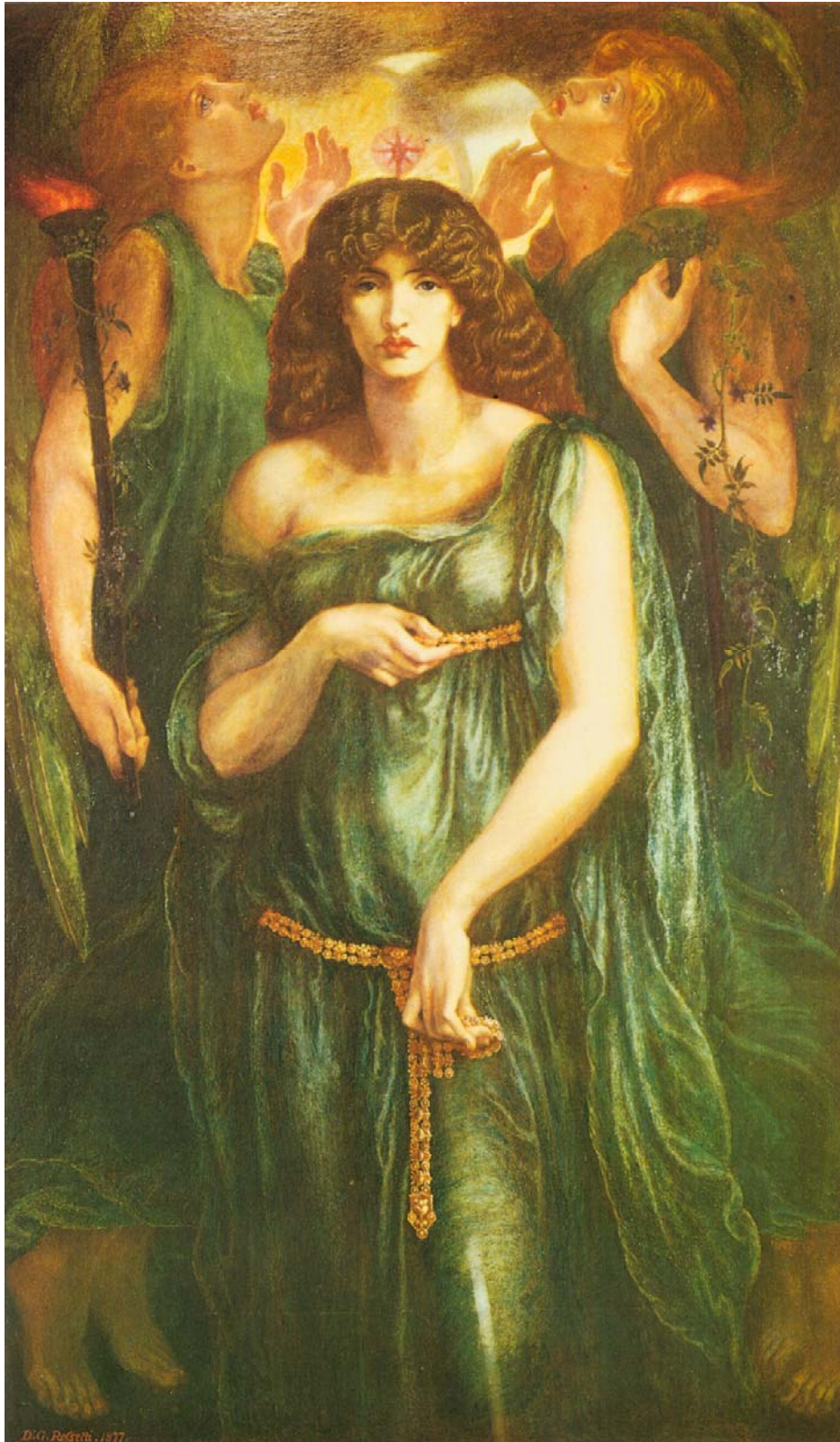
Dante Gabriel Rossetti: Body's Beauty (1866)

Of Adam's first wife, Lilith, it is told
(The witch he loved before the gift of Eve,) That, ere the snake's, her sweet tongue could deceive,
And her enchanted hair was the first gold.
And still she sits, young while the earth is old,
And, subtly of herself contemplative,
Draws men to watch the bright web she can weave,
Till heart and body and life are in its hold.

The rose and poppy are her flowers; for where
Is he not found, O Lilith, whom shed scent
And soft-shed kisses and soft sleep shall snare?
Lo! as that youth's eyes burned at thine, so went
Thy spell through him, and left his straight neck bent
And round his heart one strangling golden hair.

(Pesem k sliki Lady Lilith; The Rossetti Archive: Ballads And Sonnets (1881), first edition:

<http://jefferson.village.virginia.edu:8090/stylerservlet/SaxonServlet?source=http://jefferson.village.virginia.edu:2020/tamino/files/2-1881.1stedn.rad.xml&style=http://jefferson.village.virginia.edu:2020/tamino/rossetti.xsl#240>)



Astarte Syriaca (1877)

Dante Gabriel Rossetti (1828-1882), olje na platnu

(City Art Gallery, Manchester. Umetnost v slikah: Devetnajsto stoletje, 1971: 101)

Dante Gabriel Rossetti: Astarte Syriaca (1877)

Mystery: lo! betwixt the sun and moon
Astarte of the Syrians: Venus Queen
Ere Aphrodite was. In silver sheen
Her twofold girdle clasps the infinite boon
Of bliss whereof the heaven and earth commune:
And from her neck's inclining flower-stem lean
Love-freighted lips and absolute eyes that wean
The pulse of hearts to the spheres' dominant tune.

Torch-bearing her sweet ministers compel
All thrones of light beyond the sky and sea
The witness of Beauty's face to be:
That face, of Love's all-penetrative spell
Amulet, talisman, and oracle,—
Betwixt the sun and moon a mystery.

(Pesem k sliki Astarte Syriaca; The Rossetti Archive: Ballads And Sonnets (1881),
first edition:
<http://jefferson.village.virginia.edu:8090/styler/servlet/SaxonServlet?source=http://jefferson.village.virginia.edu:2020/tamino/files/2-1881.1stedn.rad.xml&style=http://jefferson.village.virginia.edu:2020/tamino/rossetti.xsl#331>)



Kirka / Čarodejka (1911)

John William Waterhouse (1849 – 1917), olje na platnu

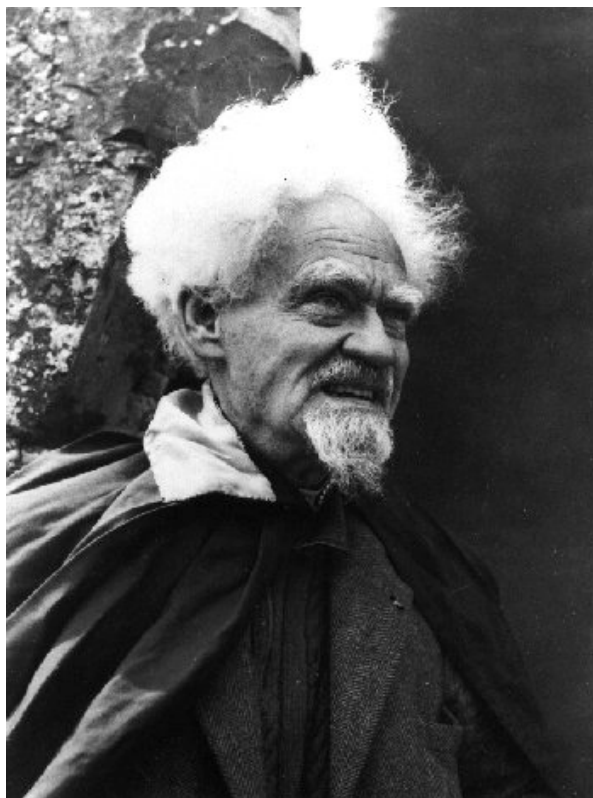
(Peter Nauhm, Leicester Gallery, London. Art Magick:
<http://www.artmagick.com/paintings/painting1413.aspx>)



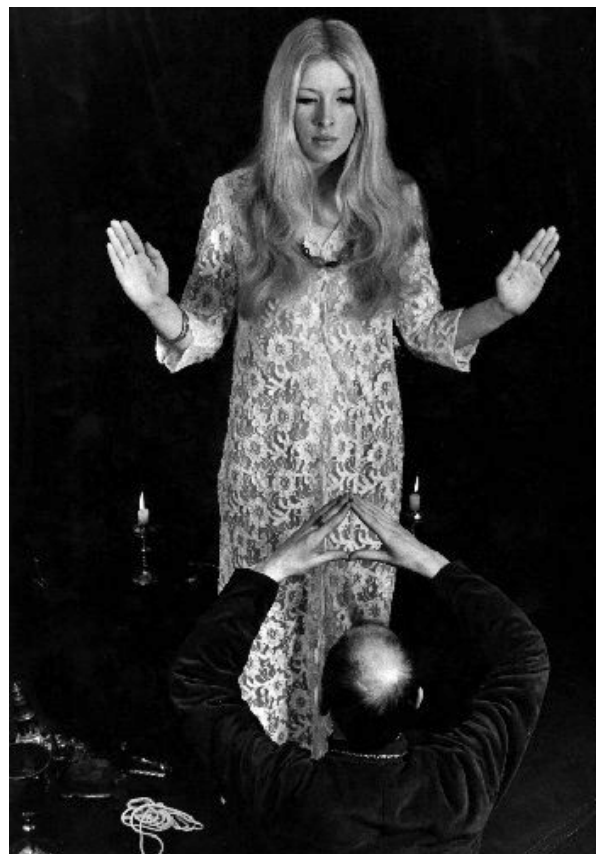
Čarodejka

Lucien Lévy-Dhurmer (1865 – 1953)

(Musée d'Orsay, Paris. Art Magick: <http://www.artmagick.com/paintings/painting2117.aspx>)



Gerald Gardner



Maxine in Alex Sanders – posvetitev
vina za Kaj delajo čarovnice

(Wicca an hErin – The Janet and Stewart Farrar, and Gavin Bone Web Pages: The Art: Photography of People and Places Pagan/Wiccan Personalities:
<http://www.wicca.utvinternet.com/person.htm>)



Doreen Valiente, ok. 1991

(<http://www.earthspirit.org/uimages/earthspirit/Doreen1lg.jpg>)



Magični krog (1886)

John William Waterhouse (1849 – 1917), olje na platnu

(Tate Gallery, London. Art Magick: <http://www.artmagick.com/paintings/painting1351.aspx>)

The Witches' Chant or Rune
(1957)

Darksome night and Shining Moon, East, then South, then West, then North, Harken to the Witches Rune: Here come I to call thee forth.

Earth and Water, Air and Fire, Wand and Pentacle and Sword, Work ye unto my desire, Harken ye unto my word.

Cords and Censer, Scourge and knife, Powers of the Witches Blade, Waken all ye into life, Come ye as the Charm is made:

Queen of Heaven, Queen of Hell, Horned Hunter of the Night, Lend your power unto the Spell, Work my will by Magic Rite.

If chant is used to reinforce a work already begun, end with this:

By all the power of land and sea, by all the might of moon and sun,

What is my will- "So mote it be," "What I do say- "It shall be done."

(Internet Sacred Texts Archive: Gardnerian Book of Shadows:

<http://www.sacred-texts.com/pag/gbos/index.htm>)

The Prose Charge

(1957)

THE CHARGE, to be read while the initiate stands, properly prepared before the Circle.

[Magus]: Listen to the words of the Great mother, who was of old also called among men, Artemis, Astarte, Dione, Melusine, Aphrodite, Cerridwen, Diana, Arianrhod, Bride, and by many other names.

[High Priestess]: "At mine Altars the youth of Lacedaemon in Sparta made due sacrifice. Whenever ye have need of anything, once in the month, and better it be when the moon is full. Then ye shall assemble in some secret place and adore the spirit of Me who am Queen of all Witcheries. There ye shall assemble, ye who are fain to learn all sorcery, yet who have not won its deepest secrets. To these will I teach things that are yet unknown. And ye shall be free from slavery, and as a sign that ye be really free, ye shall be naked in your rites, and ye shall dance, sing, feast, make music, and love, all in my praise.' "For mine is the ecstasy of the Spirit, and mine is also joy on earth. For my Law is Love unto all beings. "Keep pure your highest ideals. Strive ever towards it. Let naught stop you or turn you aside. "For mine is the secret which opens upon the door of youth; and mine is the cup of the Wine of Life: and the Cauldron of Cerridwen, which is the Holy Grail of Immortality. "I am the Gracious Goddess who gives the gift of Joy unto the heart of Man. "Upon Earth I give the knowledge of the Spirit Eternal, and beyond death I give peace and freedom, and reunion with those who have gone before. Nor do I demand aught in sacrifice, for behold, I am the Mother of all things, and my love is poured out upon earth."

[Magus]: Hear ye the words of the Star Goddess, She in the dust of whose feet are the hosts of Heaven, whose body encircleth the universe.

[High Priestess]: "I who am the beauty of the green earth; and the White Moon amongst the Stars; and the mystery of the Waters; and the desire of the heart of man. I call unto thy soul: arise and come unto me. "For I am the Soul of nature who giveth life to the Universe; 'From me all things proceed; and unto me, all things must return.' Beloved of the Gods and men, thine inmost divine self shall be enfolded in the raptures of the infinite. "Let my worship be within the heart that rejoiceth, for behold: all acts of love and pleasure are my rituals; and therefore let there be Beauty and Strength, Power and Compassion, Honour and Humility, Mirth and reverence within you. "And thou who thinkest to seek me, know that thy seeking and yearning shall avail thee not unless thou know the mystery, that if that which thou seekest thou findest not within thee, thou wilt never find it without thee, for behold; I have been with thee from the beginning, and I am that which is attained at the end of desire."

(Internet Sacred Texts Archive: Gardnerian Book of Shadows:

<http://www.sacred-texts.com/pag/gbos/index.htm>)

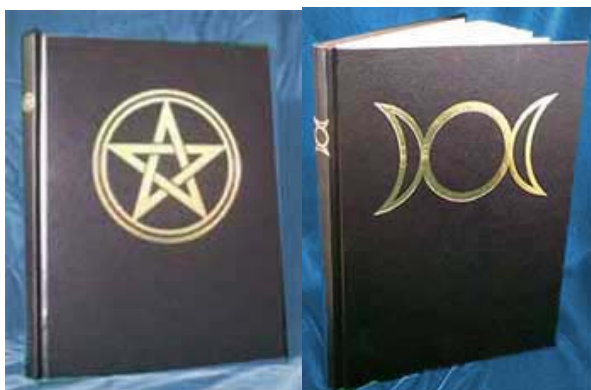
Primeri ritualnih orodij, oltarja, Knjige senc



(<http://roswell.fortunecity.com/necronomicon/310/WitchCraft/tools.html>)



(<http://witchcraft-supplies.com/Altar.html>)



(<http://www.magickware.com/book-shadows.html>,
<http://www.raven9.freemove.co.uk/witchway/WWbox.htm>)

The Wiccan Rede

1. Bide the Wiccan Laws we must, in perfect love and perfect trust.
2. Live and let live, fairly take and fairly give.
3. Cast the Circle thrice about, to keep the evil spirits out.
4. To bind the spell every time, let the spell be spake in rhyme.
5. Soft of eye and light of touch, speak little, listen much.
6. Deosil go by the waxing moon, chanting out the Witches' Rune.
7. Widdershins go by the waning moon, chanting out the baneful rune.
8. When the Lady's moon is new, kiss the hand to her, times two.
9. When the moon rides at her peak, then your heart's desire seek.
10. Heed the North wind's mighty gale, lock the door and drop the sail.
11. When the wind comes from the South, love will kiss thee on the mouth.
12. When the wind blows from the West, departed souls will have no rest.
13. When the wind blows from the East, expect the new and set the feast.
14. Nine woods in the cauldron go, burn them fast and burn them slow.
15. Elder be the Lady's tree, burn it not or cursed you'll be.
16. When the Wheel begins to turn, let the Beltane fires burn.
17. When the Wheel has turned to Yule, light the log and the Horned One rules.
18. Heed ye Flower, Bush and Tree, by the Lady, blessed be.
19. Where the rippling waters go, cast a stone and truth you'll know.
20. When ye have a true need, hearken not to others' greed.
21. With a fool no season spend, lest ye be counted as his friend.
22. Merry meet and merry part, bright the cheeks and warm the heart.
23. Mind the Threefold Law you should, three times bad and three times good.
24. When misfortune is enow, wear the blue star on thy brow.
25. True in Love ever be, lest thy lover's false to thee.
26. Eight words the Wiccan Rede fulfill: An ye harm none, do what ye will.

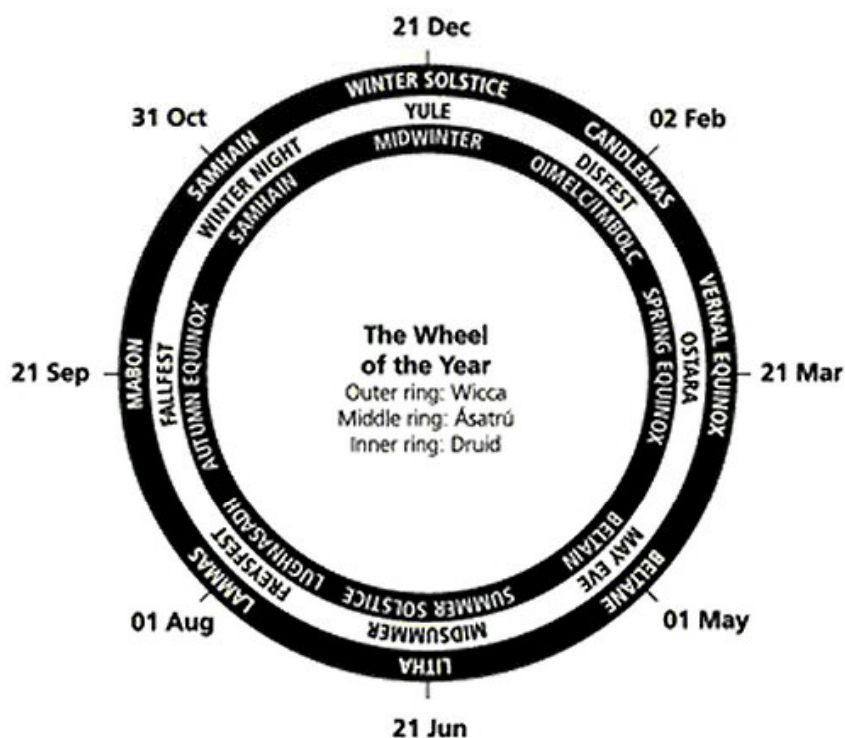
(The Wiccan Rede Project, The 'Common' Rede:
<http://draknetfree.com/sheathomas/common.html>)

Čarovniška načela

1. Čaranje je naravno.
2. S čaranjem ne škodujte nikomur – niti sebi.
3. Čaranje zahteva trud. Toliko, kolikor boste vanj vložili, toliko boste tudi dobili.
4. Čaranje ponavadi ne deluje v trenutku. Da bi delovalo, potrebuje čas.
5. Ne čarajte za plačilo.
6. Nikoli ne čarajte za šalo ali da bi dokazovali.
7. Čaranje lahko uporabimo v lastno korist le, če nikomur ne škoduje.
8. Čaranje je sveto dejanje.
9. S čaranjem se lahko branimo, nikoli pa ga ne smemo uporabiti za napad.
10. Čarovništvo je védenje – ne le o delovanju in zakonih čaranja, temveč tudi o njegovi učinkovitosti. Ne verjemite, da čaranje deluje, izkusite to.
11. Čaranje je ljubezen. Čarati moramo iz ljubezni. V trenutku, ko se čaranju primešata jeza ali sovraštvo, ste prestopili mejo nevarnega sveta, ki vas bo na koncu uničil.

(Cunningham, 1996: 8)

Koledar praznovanj v treh neopoganskih tradicijah (Wicca, Asatru, druidizem)



(Pagan Educational Network: Contemporary Paganism:
<http://www.bloomington.in.us/~pen/mpagan.html>)

Nekateri simboli Wicce in neopoganstva



Pentacle



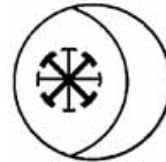
Simboli za Boginjo
 (trojno lunarno in silhueta paleolitske boginje)



Kotiel



Rogati bog in keltski Cernunnos
 (kot »luna z rogovi« simbol Diane)



Kolo leta, Hekatino kolo, Vilinska zvezda
 (Fairy Wicca) in simbol Seax Wicce

(Wiccan Symbols: <http://altreligion.about.com/library/glossary/symbols/bldefswiccasymbols.htm>)